

การศึกษาเกี่ยวกับการวิจัย เพื่ออนาคตของประเทศไทย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

สารบัญ

การศึกษากับการวิจัย เพื่ออนาคตของประเทศไทย 1	
จับหัวใจของการวิจัยให้ได้	2
การวิจัยช่วยให้การศึกษาบรรลุจุดหมาย	12
จะต้องบูรณาการการวิจัยเข้าไปในชีวิตประจำวันของคนไทย	18
บูรณาการการวิจัยเข้าไปในกระบวนการพัฒนาชีวิตทั้ง 3 ด้าน	23
ในขั้นพื้นฐาน การวิจัยก็ยังไม่เข้าสู่ชีวิต ในขั้นกิจการของสังคม	
การวิจัยก็ยังคงอยู่กับความไม่ชัดเจน	32
พื้นฐานเดิมที่จะต้องพัฒนา เพื่ออนาคตของสังคมไทย	49
อนาคตของสังคมไทย เราจะให้เป็นอย่างไร	57
วงวนแห่งกระแสโลก ที่รอรับการแหวกว่ายสู่อนาคตของสังคมไทย	67
ผู้นำกระแสอารยธรรม ก็ต้องหันกลับมาค้ำหาทางใหม่	81
พื้นฐานของสังคมไทย ที่จะต้องให้ชัดเจน	
ก่อนจะก้าวต่อไปได้ในการวิจัย	92
เรื่องง่าย ๆ ที่ทำหาย และพิสูจน์ศักยภาพในการวิจัย	
เพื่ออนาคตของสังคมไทย	99

การศึกษากับการวิจัย เพื่ออนาคตของประเทศไทย*

ในเรื่องการศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย ซึ่งเป็นหัวข้อของการประชุมนี้ มีคำคู่กัน คือ คำว่า “การศึกษา” กับ “การวิจัย” ทำให้รู้สึกที่สองคำนี้ มีความหมายต่างกัน เราจะต้องมีความชัดเจนว่าสองคำนี้ ต่างกันอย่างไร และสัมพันธ์กันอย่างไร

ความจริงในปัจจุบันคำสองคำนี้ก็ยังคงมีความหมายไม่สู้ชัดเจนนัก และความหมายที่ไม่ชัดเจนนั้นก็ยิ่งแยกเป็นสองขั้นตอนอีกคือ คำนั้นในความหมายที่เรานำมาใช้ในปัจจุบัน กับคำนั้นในความหมายเดิมของมัน

ในคำทั้งสองนี้ คำที่ต้องการในที่นี้คงจะเป็นเรื่อง การวิจัยมากกว่า เพราะท่านผู้เป็นเจ้าของงานนี้ก็ดำเนิน งานการวิจัย เพราะฉะนั้นจุดที่จะต้องเน้นหนักก็คือเรื่อง

---

* ปาฐกถา ในการประชุมวิชาการประจำปี 2538 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) วันที่ 17 พฤศจิกายน 2538 ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่า กรุงเทพฯ

การวิจัย ส่วนเรื่องการศึกษาถือว่าเป็นเรื่องที่ยิ่งเข้ามา คือ ต้องการทราบว่าในการวิจัยนี้การศึกษามีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องอย่างไร ตอนนี้ก็จึงจะต้องเริ่มที่คำว่า “วิจัย”

จับหัวใจของการวิจัยให้ได้

อย่างที่กล่าวเมื่อกี้ว่า “การวิจัย” เป็นคำที่เราใช้ในความหมายสมัยใหม่ ในวงวิชาการ ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของสังคมสมัยใหม่ แต่คำเดิมนั้นมาจากภาษาบาลี และพอดีว่าคำว่าวิจัยที่เป็นคำบาลีเดิมนั้น เป็นคำที่มีความสำคัญมากตามหลักการของพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น ก่อนจะพูดถึงการวิจัยในความหมายปัจจุบัน จึงต้องยอมเสียเวลาพูดถึงวิจัยในความหมายเดิม จะถือเป็นความรู้พิเศษก็ได้ แต่เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะการวิจัยในความหมายเดิมนั้นน่าจะเป็นรากฐานของการวิจัยในความหมายปัจจุบัน

ตามความหมายง่ายๆ วิจัย นั้นเป็นไวยากรณ์ คือเป็นคำที่มีความหมายใช้แทนกันได้ของคำว่า ปัญญา หรือจะใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ ก็เรียกว่าเป็น synonym ของคำว่า ปัญญา ในภาษาบาลีเวลาใดท่านให้ความหมายของคำว่า

ปัญญา คำหนึ่งที่จะมาก็คือคำว่า วิชโย คือวิจัย วิจัยในฐานะเป็นไวยากรณ์ของปัญญานั้น ความจริงมันเป็นลักษณะหนึ่งของการใช้ปัญญา พร้อมทั้งเป็นการทำให้เกิดปัญญา หรือทำให้ปัญญาพัฒนาขึ้นด้วย

พุทธศาสนานั้นเราถือกันว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นตัวตัดสินใจที่ทำให้บรรลุจุดหมายของพุทธศาสนา และจุดหมายของพุทธศาสนาเองก็เป็นปัญญาอีก ซึ่งเรียกว่า “โพธิ” โพธิก็เป็นชื่อหนึ่งของปัญญา ปัญญานี้มีหลายชื่อ ในที่สุดพุทธศาสนาใช้ปัญญาเพื่อบรรลุถึงปัญญา ปัญญาในชั้นที่ทำงานเพื่อให้บรรลุผลนั้นเป็นปัญญาที่เรียกว่าวิจัย วิจัยไปก็เกิดปัญญา และปัญญานั้นก็พัฒนาไปจนกระทั่งปัญญานั้นกลายเป็นโพธิ

หลักการของพระพุทธรศาสนา นั้น มีพุทธพจน์ตรัสไว้แห่งหนึ่งที่น่าสังเกต พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“ธรรมนั้นเราแสดงไว้โดยวิจัย” (วิจัยโส เทลิตโต

ภิกขเว มยา ธมฺโม - ส.ช. 17/173/116)

คำว่า “วิจัย” นี้จึงสำคัญมาก เท่ากับพูดว่าพระพุทธรศาสนาเป็นศาสนาแห่งการวิจัย พุทธพจน์นี้แสดงว่าในแง่ของผู้สอนก็สอนไปโดยที่เมื่อได้ความรู้มาโดยการวิจัย แล้วก็นำมาสอนโดยวิธีวิจัย

ต่อจากนั้นเมื่อพูดถึงฝ่ายผู้ศึกษา พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้อีกว่า

“พึงวิจัยธรรมโดยแยบคาย” (โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ

- อภ. สุตตก. 23/3/2)

พึงวิจัยธรรมโดยแยบคาย หมายความว่าอย่างไร คำว่า “ธรรม” นั้นมีความหมายกว้าง อะไรก็ได้เป็นธรรมทั้งนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่เราเกี่ยวข้อง เจาะเจาะ พึงวิจัย โดยแยบคาย คือโดยโยนิโส (เช่นเดียวกับในคำว่า โยนิโสมนสิการ) หมายความว่าอย่างไร ยกตัวอย่างเช่นวิจัยให้ถึงต้นเค้า หรือต้นตอเลย แล้วก็ตรัสต่อไปว่า

“จึงจะเห็นอรรถแจ้งชัดด้วยปัญญา” (ปญฺญาตถํ

วิปสฺสติ)

เห็นอรรถก็คือ เห็นความหมาย เห็นเนื้อหาทั้งหมดชัดแจ้งด้วยปัญญา อันนี้คือพุทธพจน์ที่ตรัสฝ่ายผู้ศึกษา แสดงถึงความสำคัญของคำว่าวิจัยในพุทธศาสนา

ที่นี่ หันมาดูความหมายตามรูปศัพท์ วิจัย นั้นแปลกันง่าย ๆ ว่า เฝิน เฝินก็เป็นการค้นหา หรือสืบค้น เพื่อจะเอาสิ่งที่ต้องการให้ได้ หรือเที่ยวสอดส่ายและสอดส่อง หาให้เจอสิ่งที่ต้องการ เพราะฉะนั้น การวิจัยจึงเป็นเรื่องของการที่ค้นหา แม้แต่ขุดคุ้ย ค้น ตรววจสอบ พิสูจน์ มีตัวอย่าง

เปรียบเทียบเป็นรูปธรรมว่า มีคนที่ต้องการค้นหาว่าเสียงอยู่ที่ไหน ได้ยินเสียงพิณ มองหาไม่เจอก็ผ่าพิณออกเป็นเสียงๆ แต่ก็หาเสียงไม่เจอ การกระทำนี้ ท่านเรียกว่าเป็นการวิจัย แม้ว่าจะเป็นการวิจัยที่ผิด แต่จุดสำคัญก็คือแรงจูงใจของเขานั้นต้องการจะค้นหาให้พบว่าสิ่งที่ต้องการอยู่ที่ไหน เราอาจจะต้องเที่ยวหาก็กได้ หรืออาจจะต้องรื้อค้นสิ่งที่มีอยู่กันกระจายไปเลย แต่จุดสำคัญคืออะไร

จุดสำคัญของการวิจัยก็คือ การค้นหาความจริง ทำให้เจอความจริง ซึ่งอาจจะหมายถึงการหาความหมายที่แท้ของสิ่งนั้น และอีกอย่างหนึ่งคือ ค้นหาสิ่งที่ดี สิ่งที่ดี ประสงค์ คุณค่าหรือประโยชน์ที่ต้องการ ตลอดจนกระทั่งว่า ถ้าสิ่งนั้นยังไม่ดี หรือยังไม่เป็นอย่างที่ประสงค์ ก็หาทางที่จะทำให้มันดีหรือให้ได้ผลอย่างที่ต้องการ

พูดโดยรวบรัดว่ามี 4 แง่ของความหมาย คือ

1. ค้นหาความจริง
2. ค้นหาสิ่งที่ดี สิ่งที่ต้องการ สิ่งที่เป็นประโยชน์
3. ค้นหาทางหรือวิธีการที่จะทำให้มันดี และ
4. หาวิธีที่จะทำให้สำเร็จ

สองอย่างหลังนี้ขอย้ำว่าไม่เหมือนกัน หาทางทำให้ดี กับหาทางทำให้สำเร็จ เวลาจะเป็นปัญหามากสำหรับ

โลก ซึ่งเป็นปัญหาของการวิจัย ด้วยว่าจุดมุ่งหมายอยู่ที่
 ต้องการจะทำให้ดีหรือทำให้สำเร็จ ความจริงนั้นตัวที่
 ต้องการควรจะเป็นว่าทำให้มันดี แต่ทำสิ่งที่ดีนั้นให้สำเร็จ
 หมายความว่า ความสำเร็จนั้นจะต้องพ่วงมากับการที่จะ
 ให้ดี แต่เวลานี้มันมีปัญหาเรื่องทำให้สำเร็จเฉยๆ โดยไม่จำ
 เป็นต้องดี อันนี้เป็นเรื่องใหญ่สำหรับปัจจุบันนี้ ไม่ใช่เรื่อง
 เล็กๆ เลย จึงต้องขอตั้งข้อสังเกตไว้

การที่จะวิจัยเพื่อจะให้ได้ความจริง ให้ได้สิ่งที่ดี
 และหาทางทำให้ดี พร้อมทั้งให้สำเร็จนั้น จะมีปัจจัยอย่าง
 หนึ่งที่ช่วยหนุนอยู่ คือ ความเชื่อที่เป็นฐาน เช่น ความเชื่อ
 ในหลักการแห่งความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งหลาย ถ้า
 เราเชื่อหลักการนี้ก็จะเป็แรงกระตุ้นให้หาความจริง ให้ค้น
 เพราะว่าถ้าเราไม่เชื่อในหลักการแห่งความเป็นเหตุเป็นผล
 หรือในความเป็นไปตามเหตุปัจจัยแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็น
 ที่จะต้องค้นหาความจริง และว่าโดยวิธีการมันก็จะไม่น่า
 ไปสู่การค้นหาด้วยวิธีการของความเป็เหตุเป็นผล ดังนั้น
 ความเชื่อในหลักการของเหตุผล หรือความเป็นไปตามเหตุ
 ปัจจัยนี้จึงสำคัญ

อีกอย่างหนึ่งคือวิธีการในการที่จะวิจัยนั้น ท่านบอกว่าต้องเป็นโยนิโส โยนิโส คือ โดยแบบคาย เช่นว่า ค้นหาโดยวิธีการที่จะให้ถึงต้นตอกันเลย อันนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่จะต้องพูดไว้ต่างหาก

ที่นี่ วิธีการวิจัยนั้น ไม่ใช่เฉพาะระเบียบวิธีที่เป็นรูปธรรมภายนอกเท่านั้น แต่ต้องเริ่มตั้งแต่วิธีคิด ถ้าไม่มีวิธีคิดที่ถูกต้องเป็นฐาน วิธีการภายนอกก็เป็นเพียงส่วนประกอบที่อาจจะไม่ได้ผลดีนัก เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องหนึ่งที่ตั้งข้อสังเกตไว้แต่ต้น แต่ตอนนี้เราคงยังไม่เข้าไปสู่รายละเอียด

ก่อนจะผ่านเรื่องนี้ไป ขอย้ำถึงความจำเป็นของการวิจัยว่า เราต้องวิจัย เพราะเมื่อเราต้องการเข้าถึงความจริงนั้น ความเชื่อ ความคิดเห็น และเหตุผลเท่านั้นไม่พอ ถ้าถือตามความเชื่อเป็นต้น อาจจะมีผิดพลาดได้ พระพุทธเจ้าเคยตรัสเตือนไว้ว่า

“สภาวะ 5 อย่างนี้ คือ ความเชื่อ ความนิยม ชมชอบ การเล่าเรียนต่อกันมา การคิดตรงตามแนวเหตุผล สิ่งที่เข้ากันได้กับทฤษฎีของตน มีความเป็นไปได้ 2 ทาง ในปัจจุบันเลยทีเดียว :

“สิ่งที่เชื่อสนิททีเดียว กลับผิดพลาดเป็นเท็จ
ไปก็มี, สิ่งที่ไม่เชื่อเลย แต่กลับเป็นของจริงแท้ก็มี

“สิ่งที่นิยมชมชอบ กลับผิดพลาดเป็นเท็จไปก็มี,
สิ่งที่ไม่ได้นิยมชมชอบ แต่กลับเป็นของจริงแท้ก็มี

“สิ่งที่เล่าเรียนต่อกันมา กลับผิดพลาดเป็นเท็จ
ไปก็มี, สิ่งที่ไม่ได้เล่าเรียนต่อกันมา แต่กลับเป็น
ของจริงแท้ก็มี

“สิ่งที่คิดตรองอย่างดีแล้ว กลับผิดพลาดเป็น
เท็จไปก็มี, สิ่งที่ไม่ได้คิดตรองไว้ แต่กลับเป็นของ
จริงแท้ก็มี

“สิ่งที่ตรวจสอบ(กับทฤษฎี)อย่างดีแล้ว กลับ
ผิดพลาดเป็นเท็จไปก็มี, สิ่งที่ไม่ได้ตรวจสอบ(ว่าเข้า
กับทฤษฎี) แต่กลับเป็นของจริงแท้ก็มี (ม.ม.13/655)

นอกจากนี้ ควรจะมีท่าทีแบบที่ท่านเรียกว่าเป็นผู้
อนุรักษ์สัจจะ(สัจจานุรักษ์) คือไม่ลงความเห็นตัดสินอะไร
ง่าย ๆ และไม่ผูกขาดสัจจะ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า

“คนที่เป็นวินญญ เมื่อจะอนุรักษสัจจะ ไม่ควร
ด่วนลงความเห็นเด็ดขาดลงไปข้างเดียวก่อนว่า
“อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเท็จ(ทั้งนั้น)”

“ถ้าแม่คนมีความเชื่ออยู่อย่างหนึ่ง เมื่อเขากล่าวว่า “ข้าพเจ้ามีความเชื่ออย่างนี้” เขายังเชื่อว่าอนุรักษ์สัจจะอยู่ แต่จะลงความเห็นเด็ดขาดลงไปข้างเดียวว่า “อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเท็จ(ทั้งนั้น)” ไม่ได้ก่อน; ด้วยการปฏิบัติเพียงเท่านี้ ชื่อว่าการอนุรักษ์สัจจะ และคนผู้นั้นก็เชื่อว่าเป็นผู้อนุรักษ์สัจจะ ทั้งเราก็บัญญัติการอนุรักษ์สัจจะด้วยการปฏิบัติเพียงเท่านี้ แต่ยังไม่เชื่อว่าเป็นการหยั่งรู้สัจจะ (สำหรับสิ่งที่นิยมชมชอบ สิ่งที่เราเรียนต่อกันมา สิ่ง que คิดตรองตามเหตุผล และสิ่งที่ตรวจสอบกับทฤษฎีแล้ว ก็เช่นเดียวกัน) (ม.ม. 13/656)

อีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งก็คือแรงจูงใจ ได้แก่ *ความอยาก* ความอยากเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการวิจัย นี่ก็คือ *อยากรู้ความจริง* ยิ่งมีความอยากมากเท่าไรก็ยิ่งดี และอีกอย่างหนึ่ง คือ *อยากให้มันดี* เช่น อยากให้ชีวิตนี้ดีงาม อยากให้สังคมดีงาม อยากให้สิ่งที่ตนเกี่ยวข้องทุกอย่างมันดี อันนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะเป็นแรงหรือพลังที่ทำให้เรามุ่งมั่นที่จะวิจัยให้สำเร็จ และทำให้การวิจัยบรรลุผล

เมื่อเรามีความอยากรู้ความจริงและอยากทำให้มันดี ก็จะมีแรงขับเคลื่อนขึ้นมาว่าจะต้องหาความจริงให้ได้ และหาทางทำให้มันดีให้ได้ ถ้าไม่ถึงความจริงจะไม่ยอมหยุด และถ้ายังไม่ดีจะไม่ยอมเลิก คนที่มีแรงใจปานนี้จะมุ่งทำงานวิจัยให้สำเร็จ แม้ถึงขนาดที่ว่ายอมทุ่มเทสละเวลา สละชีวิต ให้แก่การที่จะทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ให้ได้ คือหาความจริงให้ได้ และหาทางทำให้มันดีให้ได้

คุณสมบัตินี้ทางพระเรียกว่า **ฉันทะ** ศัพท์เดียว คือจะเป็นการหาความจริงให้ได้ก็ตาม หาทางทำให้มันดีให้ได้ก็ตาม ตัวนี้ตัวเดียวคือฉันทะ พระพุทธเจ้ามีตัวฉันทะนี้จึงยอมสละทุกอย่าง พระองค์สละวัง สละชีวิตแห่งความสุขสำราญ สละโภคสมบัติไปเพื่ออะไร

1. เพื่อไปหาความจริงของธรรมชาติ หาความจริงของสิ่งทั้งหลายว่ามันคืออะไร มันเป็นอย่างไรรึแล้ว
2. เพื่อหาทางที่จะทำให้ชีวิตและสังคมมนุษย์มันดีเท่านี้เองที่พระพุทธเจ้าทำทั้งหมด เพราะฉะนั้นพุทธศาสนามีเท่านี้ คือมีเรื่องของการทำงานหาความจริงให้พบให้ถึงให้ได้ แล้วก็ทำชีวิตและสังคมมนุษย์ให้ดีให้ได้ และสองอย่างนี้ก็สัมพันธ์กัน คือการที่จะทำให้มันดีจริงได้

เราจะต้องรู้ความจริง เมื่อรู้ความจริง เช่นรู้เหตุปัจจัยที่ถูก
ต้อง จึงจะทำให้มันดีได้จริง

ถ้าเรามองดูพุทธประวัติ พระโพธิสัตว์คือใคร พระ
โพธิสัตว์ แปลว่าสัตว์ผู้มุ่งโพธิ คือท่านผู้แสวงหาโพธิ ผู้มีใจ
ซึ้งอยู่ในโพธิ จะต้องเข้าถึงโพธิปัญญาที่รู้ความจริงของ
สิ่งทั้งหลายที่จะทำให้ชีวิตให้มันดีงามให้จงได้ เพราะฉะนั้น
ประวัติของพระพุทธเจ้าทั้งหมดตลอดมาที่เป็นพระ
โพธิสัตว์ เป็นประวัติของการแสวงหาปัญญา เรียกภาษา
ปัจจุบันก็คือ ประวัติของการทำงานวิจัยนั่นเอง เพราะ
ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงเป็นนักวิจัยมาโดยตลอด

สิ่งที่ต้องย้ำก็คือ ฉันทะ ถ้าไม่มีฉันทะนี้อยู่เบื้อง
หลังแล้วการวิจัยจะไม่สำเร็จผลด้วยดี ถึงแม้จะมีตัว
สนับสนุนเป็นองค์ประกอบอะไรต่างๆ ก็ไปไม่ไกล บางทีใน
ที่สุดมันก็จะกลายเป็นเรื่องละอะปะไปเหมือนกับกิจการอื่น
ของสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ถ้ามีตัวความปรารถนา
แห่งฉันทะนี้อยู่แล้วมันจะไปให้ถึงจุดหมายจนได้ อย่างที่
บอกเมื่อกล่าวถ้าไม่ถึงความจริงและทำให้มันดีไม่ได้ จะไม่
ยอมหยุด

ขอสรุปเป็นการเน้นไว้ว่า พลังที่ทำให้เกิดมีการวิจัย
ที่แท้ที่มีชีวิตชีวาและได้ผลจริง คือ ฉันทะ ซึ่งมีความหมายว่า

1. ใฝ่จะเข้าถึงความจริงให้ได้
2. ใฝ่(หาทาง)จะทำให้มันดีให้ได้

นักวิจัยจะต้องมีพลังแห่งฉันทะนี้ ที่นี้ เราก็มาดูต่อไปว่า การวิจัยมีความสัมพันธ์กับการศึกษาอย่างไร

การวิจัยช่วยให้การศึกษาบรรลุจุดหมาย

การศึกษาก็เช่นเดียวกัน เราลองมาดูความหมายเดิมของท่าน การที่จะพูดถึงการศึกษาก็ต้องพูดถึงธรรมชาติของมนุษย์

พุทธศาสนาบอกว่า ธรรมชาติของมนุษย์ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก ฝึกได้ด้วยและต้องฝึกด้วย การฝึกคืออะไร คือเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา คำว่าฝึกนั้นรวมความหมายเหล่านี้อยู่ด้วยกันหมด เรียนรู้ ฝึกฝนพัฒนา เรียกว่า **การศึกษา** เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงเป็นสัตว์ที่ต้องศึกษา

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด วิธีดำเนินชีวิตทุกอย่าง มนุษย์ไม่ได้มาเปล่าๆ ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ขับถ่าย พูดจา หรืออะไรๆ มนุษย์ต้องเรียนรู้ ต้องฝึกหัดทั้งสิ้น ในแง่นี้ มนุษย์แพ้สัตว์ทั้งหลายอื่นที่ส่วนมากมันได้วิธีดำเนินชีวิตมาเปล่าๆ ด้วยสัญชาต

ญาณ สัตว์ทั้งหลายอื่นนั้นมีการเรียนรู้จำกัดมาก เรียนรู้ชนิด
 น้อยก็พอแล้ว พอเกิดมามันอาศัยสัญชาตญาณก็ไปได้
 เลย มันอยู่ได้ด้วยสัญชาตญาณ แต่มนุษย์นั้นไม่ได้วิธี
 ดำเนินชีวิตมาเปล่าๆ อย่างนั้น ทุกอย่างต้องลงทุน คือ
 ต้องเรียนรู้ ต้องฝึกฝน ต้องศึกษา ต้องพัฒนาขึ้นมาทั้งสิ้น
 ฉะนั้นชีวิตมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่โดยธรรมชาติบอกอยู่ในตัวว่า
 จะต้องมีการศึกษา เพราะแทบไม่ได้อะไรมาเปล่าๆ โดย
 สัญชาตญาณ อันนี้เป็นจุดอ่อนของมนุษย์ ที่แพ้สัตว์ทั้ง
 หลายอื่นในแง่ที่ว่า สัตว์อื่นมันได้วิธีดำเนินชีวิตมาแทบจะ
 เปล่าๆ เรียนรู้ชนิดเดียวก็พอ มันอยู่ได้ง่ายสบายเลย

อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของมนุษย์นี้ก็เป็นจุดแข็ง
 ของมนุษย์ด้วย เพราะอะไร เพราะว่าความดั่งาม ความ
 เลิศ ความประเสริฐของมนุษย์นั้นอยู่ที่การเรียนรู้ ฝึกฝน
 พัฒนา หรือการศึกษานี้ เมื่อมนุษย์เรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา
 แล้ว มนุษย์จะเจริญงอกงามอย่างแทบจะไม่มีที่สิ้นสุดเลย
 และจุดนี้เป็นข้อที่ทำให้มนุษย์เก่งกว่าสัตว์ทั้งหลาย

ตอนแรกมนุษย์แพ้สัตว์ที่ว่าเราได้อะไรต่ออะไรมา
 ต้องลำบากลงทุน เราแพ้สัตว์อื่น เราเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก
 สัตว์อื่นไม่ต้องฝึก แต่พอพลิกกลับอีกที่ว่า สัตว์อื่นฝึกไม่ได้
 มนุษย์เราเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ เรารู้ตระหนักธรรมชาติของ

มนุษย์อย่างนี้แล้ว เราก็ใช้การศึกษา คือเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนานั้นให้ถูกต้องตามธรรมชาติของเรา มนุษย์ก็กลับเจริญงอกงามจนกระทั่งห่างจากสัตว์ทั้งหลายไป อย่างเทียบกันไม่ได้เลย ส่วนตนพัฒนาจนเป็นมหาบุรุษ เป็น พุทธะ ส่วนรวมพัฒนาสังคมให้เจริญด้วยวัฒนธรรมและอารยธรรมอย่างแทบไม่มีที่สิ้นสุด เพราะฉะนั้นความดีเลิศ ประเสริฐของมนุษย์จึงอยู่ที่การศึกษานี้เท่านั้น คืออยู่ที่ ความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ อันนี้จึงเป็นจุดแข็งของมนุษย์

รวมความว่า ชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตที่อยู่ได้ด้วยการ ศึกษา และจะอยู่ดียิ่งขึ้นไปด้วยการศึกษายิ่งขึ้น ชีวิตที่ดี คือชีวิตแห่งการศึกษา ถ้าชีวิตไม่มีการศึกษาก็ไม่มีความหมาย ถ้าปราศจากการศึกษาแล้วมนุษย์สู้ไม่ได้แม้แต่สัตว์ เดรัจฉาน แต่ถ้าศึกษาดีแล้ว มนุษย์ประเสริฐยิ่งกว่าเทวดา และแม้แต่พระพรหม นี่เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์

ในเมื่อการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเรื่องของชีวิต มนุษย์ พุทธศาสนาจึงมองว่าชีวิตมนุษย์ต้องเป็นชีวิตแห่ง การศึกษาอย่างที่ว่ามาแล้ว แต่ทั้งนี้เราหมายถึงชีวิตที่ดี ถ้ามต่อไปว่า ชีวิตแห่งการศึกษานี้มีจุดหมายเพื่ออะไร

การศึกษานำไปสู่สิ่งที่เราเรียกว่าปัญญา เมื่อมีการ ศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา ก็นอกงามดีประณีตขึ้นทั้งด้าน

พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ตัวตัดสิน คือได้ปัญญา พอได้ปัญญาแล้วก็เกิดความรู้ เข้าใจ มาพัฒนาพฤติกรรม และจิตใจให้ทำได้ ทำเป็น วางท่าทีและปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับทุกอย่างได้ถูกต้องเกิดผลดี

เมื่อเราเผชิญกับประสบการณ์และสถานการณ์ต่างๆ ตอนแรกเราไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไรอย่างไร เมื่อเราไม่รู้เราก็ติดตัน เราปฏิบัติต่อสิ่งนั้นไม่ถูก เราก็ก่อปัญหาคือความติดขัด ปีบคั้น คับข้อง ที่พระท่านเรียกว่า ความทุกข์ ความทุกข์ก็คือตัวปัญหานั้นเอง มันบีบคั้นเรา แต่พอเราเกิดปัญญา รู้ว่ามันคืออะไร อย่างไร เราจะปฏิบัติต่อมันอย่างไรแล้ว เราก็มอง เราก็มข้ามพ้นปัญหา เรียกว่าหลุดพ้น เป็นวิมุต เมื่อหลุดจากปัญหาก็มข้ามพ้นทุกข์ หรือหลุดพ้นจากทุกข์ ชีวิตมนุษย์จึงอาศัยปัญญามาเป็นตัวทำการที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากปัญหา หรือแก้ไขปัญหาได้

พอเจออะไรติดขัดก็เป็นปัญหา แต่พอปัญญามาปัญหาก็ตมหมด เพราะฉะนั้น เพื่อจะให้ข้ามพ้นปัญหาเราจึงต้องการ**ปัญญา** ปัญหาคึงคู่กับปัญญา เราต้องการปัญญา มาเพื่อแก้ปัญญา มนุษย์ก็เรียนรู้จากการแก้ปัญหานี้แหละ เราจึงได้ปัญญา มา พูดอีกสำนวนหนึ่งว่า **ทุกข์ที่เรียนรู้เป็น**

บ่อเกิดของปัญญา เมื่อข้ามพ้นปัญหา ข้ามพ้นทุกข์ก็ถึง
 วิมุตติ คือบรรลุนิสรภาพ และนี่แหละคือการได้ชีวิตที่ดั่งงาม

เมื่อมนุษย์พัฒนาสมบูรณ์แล้ว ก็จะทำชีวิต
 ด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง และทำการ
 ด้วยความรู้ที่จะดำเนินการให้ตรงกับเหตุปัจจัย เขาจึงไม่
 ต้องอาศัยตัณหา(ความชอบใจไม่ชอบใจ) มาชี้นำชีวิตต่อ
 ไป พระพุทธศาสนาจึงสอนหลักการว่า

“ชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตประเสริฐ (ดี
 เลิศหรือสูงสุด)” (ส.ส. 15/841; ขุ.ส. 25/311)

เมื่อปัญญายังพัฒนาไม่เพียงพอ ถ้ามนุษย์จะไม่
 ดำเนินชีวิตโดยใช้ความชอบใจไม่ชอบใจ(ตัณหา)เป็น
 เครื่องชี้นำ เขาก็จะใช้ความเชื่อ(ศรัทธา)เป็นเครื่องชี้นำ
 ความเชื่ออันอย่างดีก็ช่วยให้เกิดความรู้สึkmั่นคงปลอดภัย
 ต่างจากปัญญาที่ทำให้เข้าถึงความมั่นคงปลอดภัยจริงๆ
 คนที่อยู่ด้วยศรัทธาจึงมีความสุขแบบปลอมประโลมใจ อบอุ่นใจ
 มีความหวัง หรือได้รับการปกป้องคุ้มครอง ซึ่งยังไม่
 ใช่ความสุขที่แท้จริง ต่างจากปัญญาที่แก้ปัญหามาหมดไป
 ซึ่งทำให้หลุดรอดปลอดภัย ไปรุ่งโรจน์ เป็นไท ซึ่งเป็นความ
 สุขที่แท้จริง ทางพุทธศาสนาจึงสอนว่า

“การได้ปัญญา เป็นความสุข” (ขุ.ธ. 25/33)

นอกจากนั้น การอยู่ด้วยความเชื่อหรือศรัทธานั้น เป็นการไว้วางใจต่อสิ่งอื่น โดยฝากชีวิตและความสุขของตนไว้กับสิ่งที่เชื่อนั้น จึงเป็นการมีชีวิตที่ขึ้นต่อสิ่งอื่นภายนอก ฟุ้งตัวเองไม่ได้ ไม่เป็นอิสระ ส่วนปัญญาทำให้แก้ปัญหาและเข้าถึงสิ่งนั้นๆ ได้เองโดยตรง จึงทำให้คนฟุ้งตนได้ เป็นอิสระหรือเข้าถึงอิสรภาพ

ยิ่งกว่านั้น ความเชื่อหรือศรัทธาอาจกีดกันขัดขวางการพัฒนาและเข้าถึงปัญญา เพราะต้องยึดอยู่กับสิ่งที่เชื่อ พระพุทธศาสนาจึงเน้นอย่างมากว่า ศรัทธาหรือความเชื่อนั้นเอง เริ่มต้นก็ต้องประกอบด้วยปัญญา และต้องเป็นความเชื่อในลักษณะที่ส่งเสริมการพัฒนาปัญญา คือให้ศรัทธาเป็นบันไดก้าวสู่ปัญญา หรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาปัญญา และถือว่า

“ความเจริญงอกงามแห่งปัญญา (หรือการพัฒนาปัญญา) เป็นยอดสุด ในบรรดาความเจริญงอกงามทั้งหลาย” (อง.เอก. 20/78-82)

เพราะฉะนั้น ปฏิบัติการสำคัญในการศึกษาก็คือ ทำอย่างไรจะให้เกิดปัญญา และในการที่จะทำให้เกิดปัญญานั้น สิ่งสำคัญก็คือการวิจัย ถ้าเราไม่มีการวิจัย คือ

การทำให้เกิดปัญญา ด้วยการรู้จักคิดพิจารณาค้นหาความจริง หาทางทำให้มันดี ให้มันสำเร็จ ให้มันพ้นทุกข์ ให้มันแก้ปัญหาได้ การศึกษาจะก้าวไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น การศึกษาและการวิจัยจึงเป็นเรื่องของชีวิตประจำวัน เป็นหน้าที่ของชีวิตมนุษย์ทุกชีวิต ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องที่จะมาจัดกันเป็นกิจการของสังคม หรือเป็นการวิจัยทางวิชาการต่างๆ อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น แต่มันจะต้องโยงมาจากรากฐานของการวิจัยในชีวิตประจำวันเลยทีเดียว

จะต้องบูรณาการการวิจัย

เข้าไปในชีวิตประจำวันของคนไทย

เราดำเนินชีวิตอยู่ในโลก เรารับรู้อะไรหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งใดก็ตาม เราจะต้องใช้การวิจัยหรือใช้ปัญญาอยู่เสมอ โดยเฉพาะเวลานี้เป็นยุคข่าวสารข้อมูล การดำเนินชีวิตยิ่งต้องการการวิจัย คือใช้ปัญญานี้อยู่ตลอดเวลา ชีวิตจึงจะอยู่ได้ด้วยดี จึงจะเจริญพัฒนา ทั้งชีวิตของตนเองและของสังคมประเทศชาติ เพราะฉะนั้นจะต้องให้จิตใจของเรากำกับด้วยท่าทีของการวิจัยหรือมีการวิจัยเป็นนิสัยเลยทีเดียว

แต่เราลองหันมามองคุณสมบัติใจของคนไทยเวลานี้ว่าเป็นอย่างไร เรามีจิตใจที่มีลักษณะของการวิจัยนี้หรือไม่ เราเกี่ยวข้องกับข่าวสารข้อมูลในลักษณะอย่างไร เราเป็นนักบริโภคว่า แต่น่าสังเกตว่าผู้บริโภคว่านั้นไม่ค่อยเป็นนักศึกษาข่าว

การบริโภคว่ากับการศึกษาข่าวสารคงไม่เหมือนกัน นักบริโภคว่าจะมีลักษณะที่ชอบเสพข่าวเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ให้เกิดความพอใจสนใจอยากตื่นเต้นเพลิดเพลินไปหรือตื่นไปตามข่าว บางทีก็ถือข่าวเป็นเรื่องที่มีรสชาติช่วยให้เกิดความสนุกสนาน เอามาพูดคุยตื่นเต้นกันแล้วก็ผ่านลอยไป แต่ที่เราต้องการคือการเป็นนักศึกษา ผู้ศึกษาข่าวสาร ข้อมูล เป็นนักวิจัย ถ้าได้แค่บริโภคว่าบางที่ข่าวสารข้อมูลนั้นก็ไม่นำไปสู่ปัญญาตามที่ควรจะเป็น เพราะฉะนั้นข่าวสารข้อมูลเกิดขึ้นในโลกปัจจุบันนี้จึงทำให้คนจำนวนมากลุ่มหลงหรือถูกหลอกลวงเกิดโมหะ แทนที่จะเกิดปัญญา นี่เป็นข้อสังเกตที่สำคัญ

เราคิดว่าเมื่อมีข่าวสารข้อมูลแล้วจะทำให้มนุษย์มีปัญญา เราถึงกับภูมิใจว่ายุคนี้เป็นยุคข่าวสารข้อมูลมนุษย์จะหุสว่าง ตาสว่าง มีความรู้ มีปัญญาดี แต่เปล่า ไม่น่หุสว่าง บางที่ข่าวสารข้อมูลมากจริง แต่คนเป็นเพียงนัก

บริโภคข้าว หลงงมงาย มีโมหะมากขึ้น เพราะมีลักษณะที่เรียกว่าตื่นตามข้าว เมื่อตื่นตามข้าวก็ไม่พัฒนา เป็นผู้ถูกกระทำโดยข่าวสารข้อมูล ไม่เป็นผู้กระทำต่อข่าวสารข้อมูล เมื่อเป็นผู้ถูกกระทำแล้วก็กลายเป็นผู้รับเคราะห์เสื่อมลงไป

ลักษณะการตื่นข้านี้เป็นเรื่องสำคัญมาก ในทางพุทธศาสนา ท่านเรียกว่าการตื่นข้ามงคล โดยเฉพาะการเล่าลือโจษจันเกี่ยวกับเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดชและเรื่องโชคลางต่างๆ อุบาสกอุบาสิกาคือชาวพุทธคนใด ถ้าเป็นผู้ตื่นข้ามงคล หวังผลจากโชคลาง ไม่หวังผลจากการกระทำ พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า เป็นอุบาสกอุบาสิกา จัญฑาล เป็นอุบาสกอุบาสิกาเลอะเทอะ เป็นอุบาสกอุบาสิกากระจอก นี่ไม่ใช่อาตมาว่านะ เป็นคำจากพระไตรปิฎกเลยที่เดียว หลักการนี้เราเคยเอามาพิจารณาใหม่

พระพุทธเจ้าตรัสเตือนไว้ถึงขนาดนี้ว่า คุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกาที่ดีมี 5 ประการ ข้อที่สามคือ **จะต้องไม่ตื่นข้ามงคล ไม่หวังผลจากโชคลาง แต่หวังผลจากการกระทำ** ถ้ามีคุณลักษณะอย่างนี้เป็นข้อหนึ่งใน 5 ข้อ ท่านเรียกว่า เป็นอุบาสกอุบาสิการัตนะ เป็นอุบาสกแก้ว อุบาสิกาแก้ว แต่ถ้าตรงข้ามก็คืออย่างที่ว่า ตื่นข้ามงคล

หวังผลจากโซกลาง ไม่หวังผลจากการกระทำ ขออย่าอีกที
ว่าเป็นอุปาสกอุปาสิกาจันฑาล เลอะเทอะ กระจอก

เมื่อเราไปตื่นข่าวมงคลจะมีผลอย่างไร ผลก็คือมัน
ขัดงานวิจัยหมด จิตใจในการวิจัยไม่มี เช่นมีข่าวรถตก
เขา ก็ว่าเป็นเพราะพระราหูมา รถคว่ำในช่วงนั้น ถ้าเรา
บอกว่าเพราะพระราหูทำ เราก็กินให้พระราหูแล้วก็หยุดแค่นั้น
นั้น ความคิดมันก็ไม่เดิน แต่ถ้าเรามีแนวความคิดแบบนัก
วิจัย เราก็ต้องคิดสืบสาวต่อไป เพราะผู้วิจัยเชื่อตามหลัก
เหตุปัจจัย ว่าสิ่งทั้งหลายเกิดจากเหตุปัจจัย

เมื่อเชื่อในหลักการนี้ ก็ต้องค้นหาเหตุปัจจัยให้ได้
ความจริงชัดเจนออกมา เราก็จะค้นหาเหตุว่าทำไมรถจึง
ตกเขา อาจจะเป็นเพราะคนขับไม่คุ้นกับการขับรถขึ้นเขา
ใช้เกียร์ไม่เป็น ใช้เบรคไม่ถูกกับสถานการณ์ มีชิ้นส่วน
เครื่องยนต์บางอย่างบกพร่อง ไม่ได้ตรวจรถให้ดีก่อนขับไป
หรือมีการสนุกสนาน คึกคะนองกันเกินไป หรือขับรถเร็ว
เกินไป หรืออะไรก็แล้วแต่ แล้วก็จะได้ปัญญา เห็นทางแก้
ไขป้องกัน และปรับปรุงพัฒนาเป็นประโยชน์ข้างหน้าต่อไป
มนุษย์ก็เจริญงอกงามได้

ในทางตรงข้าม ถ้าเรายกให้พระราหูก็จบเท่านั้น
ปัญญาหยุดเจริญ ไม่งอกงาม ไม่พยายามหาทางป้องกัน

และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ได้แต่รอเทวดาหรือดวงดาวมา
 แก่ให้ เรียกว่าตกอยู่ใน*ความประมาท* เพราะฉะนั้นท่าที่
 แห่งการวิจัยนี้จึงสำคัญอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าจึงตรัสทำที่นี้
 ไว้เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของอุบาสกอุบาสิกา น่าจะวิจัยว่า
 สังคมไทยนี้เข้าถึงพระพุทธศาสนาแค่ไหน เพียงคุณสมบัติ
 เบื้องต้นขั้นพื้นฐานของอุบาสกอุบาสิกา ก็ไปไม่ถึงแล้ว

เป็นอันว่าต้องมีจิตใจที่มุ่งสู่การวิจัย เมื่อเกิดอะไร
 ขึ้นมาต้องใช้ปัญญา คิดสืบค้นหาเหตุปัจจัยของมัน หา
 ความจริงให้ได้ และหาทางแก้ไขทำให้มันดีให้ได้ สองอย่าง
 นี้ถ้ามีอยู่ คือมีฉันทะอยู่ การวิจัยก็จะตามมาและก็จะได้
 ผลดี มนุษย์ก็เจริญพัฒนา ปัญญาที่ได้ก็มาช่วยให้ชีวิต
 และสังคมดีขึ้น นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่จะต้องพยายามสร้างกัน
 ให้ได้ คือจิตใจของผู้มีนิสัยแห่งการวิจัยตลอดเวลา

คุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่งในสังคมประชา-
 ธิปไตยคือ การให้ความเห็น หรือแสดงความคิดเห็น ซึ่งไม่
 ใช่แค่แสดงไปตาม*ความรู้สึก* แต่ต้องแสดงด้วย*ความรู้จริง*

เวลานี้เป็นปัญหามาก สังคมประชาธิปไตยจะ
 พัฒนาได้ต้องมีการแสดงออก ด้วยการแสดงความคิดเห็น
 ที่เกิดจากปัญญา และปัญญานั้นก็ต้องมาจากการวิจัย
 จากการที่ได้คิดค้นหาเหตุผล พิเคราะห์ไตร่ตรองหาความ

จริงและมุ่งหาความดีให้ได้ด้วยปัญญาแล้วจึงจะพูดหรือแสดงความเห็นออกมา ไม่ใช่แสดงแค่ความรู้สึก ถ้าเอาแค่ความรู้สึกแล้ว ประชาธิปไตยจะพัฒนาได้ยาก

รวมความตอนนี้ก็คือ เราต้องยอมรับความจริงว่าชีวิตที่ดีเป็นชีวิตแห่งการศึกษา และการวิจัยเป็นส่วนสำคัญของการศึกษา เพราะทำให้เกิดปัญญา การวิจัยนั้นจึงจะต้องเป็นส่วนสำคัญของชีวิตของเรา ไม่ใช่เป็นเพียงกิจกรรมในสังคมเท่านั้น แต่จะต้องให้มีจิตใจแห่งการวิจัยอยู่ในมนุษยย์ทุกคนเลยทีเดียว แล้วเราก็มายเทียบดูระหว่างการศึกษากับการวิจัย

บูรณาการการวิจัยเข้าไป

ในกระบวนการพัฒนาชีวิตทั้ง 3 ด้าน

ตอนนี้พูดปนกันไปว่าการศึกษากับการวิจัยในความหมายทางพุทธศาสนานั้นต่างกันอย่างไร การศึกษามีความหมายกว้างกว่าการวิจัย คือครอบคลุมการวิจัยเข้าไว้ด้วย ครอบคลุมอย่างไร การศึกษาประกอบด้วย 3 ด้านของการพัฒนาชีวิต ชีวิตของมนุษยย์นั้นเป็นองค์รวมที่ประกอบด้วยด้านต่างๆ 3 ด้านโดยย่อ คือ

1. ด้านพฤติกรรม
2. ด้านจิตใจ
3. ด้านปัญญา

การศึกษาหมายความว่าอย่างไร ศึกษา คือ ฝึกฝน หรือพัฒนาใน 3 ด้านเหล่านี้ ได้แก่พัฒนาพฤติกรรมขึ้นไป พัฒนาจิตใจขึ้นไป และพัฒนาปัญญาขึ้นไป ถ้าครบ 3 ด้านนี้เราเรียกว่าการศึกษา ถ้าไม่ครบ การศึกษาก็ว่าแหว่ง บกพร่อง การวิจัยนั้นอยู่ในส่วนของปัญญา เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

การวิจัยในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในด้านของปัญญาก็มาสัมพันธ์กับกระบวนการของการศึกษาทั้งหมด เพราะว่าทั้ง 3 ด้านของการศึกษานั้นเป็นส่วนประกอบขององค์รวม ต้องมีความสัมพันธ์อิงอาศัย และเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน พฤติกรรมก็มาหนุนจิตใจและหนุนปัญญา จิตใจก็หนุนพฤติกรรมและหนุนปัญญา ปัญญาก็มาหนุนพฤติกรรมและหนุนจิตใจ

องค์รวม 3 ด้านนั้นหนุนกันอย่างไร เช่นในกรณีที่เราจะวิจัยด้วยความต้องการที่จะค้นหาความจริงให้เจอ เราก็ต้องมีพฤติกรรม เช่นในการหาข้อมูล เป็นต้น อย่างง่าย ๆ ก็เดินไปดู ถ้าเราต้องการวิจัยให้ได้ปัญญาแต่เราไม่

ทำพฤติกรรม สิ่งนั้นอยู่ห่างตัว เราชี้เกียด แล้วไม่เดินไปดู ไม่รู้จักพูดจาไถ่ถาม แล้วจะได้ปัญญาอย่างไร การวิจัยก็ไม่เกิด เพราะฉะนั้นจะต้องมีพฤติกรรมซึ่งจะเกื้อหนุนให้เกิดการวิจัย และพร้อมกันนั้นก็มีความตั้งใจที่ไม่เกียดร่าแฉะเยาะซ่า เป็นต้น ถ้าในจิตใจมีความเพียร มีใจสู้ มีความรับผิดชอบ และมีตัวฉันท์ คือแรงจูงใจว่าต้องหาความจริงให้ได้ สภาพจิตใจอย่างนี้ก็จะมาหนุนปัญญาในการวิจัย ฉะนั้นทั้งสามด้านจึงต้องไปด้วยกัน การศึกษาทั้งกระบวนการจึงมาหนุนการวิจัย และการวิจัยก็นำการศึกษาทั้งกระบวนการให้ก้าวหน้าไป เช่น เมื่อคิดออกหรือรู้ความจริงแล้ว ก็ช่วยให้ทำพฤติกรรมที่ถูกต้องได้ผลดี และทำให้จิตใจโปร่งโล่ง เป็นอิสระ สว่าง สงบ สดใส เป็นสุข

เพราะฉะนั้น เราจะต้องพัฒนาพฤติกรรม ตั้งแต่วิธีการด้านพฤติกรรมในการหาข้อมูล เช่นในการไปหาผู้คน จะต้องรู้จักเข้าหาคนว่าจะเข้าหาคนอย่างไร มีวิธีพูดอย่างไร มีปฏิสัมพันธ์กับเขาอย่างไรจึงจะเกื้อหนุนให้เราสามารถหาข้อมูลอย่างได้ผล ตลอดจนสามารถสืบหาความเห็นจากเขาได้

เนื่องจากการพัฒนาด้านพฤติกรรม ต้องอาศัยการพัฒนาด้านจิตใจมาหนุน เพราะต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของ

การศึกษาดูด้วยกัน เราก็จะต้องมีการพัฒนาด้านจิตใจด้วย อย่างน้อยต้องขออย่าปัจจัยที่สำคัญด้านจิตใจคือแรงจูงใจ แห่งความอยาก ที่เรียกว่าฉันทะ ที่ว่าจะต้องหาความจริง ให้ได้ และต้องทำให้มันดีให้ได้ ถ้าไม่บรรลุจุดหมายนี้จะไม่ ยอมหยุด ปัจจัยด้านจิตใจตัวนี้จะมาหนุนการวิจัยอย่าง เต็มที่

ทีนี้พอเราวิจัยได้ผลขึ้นมาการวิจัยนั้นก็เพิ่มขยาย ปัญญา ซึ่งก็มาหนุนพฤติกรรม ทำให้เรารู้ว่าเราควรจะ พัฒนาพฤติกรรมอย่างไรจึงจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น แล้วก็ทำ ให้จิตใจได้ผลดีด้วย เช่น เกิดความพึงพอใจ พอเกิดความ พึงพอใจจิตใจของเราก็มีความสุข และเมื่อมีความพอใจมี ความสุขในการวิจัย เราก็ยิ่งเกิดความมุ่งมั่นเอาจริงยิ่งขึ้นที่ จะวิจัยต่อไป ปัจจัยทุกด้านจึงสัมพันธ์กันหมด ฉะนั้นใน กระบวนการของการศึกษานั้นทั้ง 3 ด้านของชีวิตจะต้อง สนับสนุนซึ่งกันและกัน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

ในด้านพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมที่สำคัญที่สุดก็คือ พฤติกรรมในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เพราะชีวิตของคนนี้ เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่การทำมาหาเลี้ยงชีพ ฉะนั้นเราจะต้อง เอาการทำมาหาเลี้ยงชีพมาใช้ประโยชน์ คือเอามาเป็น แดนพัฒนามนุษย์ เมื่อเราใช้การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็น

เครื่องมือพัฒนามนุษย์ ก็จะทำให้เกิดการศึกษาในชีวิตจริง จากการทำมาหาเลี้ยงชีพนั้นแหละ ฉะนั้นการศึกษาจะต้องทำอันนี้ให้ได้

การศึกษาด้านพฤติกรรมนี้ในพุทธศาสนาท่านจัดเป็นหมวด ซึ่งมี 3 ข้อคือ สัมมาวาจา สัมมากรรม สัมมาอาชีวะ คือ วาจาที่ดี เกื้อหนุนให้ชีวิตพัฒนา การกระทำที่ดี เกื้อหนุนให้ชีวิตพัฒนา แต่ข้อสำคัญที่เรามักจะลืมก็คือ สัมมาอาชีวะ คือการประกอบกิจการหาเลี้ยงชีพทำมาหากิน ว่าทำอย่างไรมันจะเป็นแดนที่ส่งเสริมการพัฒนาชีวิตของคน

คนทั่วไปมักจะลืมเรื่องนี้ว่าเราจะใช้การทำมาหาเลี้ยงชีพนี้มาเป็นแดนพัฒนามนุษย์อย่างไร เราจะนึกแต่เพียงว่าให้เขาพยายามดิ้นรนหาสิ่งเสพบริโภค โดยลืมไปว่ามันเป็นโอกาสที่เขาจะพัฒนาชีวิตของเขาไปด้วย แม้แต่ในด้านความสุข

รวมความตอนนี้ว่า เรื่องของการศึกษานั้นคลุมปัญญา คือการวิจัยเข้าไปด้วย วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา และวิจัยนี้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะทำให้การศึกษาคือการพัฒนามนุษย์เดินหน้าไปด้วยดี เพราะในชีวิตของมนุษย์นั้น ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ผ่านพ้น

ปัญหาไปโดยแก้ปัญหาสำเร็จ และดำเนินชีวิตไปโดยปฏิบัติถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย คือ ปัญญา พร้อมกันนั้น พฤติกรรมและจิตใจก็เป็นตัวประกอบมาเกื้อหนุนให้การวิจัยนั้นสำเร็จผล ทำให้เกิดปัญญาด้วยดี

เท่าที่พูดมานี้ต้องการชี้ว่าจะต้องให้ทุกคนมีจิตใจเป็นนักวิจัยไม่ใช่มารอกันให้ทำงานวิจัยเท่านั้น ถ้าทำได้อย่างนี้ทุกคนก็มีชีวิตอยู่ด้วยการวิจัย และมีการวิจัยเป็นส่วนของการดำเนินชีวิต เราก็จะดำเนินชีวิตและทำการทุกอย่างด้วยการรู้ความจริง ทำด้วยปัญญา ที่รู้เข้าถึงความจริง พร้อมกันนั้นก็พยายามดำเนินชีวิตโดยหาทางทุกเวลาว่าทำอย่างไรจะให้ชีวิตและสังคมดีงาม ความสำนึกนี้จะกลายเป็นจิตใจของเราตลอดเวลา เมื่อเรามีจิตใจเป็นนักวิจัยแล้วเราจะทำอะไรก็ต้องทำด้วยความรู้เข้าใจความจริง และทำเพื่อให้ทุกสิ่งมันดี ชีวิตที่การวิจัยมาเป็นส่วนประกอบของการศึกษา และการศึกษาเป็นกระบวนการที่นำชีวิตให้ดำเนินไปด้วยดี ก็จะทำให้คนพัฒนาเป็นสัตว์ที่ประเสริฐได้จริง

ที่จริงนั้น ถ้าฟังเป็นมนุษย์แล้วยังหาประเสริฐไม่เรามักจะพูดกันว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ แต่ถ้าพูดตามหลักพุทธศาสนาท่านไม่ยอมรับ ต้องพูดว่า มนุษย์เป็นสัตว์

ประเสริฐด้วยการฝึก ถ้าไม่ฝึกแล้วหาประเสริฐไม่ หมายความว่า ถ้าไม่มีการศึกษามนุษย์ก็ไม่ประเสริฐ เพราะว่ามันุษย์นั้นถ้าไม่ฝึกแล้วสัตว์เดรัจฉานก็ไม่ได้

เมื่อเราฝึกฝนพัฒนาคนไป เขาก็จะเปลี่ยนจากชีวิตที่อยู่ด้วยตัณหามาเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา เมื่อเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญาก็เป็นอันว่าถึงจุดหมาย เพราะชีวิตที่ประเสริฐก็คือชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา ในเรื่องนี้จะยกพุทธภาษิตมายืนยันก็ได้เพราะว่าอันนี้เป็นลักษณะของชีวิตที่สมบูรณ์ แม้แต่จุดหมายของพุทธศาสนาที่ว่า เป็นพระอรหันต์เพื่ออะไร ก็เพื่อเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา

มนุษย์ที่ยังไม่พัฒนานั้นยังไม่มีปัญญาพอก็ต้องอาศัยตัณหาช่วยให้อยู่รอดไปก่อน คืออาศัยความอยากเสพที่จะบำรุงบำเรอตัวมาเป็นตัวนำ ตัณหา นั้นอยู่ภายใต้การเอื้อของอวิชชา อวิชชาเป็นตัวเอื้อให้ตัณหาเป็นตัวชักนำชีวิต พอปัญญามาเราก็ไม่ต้องอาศัยตัณหา มนุษย์ก็ใช้ปัญญาดำเนินชีวิตไป มนุษย์ก็จะเปลี่ยนจากสัตว์ที่ต้องอาศัยตัณหาเป็นเครื่องจูงชีวิตมาสู่การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา การที่จะมีชีวิตด้วยปัญญาเราก็ต้องดำเนินชีวิตโดยใช้ปัญญา ซึ่งเป็นชีวิตแห่งการที่มีจิตใจเป็นนักวิจัยตลอดเวลา เมื่อการวิจัยที่แท้เกิดขึ้น เราไปเจอสิ่งใดก็ตาม

ก็จะใช้ปัญญาเพื่อหาความจริงและหาทางทำให้มันดี เช่น แก้ปัญหาให้สำเร็จ

ปัญหา มีความหมายว่า เป็นสิ่งบีบคั้น ตัดขาด คับข้อง แต่ปัญหายังมีความหมายอีกอย่างหนึ่งคือ มันเป็นเวทีพัฒนาปัญญา พอเราเจอปัญหาเราต้องใช้ปัญญา เมื่อเราวิจัยตลอดเวลาปัญญาก็เกิด ปัญญานั้นก็เกิดจากการพยายามแก้ปัญหา โดยนัยนี้ในที่สุดการวิจัยก็จะมี ความหมายขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งว่า การวิจัยคือการเปลี่ยนปัญหาให้ เป็นปัญญา

ในสังคมปัจจุบันเราต้องการคนที่สามารถเปลี่ยน ปัญหาให้เป็นปัญญา ปัญหากับปัญญาสองตัวนี้ใกล้เคียงกัน มาก เปลี่ยนตัวเดียวก็กลายเป็นปัญญาเป็นปัญญา คนที่ เปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญาได้นี้แหละคือคนที่เราต้องการ เวลานี้เราสามารถใหม่ที่จะให้การศึกษา ที่ทำให้เด็กเป็นผู้ มีความสามารถที่จะเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา

มนุษย์ที่พัฒนาดีแล้วเป็นนักเปลี่ยนปัญหาให้เป็น ปัญญา เขามีความสามารถในการเปลี่ยนปัญหาให้เป็น ปัญญา การวิจัยนี้แหละจะเป็นตัวเปลี่ยนปัญหาให้เป็น ปัญญา ถ้าเราเจอปัญหาแล้วเราไม่ถอย เราสู้ปัญหา เรา

พยายามที่จะแก้ปัญหา จากการแก้ปัญหานั้นปัญญาก็จะเกิดขึ้น แล้วเราก็จะประสบความสำเร็จ

เวลานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเน้นเรื่องนี้ เพราะว่าปัจจุบันนี้เด็กของเราเริ่มเป็นคนไม่สู้ปัญหา เมื่อไม่สู้ปัญหาก็เป็นคนอ่อนแอ เมื่อเป็นคนอ่อนแอก็ยิ่งทุกข์มาก และทุกข์ง่ายด้วย ดังนั้นคนที่ไม่สู้ปัญหาจึงต้องเจอแต่ความทุกข์ และทุกข์มากด้วย

ส่วนคนที่สู้ปัญหานั้นเขาสร้างจิตใจที่เป็นนักสู้ปัญหามาแล้ว พอเจอปัญหาก็บอกตัวเองว่าเราจะได้ปัญญา ก็เลยดีใจชอบใจ ถ้าใครชอบใจที่เจอปัญหา ก็ปลอดภัยว่าจะพัฒนาแน่นอน เพราะว่าเขาจะเริ่มสู้ และจากการสู้ปัญหานั้นเขาก็จะพัฒนาปัญญาขึ้นมาได้ แล้วเขาก็จะประสบความสำเร็จคือเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา

นี่คือการวิจัยในความหมายขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นรากฐานของการวิจัยในความหมายที่เราใช้กันในปัจจุบัน ถ้าคนไทยเรามีจิตใจเป็นนักวิจัยในความหมายที่กล่าวมานี้ คำว่าการศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย ก็สำเร็จแน่นอนโดยอัตโนมัติ เพราะฉะนั้นเราจะต้องมีการวิจัยในความหมายนี้ไว้ก่อน

แม้แต่การวิจัยที่เป็นกิจการของสังคมก็จะต้องมีจิตใจของนักวิจัยนี้มาเป็นพื้นฐานเพื่อให้สำเร็จผลดีอย่างแท้จริง ตอนนี้อย่าผ่านเรื่องนี้ไปก่อนเพราะได้ใช้เวลาไปมากแล้ว

ในขั้นพื้นฐาน การวิจัยก็ยังไม่เข้าสู่ชีวิต

ในขั้นกิจการของสังคม การวิจัยก็ยังอยู่กับความไม่ชัดเจน

ที่นี้ขอพูดถึงการวิจัยในความหมายปัจจุบัน จาก การวิจัยขั้นพื้นฐานก็มาสู่การวิจัยที่เป็นกิจการทางวิชาการ ของสังคม

การวิจัยในปัจจุบันนี้เรามักจะพูดโดยสรุปว่า อยู่ในขอบเขตของวิชาการ 3 หมวดใหญ่ คือเป็นการวิจัยในเรื่องของมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ สำหรับวิทยาศาสตร์นั้นก็อาจจะรวมไปถึงวิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยีด้วย และเมื่อมาถึงเทคโนโลยีมันก็ออกมาสู่เรื่องอุตสาหกรรมเป็นต้นด้วย ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ยิ่ง ดังที่สังคมไทยปัจจุบันก็มีแนวโน้มที่ต้องการจะเป็นประเทศอุตสาหกรรม

การวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์มักจะมาเป็นฐานรองรับอุตสาหกรรม จนมีผู้พูดว่าวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือรับใช้อุตสาหกรรม และบางทีก็ทำไปโดยไม่รู้ตัวเลยว่า ที่เราวิจัยวิทยาศาสตร์นี้เราวิจัยเพื่อจุดมุ่งหมายในเชิงอุตสาหกรรม ยิ่งกว่านั้นอุตสาหกรรมก็ไปเป็นตัวรับใช้ธุรกิจ ซึ่งสนองจุดมุ่งหมายในทางเศรษฐกิจอีก ทั้งนี้โดยเราไม่รู้ตัวว่าสังคมมีแนวโน้มที่ดังไปในทางนั้นๆ อย่างเป็นไปเอง เพราะเราอยู่ใต้อิทธิพลความคิดหรือความมุ่งหมาย และแรงจูงใจอย่างนั้นๆ

ที่จริงนั้น การวิจัยในทางมนุษยศาสตร์ก็มีความมุ่งหมายของมันเองว่า เราวิจัยทางมนุษยศาสตร์เพื่ออะไร เราอาจจะพูดว่าเพื่อความดีงาม เพื่อชีวิตที่เลิศประเสริฐ เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อความสุข และเพื่ออิสรภาพของมนุษย์ เป็นต้น หันไปดูในทางด้านสังคมศาสตร์ ก็มีความมุ่งหมายอีกแบบหนึ่ง คือ มุ่งไปที่การอยู่ร่วมกันด้วยดีของหมู่มนุษย์หรือของสังคม เพื่อความเจริญก้าวหน้าเพื่อสันติสุขของหมู่มนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน ส่วนทางด้านวิทยาศาสตร์ มีความมุ่งหมายที่แท้คืออะไร ก็เพื่อความรู้จักความเข้าใจในความจริงของธรรมชาติเท่านั้นเอง อันนี้คือตัวแท้ของวิทยาศาสตร์

แต่เรื่องไม่ได้หยุดแค่วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ มันออกมาสู่วิทยาศาสตร์ประยุกต์ และเทคโนโลยี ตลอดจนถึงอุตสาหกรรม

สาหรณรม ซึ่งม่จุดหมายเลยต่อไปอีก หมายถึงการนำเอาความรู้ความจริงของธรรมาชาตินั้นมาใช้ประโยชน์ในการประดิษฐ์สร้างสรรคพัฒนาชีวิต สังคม และอารยธรรมา

การก้าวจากความรู้ความจริงของธรรมาชาติมาสู่จุดหมายนี้ มีอะไรรองรับอยู่เบื้องหลัง

จุดมุ่งหมายที่สำคัญอันนี้ก็คือนั่นไม่ใช่ว่าจะเอาความรู้จริงอยู่ ในชั้นตัวแท้ คือวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์นั้นม่จุดหมายเพื่อเข้าถึงความจริงของธรรมาชาติ แต่พอมาเป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ และเทคโนโลยี ตลอดจนอุตสาหกรรม ความมุ่งหมายก็สืบต่อออกไปว่าเพื่อเอาความรู้ความจริงในธรรมาชาตินั้นไปใช้สร้างสรรคสิ่งประดิษฐ์เป็นต้น

แต่เมื่อมองให้ลึกกลงไปอีก ยังมีจุดหมายสำคัญยิ่งอีกชั้นหนึ่งคือเพื่อเอาชนะธรรมาชาติ มนุษย์ไม่ใช่ว่าต้องการรู้ความจริงของธรรมาชาติ แต่เขามีเบื้องหลังซ่อนอยู่ด้วย คือแรงจูงใจในการที่จะรู้ความจริงของธรรมาชาติ นั่นก็เพื่อจะพิชิตธรรมาชาติ และไม่ใช่แค่เพื่อพิชิตธรรมาชาติเท่านั้นแต่เพื่อจะจัดการกับธรรมาชาติตามใจชอบของมนุษย์ด้วย

เมื่อถึงขั้นนี้ มนุษย์ยุคปัจจุบันได้มีจุดเน้นที่แคบเข้ามาอีกว่า เขาจัดการธรรมชาติเพื่ออะไร ก็เพื่อเอาธรรมชาติมารับใช้สนองความต้องการในการเสพบริโภคของมนุษย์ อันนี้แหละที่เป็นตัวการสำคัญในปัจจุบัน และงานวิจัยก็จะถูกครอบงำด้วยความคิดความมุ่งหมายนี้ด้วยโดยไม่รู้ตัว มันจึงกลายเป็นจุดที่เราจะต้องมาวิจัยกันซ้อนอีกชั้นหนึ่งว่าถูกต้องหรือไม่ และถ้ามันไม่ถูกต้องเราจะต้องมาคิดแก้ไข เรื่องนี้ขอพูดตอนนี้ที่หนึ่งก่อนและเดี๋ยวจะต้องพูดอีก คือทำอย่างไรจะให้การวิจัยไม่ตกอยู่ใต้ครอบงำแห่งอิทธิพลของฐานความคิดอันนี้ เราจะต้องสามารถวิจัยตัวการที่ครอบงำอารยธรรมมนุษย์ชาตินี้ให้ชัดให้ได้ เพื่อนำมนุษยชาติให้หลุดพ้นออกไปอยู่เหนือกระแสอิทธิพลของฐานความคิดที่ผิด

ขอย้ำว่าการวิจัยในเรื่องนี้เวลานี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง จัดได้ว่าเป็นการวิจัยชั้นวิจัย ซึ่งมีความหมายรวมไปถึงการวิจัยว่ากระแสอารยธรรมที่ครอบงำการวิจัยปัจจุบันนี้ผิดหรือถูกต้อง และหาทางวิจัยว่าทางออกที่ถูกต้องคืออะไร

ในการวิจัยที่ผ่านมาเราจะเห็นว่าสังคมเน้นมากในเรื่องการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ โดย

เฉพาะจะเน้นวิทยาศาสตร์ และการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ นั้นก็จะเน้นวิทยาศาสตร์ที่รับใช้อุตสาหกรรมอย่างที่ว่ามาแล้ว เพื่อจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจอย่างที่พูดข้างต้น การวิจัยที่รองลงมาก็คือการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ส่วนการวิจัยทางมนุษยศาสตร์จะเห็นว่ามีน้อย เราไม่ค่อยเน้น เพราะว่า มนุษยศาสตร์ในยุคที่ผ่านมานี้ตกต่ำลงไปมาก จนกลายเป็นศาสตร์ที่รู้สึกว่าจะมีปมด้อย หรือรู้สึกว่ามีน้อยเนื้อต่ำใจ

ความจริงมนุษยศาสตร์นี้ครอบคลุมสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์อยู่โดยไม่รู้ตัว เพราะแรงจูงใจที่มาเป็นตัวชักนำการวิจัยและการศึกษาวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ปัจจุบันนี้ อยู่ภายใต้การครอบงำของแนวคิดที่มาจากมนุษยศาสตร์ คือความเข้าใจและความคิดมุ่งหมายไฝ่ฝันเกี่ยวกับโลกและชีวิตในทางปรัชญานั้นเอง แฝงอยู่เบื้องหลังเจตน์จำนงในการสืบค้นความรู้ทั้งทางวิทยาศาสตร์และสังคม แต่พวกมนุษยศาสตร์กลับไม่รู้ตัวไปนี้กว่าตัวเองด้อยค่าไม่มีความหมาย

อันนี้เป็นเรื่องของสภาพทางวิชาการที่แนวความคิดของมนุษย์ในยุคที่ผ่านมานั้นได้ถูกแบ่งแยกเป็นเสี่ยงๆ โดยแยกมนุษยศาสตร์ออกไป สังคมศาสตร์ออกไป และ

วิทยาศาสตร์ออกไป วิทยาศาสตร์ก็แยกออกไปเป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ และเทคโนโลยีด้านต่างๆ เสร็จแล้ววงวิชาการ การศึกษาและการวิจัยนี้ล้มความมุ่งหมายเดิม คือ แยกแล้วไม่โยง เมื่อแยกแล้วไม่โยงก็กลายเป็นเสี่ยงๆ ไปแต่ละด้าน แต่ละวงวิชาการก็ค้นหาความรู้วิจัยอะไรต่างๆ ไป เพื่อจุดหมายของตัว ดิ่งออกไปและมารวมกันไม่ได้ ขัดกับความจริงที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างสัมพันธ์ส่งต่อสู่ผลรวมอันเดียวกันในที่สุด ซึ่งทำให้เราต้องมีจุดหมายรวมที่จะต้องประสานให้ได้

จุดอ่อนของยุคปัจจุบันในทางวิชาการรวมทั้งการวิจัยคือ เราไม่สามารถประสานโยงจุดมุ่งหมายของการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ให้ลงเป็นอันเดียวกันได้ ว่ามุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติอย่างไร เพราะว่าศาสตร์ทั้ง 3 หมวดนี้มีขึ้นจากมนุษย์และเพื่อประโยชน์แก่มนุษยชาติ แต่เราไม่สามารถโยงถึงกันเป็นอันเดียวได้ว่าศาสตร์ทั้ง 3 แขนมารวมกันเพื่อจุดหมายอันหนึ่งอันเดียว เพื่อประโยชน์แก่มนุษยชาติอย่างไร ต่างคนต่างก็ว่ากันไป

ถ้าตราบใจเรายังไม่สามารถบูรณาการวัตถุประสงค์หรือจุดหมายของศาสตร์ 3 หมวดนี้ให้ลงเป็นอัน

เดียวกันได้ ความเจริญทางวิชาการจะกระทบกระทั่งกันแทน และอาจจะเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมมนุษย์ จนกระทั่งอาจจะทำลายมนุษย์โดยไม่รู้ตัว เช่น การวิจัยที่นำมาสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการของวิทยาศาสตร์ กลับเป็นไปเพื่อทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ดังที่ได้เป็นไปแล้วในปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ จึงต้องจับให้ได้ว่าจุดหมายของวงวิชาการทั้ง 3 แขนงนี้ ประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างไร นี่คือนุรณาการ

เวลานี้แนวความคิดแบบองค์รวมกำลังเด่น แต่เราใช้องค์รวมให้เป็นประโยชน์ได้จริงหรือไม่ เราชัดหรือไม่ว่าในองค์รวมนี้องค์ประกอบต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร สังคมดีเพื่ออะไร สังคมดีเป็นจุดหมายในตัว หรือว่าสังคมดีนั้น มาเป็นฐาน มาเป็นตัวเอื้อ มาเกื้อหนุนการพัฒนา มนุษย์ เช่น เราอาจจะให้ความหมายอย่างหนึ่งว่า สังคมที่ดี คือสังคมที่มีปัจจัยแวดล้อมเกื้อหนุนต่อการพัฒนาของมนุษย์ เพื่อเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อย่างนี้ก็แสดงว่ามีการโยงสังคมศาสตร์เข้ากับมนุษยศาสตร์ แต่บางที่เราคิดว่าสังคมดีก็คือสังคมมีเศรษฐกิจดี มั่งคั่งพรั่งพร้อม สะดวกสบาย เป็นจุดหมายในตัวมันเอง

มองไปทางวิทยาศาสตร์เราหาความรู้มาทำการประดิษฐ์สร้างสรรคเพื่อชีวิตที่ดั่งงามของมนุษย์อย่างไร ความเจริญทางวิทยาศาสตร์เกื้อหนุนต่อความเป็นมนุษย์ที่ดีงามอย่างไร หรือเป็นเพียงว่าให้มนุษย์ที่เราไม่ได้เอาใจใส่ในความเป็นมนุษย์ของเขา ซึ่งไม่ได้พัฒนาเลย ได้มาใช้เทคโนโลยีที่เราสร้างสรรคประดิษฐ์ขึ้นมา เพื่อให้กลับมาเป็นภัยอันตรายแก่มนุษย์เอง

ที่ว่านี้แสดงถึงการที่เราไม่มีจุดหมายสูงสุดที่เป็นบูรณาการของ 3 ศาสตร์ ถ้าเราหาจุดหมายรวมสูงสุดนี้ไม่พบ ความเจริญทางวิชาการก็จะกระท่อนกระแท่น และอาจจะเป็นไปเพื่อการทำลายตัวมนุษย์เองพร้อมทั้งสังคมมนุษย์ด้วย

แท้จริงนั่นอันนี้แหละคือปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่เราบอกว่าเกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนนั่นคืออะไร เราวิเคราะห์ แล้วก็บอกว่าเป็นเพราะว่าการพัฒนานี้ขาดองค์ประกอบที่สำคัญ คือไม่เห็นความสำคัญของมนุษย์ ทำให้พัฒนาไม่ครบองค์รวม ไม่เป็นบูรณาการ ไม่มีดุลยภาพ

ฝ่ายหนึ่งก็บอกว่าการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เป็น unsustainable development เพราะว่ามัวไปมุ่งทางเศรษฐกิจ ได้เศรษฐกิจดีแต่สิ่งแวดล้อม

ล้อมเสีย เพราะฉะนั้นต่อไปนี้จะต้องให้องค์ประกอบ 2 อย่างมามีคุณภาพต่อกัน เป็นองค์รวม โดยบูรณาการ คือ ต้องคำนึงถึงทั้ง economy และ ecology ต้องให้เศรษฐกิจก็ไปดี และธรรมชาติแวดล้อมก็อยู่ได้ ถ้าเมื่อใดธรรมชาติแวดล้อมก็อยู่ได้ เศรษฐกิจก็ไปดี ก็แสดงว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

แต่แล้วอีกกระแสหนึ่งบอกว่าแค่นั้นไม่พอ ต้องเป็น cultural development คือเป็นการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมที่เอาคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาที่ผ่านมาให้ความสำคัญแก่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเจ้าบทบาท และมีจุดมุ่งหมายเพื่อเศรษฐกิจอย่างเดียว จึงทำให้ความเป็นมนุษย์ถูกมองข้ามไป ไม่เอาองค์ประกอบด้านมนุษย์ ไม่มีการพัฒนามนุษย์ เพราะฉะนั้นจะต้องเอาส่วนที่ขาดไปคือ มนุษย์นี้เข้ามา เพราะฉะนั้นการพัฒนาต่อไปนี้จะต้องเอาคนเป็นศูนย์กลาง

เป็นอันว่าแนวความคิดในการพัฒนาปัจจุบันนี้มีมา 2 สาย สายหนึ่งได้แก่ sustainable development คือการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่มาจากมติของ World Commission on Environment and development คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ซึ่งสห

ประชาชาติตั้งขึ้นเมื่อปี 2526 แล้วก็ได้มติทำเป็นหนังสือออกมา ทำให้เกิดคำว่า sustainable development เมื่อปี 2530 สายความคิดนี้เน้นในเรื่องสิ่งแวดล้อม ส่วนอีกสายหนึ่งที่ของสหประชาชาติเหมือนกัน เสนอขึ้นมาจากยูเนสโก เมื่อ พ.ศ. 2529 เป็นแนวความคิดที่เรียกว่า การพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (cultural development) ซึ่งจับจุดว่า การพัฒนาที่ผ่านมาขาดองค์ประกอบด้านมนุษย์ ก็เลยให้เติมมนุษย์เข้ามา จึงเป็นการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมโดยเอาคนเป็นศูนย์กลาง และได้ประกาศให้ พ.ศ. 2531-2540 เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (World Decade for Cultural Development)

ที่จริงเวลานี้แนวความคิด 2 สายนั้นน่าจะมาบูรณาการกัน แต่การนั้นก็กลับกลายเป็นว่าคนก็ยังคิดแยกกันอีก แนวความคิดที่เกิดขึ้นมานั้นบอกว่าจะแก้ปัญหาเก่าที่เกิดจากการพัฒนาที่ไม่บูรณาการ แต่แล้วแนวความคิดที่เสนอใหม่นี้ก็ไม่บูรณาการ เวลานี้ก็เลยมีแนวความคิด 2 สายข้างต้นนั้นขึ้นมา ในด้านถ้อยคำ เราก็มืดกันแต่การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ซึ่งเน้นที่สิ่งแวดล้อม แต่จะเห็นว่าเวลานี้เรารู้กันเป็นนัยๆ ว่าจะต้องพัฒนาโดยเอาคนเป็นศูนย์กลาง นี่ก็คือแนวความคิดแบบ

การพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (cultural development) แม้แต่แผน 8 ของเราก็เน้นมากในเรื่องเอาคนเป็นศูนย์กลาง แต่ก็เจอปัญหาอีกว่า คนนี้เป็นคนคือเป็นมนุษย์ หรือเป็นทรัพยากรมนุษย์

คำว่า**ทรัพยากรมนุษย์**นั้นเป็นแนวความคิดที่ติดมาจากเดิม เขาบอกว่าศัพท์ว่า ทรัพยากรมนุษย์ (human resources) เกิดขึ้นระหว่างปี 1965-1970 คือเมื่อ 30 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่แนวความคิดในการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจกำลังเฟื่องฟู แนวความคิดนี้จึงมองตัวมนุษย์เป็นทุนชนิดหนึ่ง คือ เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นการมองมนุษย์ด้วยสายตาที่ถือเป็นทุน หรือเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แนวความคิดที่มองคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ หรือเป็น human resources นี้ จึงเป็นแนวความคิดที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยเอามนุษย์เป็นเครื่องมือหรือเป็นส่วนประกอบ ถึงเวลานี้เราบอกว่าแนวความคิดแบบพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลักนั้นผิด ต้องเอาคนเป็นศูนย์กลาง แต่แล้วเราก็ยังใช้ศัพท์เก่าว่าพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก็แสดงว่าแนวความคิดเก่ายังครอบงำใจ

เราอยู่ แทนที่เราจะพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์ เรา กลับพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นทรัพยากร เพราะฉะนั้นจะต้องว่ากันให้ชัดว่าเราจะพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์ หรือพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นทรัพยากรมนุษย์ หรือเอาทั้งสองอย่าง

เวลานี้คิดว่าจะต้องเอาทั้งสองอย่าง คือเราต้องพัฒนามนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ด้วย หมายความว่าในด้านหนึ่งเรามองมนุษย์ในฐานะที่เป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการที่จะไปพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ถ้ามนุษย์มีคุณภาพดี มีความรู้ความสามารถดี เป็นแรงงานที่มีฝีมือ มีจิตใจดี เช่น ขยันหมั่นเพียร อดทน รับผิดชอบ ก็ไปช่วยพัฒนาเศรษฐกิจได้ดี พร้อมกันนั้นอีกด้านหนึ่ง เราก็ต้องพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์ ด้วยความมุ่งหมายว่าทำอย่างไรจะให้ เป็นมนุษย์ที่ดี เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นมนุษย์ที่มีความสุข เป็นมนุษย์ที่มีอิสรภาพ เป็นต้น ซึ่งจะต้องคำนึงให้มาก

เพราะฉะนั้นเวลานี้จะต้องมาพูดกันให้จริงจังจนชัดลงไป เพราะว่าเมื่อทำไปๆ พวกศัพท์ หรือ concept ต่างๆ อาจจะถูกอธิบายเราโดยไม่รู้ตัว เวลาเราเปลี่ยนแปลงแนวความคิดใหม่ ถ้อยคำและความหมายจะรุ่งจะรัง ที่

พวกอยู่กับแนวความคิดแบบเก่า ก็ตามเข้ามาปนเปกกับแนวความคิดใหม่ด้วย ซ้ำระส่ำระสายจัดปรับกันไม่ทัน ฉะนั้นเมื่อพูดถึงเรื่องหนึ่ง แต่เรื่องราวของแนวความคิดอีกอันหนึ่งก็ยังคงตามมาครอบงำเราอยู่ เราบอกกันว่าระบบความคิดอย่างหนึ่งที่เคยถือกันมาเป็นสิ่งผิดพลาด แต่ในการหาทางออกใหม่ เราก็ยังพูดกันด้วยถ้อยคำที่สื่อความหมายและด้วยความเข้าใจตามระบบความคิดเก่าที่เราว่าผิดนั่นเอง ฉะนั้นเวลานี้เราจะต้องพูดต้องถกเรื่องเหล่านี้กันให้ชัดเจน เป็นการทำความเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้อง

ที่พูดไปเมื่อกันั้นเป็นข้อสังเกตที่ ๑ คือ การแยกแล้วไม่โยงในเรื่องที่เราทำให้เกิดความชำนาญพิเศษเฉพาะทาง ซึ่งในขั้นหนึ่งเป็นเรื่องที่ดีเพราะแยกไปแล้วทำให้เกิดความชัดเจนในแต่ละด้านนั้นๆ แต่อีกขั้นหนึ่ง ต้องคิดต่อไปว่าทำอย่างไรจะโยงให้ได้ เพราะการโยงได้ก็คือการนำไปสู่จุดหมายเดิมที่ต้องการของมนุษย์ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้มนุษย์เข้าถึงความดีงามมีชีวิตที่สมบูรณ์เพราะฉะนั้นจึงต้องก้าวไปสู่ขั้นที่ว่าทำอย่างไรจะให้ศาสตร์ทั้งสามนี้มีจุดหมายที่มาประสานเป็นอันเดียวกันได้

ข้อสังเกตที่ 2 ก็คือ ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ศาสตร์ทั้งสองอย่างนี้จะมุ่งถึงสิ่งหนึ่งที่

ฝรั่งเรียกว่า value-free ซึ่งจะต้องระวัง เพราะเดิมนั้นถือกันว่าวิทยาศาสตร์เป็น value-free ภาษาไทยจะแปลว่าอย่างไรก็หาคำยาก อาจจะแปลว่าปราศจากคุณค่าหรืออะไรก็แล้วแต่ ส่วนสังคมศาสตร์ก็คือศาสตร์ที่ตามอย่างวิทยาศาสตร์โดยนำเอาวิธีการวิทยาศาสตร์มาใช้ในทางสังคม และก็พยายามเป็น value-free ด้วย ทีนี้พอไปพยายามทำตัวเป็น value-free ก็กลายเป็นว่าพวก values ต่างๆ กลับเข้ามาครอบงำโดยไม่รู้ตัว

เวลานี้เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยหรืออะไรก็ตาม ที่เป็นความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการทั้งหมดใน 2 แดนนั้น ได้ถูก values ครอบงำโดยไม่รู้ตัว และเจริญมาในท่ามกลางอิทธิพลของ values ทั้งนั้น แม้แต่วิทยาศาสตร์ที่ว่าเป็นบริสุทธิ์ ก็ไม่บริสุทธิ์ ที่บอกว่า pure science ก็ไม่ pure ที่ว่าเป็น value-free ก็ไม่ free เวลานี้ตำราต่างๆ ก็ยอมรับเรื่องนี้กันทั้งนั้น

อย่างตำราเล่มหนึ่งพูดถึงเรื่องสังคมศาสตร์ ก็บอกไว้ว่า มติที่ว่าสังคมศาสตร์สร้างขึ้นตามลักษณะที่เป็น value-free ของวิทยาศาสตร์นั้น เวลานี้มตินี้ได้ถูกโค่นลงแล้ว ด้วยการปฏิบัติทางญาณวิทยา (epistemological

revolution) ที่เกิดขึ้นในฝ่ายวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์เอง หมายความว่าเวลานี้วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์เองยอมรับว่าตัวไม่ value-free สังคมศาสตร์ที่อิงวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์จะเป็น value-free ได้อย่างไร ก็เป็นไปได้ เป็นแต่เพียงว่าเวลานี้ เราจะต้องไม่หลอกตัวเอง คือจะต้องปฏิบัติการสัมพันธ์กับ values ให้ถูกต้องเท่านั้นเอง อย่าไปหลงตัวเองว่าไม่มีไม่เกี่ยวกับ values แต่ต้องสัมพันธ์กับ values ที่ถูกต้อง เวลาที่เราอยู่ด้วย values ไหนก็ปฏิบัติต่อมันให้ถูก values อะไรที่ไม่ควรจะมีก็หลีกเลี่ยงอย่าให้เข้ามา ถ้าทำได้แค่นี้จะ ตรงกับความเป็นจริงมากกว่า

สังคมศาสตร์นั้นว่าตามความคิดของฝรั่งพวกหนึ่งในปัจจุบันเขาว่า ที่มันไม่ value-free ก็เพราะว่าตัวฐานแรงจูงใจเบื้องหลังมันมาจากความเชื่อของชาวตะวันตกที่คิดว่าสังคมจะมีวิวัฒนาการสูงขึ้นไปๆ ตามลำดับชั้น จากสังคมที่ป่าเถื่อน (savage) ไปเป็นสังคมอารยะ (barbarian) และจะเป็นสังคมศิวิไลซ์หรืออารยะ (civilized) อันนี้คือแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังสังคมศาสตร์ทั้งหมด ในการหาความรู้ทางสังคมศาสตร์จะมีฐานความคิดนี้ครอบงำอยู่ โดยที่ในแนวความคิดนี้ก็เอาสังคมตะวันตกเป็นตัวแบบ สืบเนื่องจากคนตะวันตกนี้กว่าสังคมของตนเองเจริญที่สุด

แล้วในโลก เพราะฉะนั้นสังคมอะไรต่างๆ ที่จะเจริญก็ต้องเจริญแนวนี้ไปตามแบบของสังคมตะวันตก เป็นอันว่าแนวความคิดนี้ได้ครอบงำการแสวงหาความรู้รวมทั้งการวิจัยต่างๆ ทางสังคมศาสตร์โดยไม่รู้ตัว นี่เป็นตัวอย่างของการที่มันไม่ value-free แต่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของ values เช่น ความเชื่ออย่างที่กล่าวแล้ว เป็นต้น

แม้แต่วิทยาศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ขอย้ำอีกที่ว่า วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์นั้นที่จริงไม่บริสุทธิ์ เพราะอยู่ใต้แรงจูงใจบางอย่างครอบงำอยู่ อันได้แก่แนวความคิดที่เป็นฐานของอารยธรรมตะวันตกที่ชาวตะวันตกภูมิใจนัก คือเจตจำนงที่จะพิชิตธรรมชาติ รวมทั้งความเชื่อที่ว่ามนุษย์นี้ต่างหากจากธรรมชาติ

ความเชื่อที่ว่ามนุษย์นี้ต่างหากจากธรรมชาติ พร้อมทั้งท่าทีต่อธรรมชาติที่ว่ามนุษย์จะต้องพิชิตธรรมชาติ และยิ่งกว่านั้นก็คือจะจัดการกับธรรมชาติเอามารับใช้สนองความต้องการของตน อันนี้เป็นฐานความคิดของอารยธรรมตะวันตกที่สืบต่อกันมา 2000 กว่าปีโดยตลอด การแสวงหาความรู้ในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อ และเจตจำนงนี้ทั้งหมด ซึ่งเป็น value หรือคุณค่าที่ครอบงำ และเป็นอิทธิพลอยู่เบื้องหลัง อันนี้เป็นจุด

สำคัญที่ว่า การวิจัยจะต้องมาค้นหาความจริงให้ได้ว่า ฐานความคิดที่ครอบงำวิชาการและอารยธรรมมนุษย์ทั้งหมดนี้ ถูกต้องหรือผิดพลาด ก่อผลดีหรือผลร้าย ถ้ารู้ว่าผิดพลาด แล้วการวิจัยก็จะเป็นส่วนสำคัญที่จะนำมนุษย์ให้พ้นจากอิทธิพลของมันไปได้ ฉะนั้นการวิจัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

สิ่งที่ต้องการย้ำในที่นี้จึงมาอยู่ที่จุดเบื้องต้นคือ ถึงแม้ว่าเราจะมีระบบวิธีการวิจัยที่จัดทำเป็นกิจการของสังคม ตลอดจนต้องมีเงิน ต้องมีเทคโนโลยีช่วยเป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญมากก็จริง แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดถ้าขาดคุณสมบัติแล้วการวิจัยจะไม่สำเร็จและจะเลอะเทอะไปหมด ก็คือตัวคน

ตัวคนนั้นเราคงไม่เอาแค่ความรู้ความสามารถ ความรู้ความสามารถทำให้งานวิจัยเดินหน้าไปได้ แต่สิ่งที่จะทำให้การวิจัยบรรลุจุดหมายที่แน่นอนเป็นผลสำเร็จ และเป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติ ก็คือจิตใจที่ประกอบด้วยฉันทะที่ว่ามาแล้ว ซึ่งเป็นพลังที่จะนำให้การวิจัยบรรลุจุดหมาย คือการที่มีจิตใจใฝ่รู้ ต้องหาความจริงให้ได้ ถ้าไม่ได้ความจริงไม่ยอมหยุด และการที่ว่าจะต้องหาทางทำให้มันดีให้ได้ ถ้าทำให้มันดีไม่ได้ก็ไม่ยอมหยุด ถ้ามีพลังแห่ง

ฉันชนะอยู่ก็ดำเนินไปได้ แต่ถ้าไม่มีอันนี้แล้ว ถึงจะมีเงินเท่าไร มีวิธีการ และมีเทคโนโลยีดีแค่ไหน ก็พลาดหมด

ในทางกลับกัน ถ้าการวิจัยตั้งอยู่บนฐานของฉันชนะแล้ว ก็เป็นการวิจัยที่มีชีวิตจิตใจ หรือเป็นการวิจัยที่มีหัวใจ ถ้ามีฉันชนะนี้เป็นหัวใจเด่นชัดแล้ว เงิน เทคโนโลยี และระเบียบวิธีการวิจัย เป็นต้น ก็ควรจะเข้าไปหนุนให้เต็มที่

พื้นฐานเดิมที่จะต้องพัฒนา เพื่ออนาคต ของสังคมไทย

ในสังคมไทยนี้น่าอย่าให้มากกว่าจิตใจแบบนักวิจัยนี้ เรามีน้อย ไม่ใช่เฉพาะในหมู่นักวิจัย แต่เป็นสภาพของคนไทยทั่วไปเลย ฝรั่งเศสยังมีฐาน ทางลักษณะนิสัย และสภาพจิตใจที่เป็นผู้ใฝ่รู้ ซึ่งได้ฝังลึกในสังคมตะวันตกมากกว่าในสังคมไทย

ในเรื่องนี้จะขอพูดแทรกนิดหนึ่ง แม้ว่าอาจจะเป็นเรื่องซ้ำซาก คือเราดูว่า พื้นฐานจิตใจของคนของเรา กับคนในสังคมตะวันตก นั้นไม่เหมือนกันแม้ในการสัมพันธ์กับสิ่งเดียวกัน ขอยกตัวอย่างเช่น ในเรื่องเทคโนโลยี ฝรั่งเศสมีเทคโนโลยี ไทยเราก็มีเทคโนโลยี โดยเฉพาะเวลานี้ฝรั่งเศสมี

เทคโนโลยีอะไรสังคมไทยเราก็มีด้วย แต่ความหมายของเทคโนโลยีต่อคนไทยและต่อคนตะวันตกไม่เหมือนกัน และอันนี้จะมีความหมายโยงไปถึงคุณสมบัติ และสภาพจิตใจอะไรต่างๆ ที่จะนำไปสู่การที่จะพัฒนาประเทศได้ดีหรือไม่ด้วย เทคโนโลยีในสังคมตะวันตกกับในสังคมไทยต่างกันอย่างไร

ข้อหนึ่งก็คือ คนไทยเราเริ่มพบกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ประมาณว่าร้อยปีมาแล้ว พอเริ่มพบเทคโนโลยี เราก็พบในฐานะผู้บริโภค เทคโนโลยีจากสังคมตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทย แบบสำเร็จรูป และมาเป็นสิ่งที่จะบริโภค คนไทยจึงพบกับเทคโนโลยีโดยมีจิตใจที่จะบริโภคเพื่อเอามาเสริมความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย เป็นเครื่องบำรุงบำเรอ

หันกลับไปดูที่สังคมตะวันตก สังคมตะวันตกมีเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของเขาเอง แต่การที่ตะวันตกจะสร้างสรรค์เทคโนโลยีขึ้นมาได้นั้น ไม่ใช่สร้างขึ้นมาได้วันเดียว มันต้องผ่านกระบวนการของภูมิหลังที่ยาวนานเป็นร้อยๆ ปี ภูมิหลังอะไร ประการแรก เทคโนโลยีนั้นตั้งอยู่บนฐานของวิทยาศาสตร์ การที่เทคโนโลยีจะเจริญขึ้นมาได้ต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์เจริญขึ้นมายาวนานกว่าจะพัฒนาเทคโนโลยีอย่างที่มีในปัจจุบันได้ การแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์สำเร็จด้วยอะไร ด้วยการที่จะต้องเป็นนักพิชัญญ์ นักสืบค้น นักทดลอง มีจิตใจที่ใฝ่รู้และนิยมเหตุผล พุดง่ายๆ ว่าเป็นนักวิจัย จากพัฒนาการของวิทยาศาสตร์ ตลอดเวลายาวนานจนเกิดมีเทคโนโลยีอย่างที่เป็นอยู่นี้ จึงหมายความว่า ชาวตะวันตกได้ผ่านประสบการณ์ที่ได้สร้างนิสัยและสภาพจิตใจขึ้นมา ให้เขามีจิตใจวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ คือความมีจิตใจที่ใฝ่รู้ ชอบเหตุ ชอบผล ชอบค้นคว้าสืบค้นพิชัญญ์ทดลอง เพราะฉะนั้นเทคโนโลยีที่สำเร็จมาในสังคมตะวันตกโดยผ่านวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ จึงทำให้ฝรั่งได้ผลพวงมาอีกอย่างหนึ่งคือจิตใจที่ใฝ่รู้

ประการที่สอง เทคโนโลยีที่สำเร็จมาในปัจจุบันนี้ ไม่ใช่อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างเดียว แต่ต้องผ่านกระบวนการสำคัญอีกอย่างหนึ่งคืออุตสาหกรรม เทคโนโลยีเองเป็นตัวไปเกื้อหนุนอุตสาหกรรม เป็นเครื่องมือพัฒนาอุตสาหกรรม แล้วอุตสาหกรรมก็มาสร้างสรรค์พัฒนาเทคโนโลยีให้เจริญยิ่งขึ้น การที่จะสร้างและพัฒนาอุตสาหกรรมให้สำเร็จได้นั้นต้องใช้เวลายาวนาน ทำให้เกิด

ผลต่อชีวิต สภาพจิตใจและวิถีของสังคมที่เรียกว่าวัฒนธรรมอุตสาหกรรม วัฒนธรรมอุตสาหกรรม คือการที่ต้องมีความขยันหมั่นเพียร จะต้องพยายามเอาชนะความยากลำบาก เอาชนะความทุกข์ยาก เอาชนะความแร้นแค้น เอาชนะความผิดเคืองต่างๆ เพื่อสร้างสิ่งผลิตต่างๆ ขึ้นมาให้ได้ จนกว่าจะมีความพร้อม

ในการที่จะสร้างสรรค์ผลิตผลให้พร้อมเพื่อเอาชนะความขาดแคลนให้สำเร็จนี้ ฝรั่งต้องต่อสู้กับความทุกข์ยากมาก ต้องมีความขยันหมั่นเพียรอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมจึงสำเร็จ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าอุตสาหกรรม ซึ่งแปลว่าการกระทำด้วยอุตสาหกรรม ตรงตามภาษาอังกฤษว่า industry ซึ่งก็แปลว่าความขยันอยู่แล้ว ชื่อของมันก็บอกอยู่แล้วว่าอุตสาหกรรมเกิดจากความขยันหมั่นเพียร ฝรั่งต้องมีความขยันหมั่นเพียรสู้ความเหนื่อยยากมานานเป็นร้อยปีกว่าจะประสบความสำเร็จ ให้อุตสาหกรรมเจริญมาได้ ตลอดเวลายาวนานนี้เขาจึงมีวัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่สร้างนิสัยจิตใจของคน ให้มีความขยันหมั่นเพียร ความสู้สิ่งยาก และความมีจริยธรรมในการทำงาน

เพราะฉะนั้นเทคโนโลยีที่พัฒนามาถึงปัจจุบันจึงบอกถึงภูมิหลังของตะวันตกที่ได้พัฒนาสภาพจิตใจที่ฝัง

ลึกมาเป็นร้อยๆ ปี คือสภาพจิตใจที่เกิดจากวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ ได้แก่ความใฝ่รู้ และสภาพจิตใจที่เกิดจากวัฒนธรรมอุตสาหกรรม ได้แก่ ความสู้สี่ยาก ความใฝ่รู้-สู้สี่ยากก็จึงมาเป็นสภาพจิตใจของฝรั่ง ที่แม้จะเปลี่ยนจากสังคมอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมบริโภคแล้ว แม้ว่าคนรุ่นใหม่จะอ่อนแอจนกระทั่งคนรุ่นเก่าต้องคร่ำครวญต่อว่าคนรุ่นใหม่ว่าเป็นคนที่อ่อนแอ ใจเสาะเปราะบาง หยิบโย่งสำรวย แต่ถึงอย่างนั้นพื้นฐานแห่งความใฝ่รู้-สู้สี่ยากที่ฝังลึกมาเป็นร้อยปีก็ยังคงช่วยสังคมของเขาไปได้อีกนาน

ที่นี้หันมาดูสังคมไทยของเรา คนไทยเราอยู่สบายในถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ภูมิอากาศอำนวย ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ทำให้มีจิตใจที่โน้มไปในทางที่ชอบสะดวกสบายอยู่แล้ว อยู่ๆ มาก็เจอเข้ากับเทคโนโลยีที่เข้ามาทับฝรั่ง โดยเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป และเทคโนโลยีแบบบริโภค เทคโนโลยีนั้นจึงเป็นสิ่งที่มาเสริมความสะดวกสบายเข้าอีกชั้นหนึ่ง วัฒนธรรมแห่งความสะดวกสบายชอบสนุกสนานโน้มไปทางเสพบริโภคก็ยิ่งได้รับการเสริมซ้ำหนักเข้าไปอีก ส่วนฐานทางด้านความใฝ่รู้-สู้สี่ยากนั้นแทบไม่มีเลย มีแต่ความชอบสนุกสนานสะดวกสบาย

สภาพอย่างนี้เป็นเรื่องหนึ่งที่คนไทยจะต้องยอมรับว่าเป็นปัจจัยแห่งความอ่อนแอของสังคมของตัวเอง และจะต้องจับต้องจี้ให้ถูกจุดตลอดจนจะต้องแก้ไขให้ได้ คือ ทำอย่างไรจะให้เราเป็นคนที่ไม่รู้-สู้สิ่งยาก เพื่อสร้างลักษณะจิตใจที่เป็นนักวิจัยขึ้นมาแล้วการสร้างสรรค์สังคมของเราจึงจะสำเร็จ

หลักการพัฒนาคนอย่างหนึ่งคือฝึกให้เป็นคนที่มีปัญหา ถ้าเด็กของเราเป็นคนที่เอาแต่สบายได้รับแต่การปรนเปรอ ก็จะกลายเป็่นนักเสพ และนักหาความสุขจากสิ่งเสพ เขาจะหวังความสุขจากการได้รับความปรนเปรอ และการที่ไม่ต้องทำอะไร การที่จะต้องทำอะไรจะกลายเป็นความทุกข์ ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ทั้งต่อชีวิตของเขา ต่อสังคม และต่ออารยธรรมทั้งหมด เด็กเหล่านี้จะอ่อนแอ ใจเสาะเปราะบาง แม้แต่สังคมตะวันตกที่มีฐานเข้มมาตลอดเวลายาวนาน พอมาเจอสังคมแบบพุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อเป็นสังคมบริโภคเข้าก็ยิ่งแย่ เวลานี้คนรุ่นใหม่ของเขาจำนวนมากก็กลายเป็นคนใจเสาะเปราะบาง อ่อนแอ ทุกข์ง่าย สุขได้ยาก

คนในสังคมที่สร้างสรรค์พัฒนามาบนฐานของความไม่รู้-สู้สิ่งยากจะมีลักษณะที่ทุกข์ได้ยากแต่สุขได้ง่าย

ส่วนคนที่ได้รับการบำรุงบำเรอเต็มที่จนเคยตัวหรือจนกลายเป็นวัฒนธรรมก็จะเป็นคนที่มีลักษณะทุกข์ได้ง่าย และสุขได้ยาก เพราะว่าพอเกิดมาก็เจอกับสภาพบำรุงบำเรอสะดวกสบายจนกลายเป็นสภาพปกติ ดังนั้นพอขาดอะไรนิดเดียวก็ทุกข์ทันที ไม่ได้อย่างใจก็ทุกข์ทันที ต้องทำอะไรก็ทุกข์ทันที สุขได้ยากเพราะมีสิ่งปรนเปรอเต็มไปหมดเต็มไม่ไหว แต่คนที่สู้สิ่งยากจะสุขได้ง่าย และมีความสุขจากการกระทำและการสร้างสรรค์ เพราะว่าเมื่อได้อะไรมา นิดหรือทำอะไรก้าวหน้าไปหน่อย ทำอะไรสำเร็จหรือชนะ ความยากลำบากนิดหน่อยก็สุขทันที นอกจากนั้นเพราะเขาเจอกับสิ่งยากมาหนักหนาแล้ว ถึงมีอะไรยากมาอีกก็ไม่เท่าไร ไม่ลำบาก

เพราะฉะนั้นคนที่อยู่ในสังคมบริโภคนิยมถ้าไม่เตรียมพัฒนาชีวิตฝึกตนให้ดีก็จะใจเสาะเปราะบางและจะฆ่าตัวตายมาก ขอให้ดูอย่างสังคมอเมริกันที่เปลี่ยนจากสังคมอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมบริโภค เพียง 30 ปีที่ผ่านมา เด็กวัยรุ่นหนุ่มสาวฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นๆ มากกว่าก่อนนั้นถึง 300 เปอร์เซ็นต์

เคยพูดซ้ำแล้วซ้ำอีก ยกตัวอย่างคนจีนมาเมืองไทยเสียผีหมอนใบสมัยก่อน เขาสร้างเนื้อสร้างตัว โดย

ผ่านความอดอยากยากแค้น อดมื้อกินมื้อ มีใครฆ่าตัวตายไหม ไม่ฆ่าตัวตายหรอก แต่เด็กในยุคปัจจุบันที่แสนจะสุข มีเทคโนโลยีเต็มทีนี้แหละจะฆ่าตัวตายโดยง่าย ฉะนั้นถ้าเราไม่ให้การศึกษาก็ถูกต้อง เด็กจะอ่อนแออย่างยิ่ง และจะไปไม่รอด ไม่ใช่เฉพาะชีวิตของตัวเองเท่านั้นสังคมก็จะไปไม่รอดด้วย เพราะฉะนั้นจะต้องทำให้ได้ คือสร้างจิตใจที่สู้ปัญหา เอาปัญหาเป็นเวทีพัฒนาปัญญา จะต้องเป็นผู้สามารถเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญาให้ได้ ไม่ใช่มีอะไรบ๊วยกปัญหาให้เทวดาแก้ ถ้ายกปัญหาให้เทวดาแก้ ตัวเองก็ไม่ได้สู้ปัญหา ไม่ได้คิดแก้ปัญหา แล้วปัญญามันจะมาอย่างไร มันก็อ่อนแอถอยหลังลงไปทุกที

เวลานี้สังคมไทยอยู่ในสภาพน่าเป็นห่วง เป็นสังคมที่อ่อนแอ คนจำนวนมากหวังพึ่งปัจจัยภายนอก คืออำนาจ ดุลบันดาลต่างๆ ไม่ชอบแก้ปัญหาด้วยตนเอง หวังลาภลอยจากสิ่งเลื่อนลอย เช่น การพนัน เป็นต้น ไม่เข้มแข็งอดทนที่จะรอผลจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามของตน มีปัญหาก็ยกให้เทวดาช่วยแก้ มีอะไรจะต้องทำ ก็โอนภาระไปให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้ เมื่อเป็นอย่างนี้ก็ลำบากพัฒนายาก เพราะฉะนั้นสังคมของเราเวลานี้จะต้องยอมรับว่าพื้นฐานของเราแพ้ฝรั่ง เนื่องจากได้พบและมอง

เทคโนโลยีแบบบำรุงบำเรอ เราไม่มีพื้นฐานนิสัยแห่งการผลิตและสร้างสรรค์เทคโนโลยีด้วยวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมมาก่อน พื้นฐานจึงต่างกันมาก ทั้งหมดนี้เป็น การพูดเลยออกไปข้างนอก

อนาคตของสังคมไทย เราจะให้เป็นอย่างไร

ที่นี้ขอกลับมาพูดถึงการศึกษาและการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย คำว่าอนาคตของประเทศไทยนั้นก็ เป็นเรื่องที่จะต้องมีความชัดเจน แต่เวลานี้อนาคตของประเทศไทยยังเป็นถ้อยคำที่เลื่อนลอย เรามีความคิดอยู่ในใจใหม่ว่าอนาคตของประเทศไทยที่พึงประสงค์เป็นอย่างไร อนาคตอย่างไรที่เราต้องการ เราบอกว่าวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย แต่เราจะให้อนาคตนั้นเป็นอย่างไร จึงต้องพูดวิจารณ์เรื่องนี้

ถ้าเรามีแรงจูงใจถูกต้องที่เรียกว่า ฉันทะ คือ มุ่งจะหาความจริงให้ได้และทำให้มันดีให้ได้ อันนี้จะไม่ใช่เป็นเพียงเพื่ออนาคตของประเทศไทยเท่านั้น แต่จะหมายถึงอนาคตของประเทศไทยที่เป็นไปเพื่ออนาคตของมนุษยชาติทั้งหมด เราจะไม่มองเพียงเพื่ออนาคตของ

ประเทศไทยด้วย แต่จะต้องมองถึงอนาคตของประเทศไทยชนิดที่เอื้อต่ออนาคตของมนุษยชาติ เพื่อความดีความงามของมนุษยชาติทั้งหมด เพื่อมนุษยชาติที่อยู่ร่วมเย็นเป็นสุข มีสันติสุขทั่วกัน

ถ้าอนาคตของประเทศไทยไม่ใช่เป็นไปเพื่ออนาคตของมนุษยชาติด้วยจะเป็นปัญหา และขณะนี้มันกำลังเป็นปัญหาอยู่เพราะว่าทุกสังคมในโลกขณะนี้กำลังมุ่งเพื่ออนาคตของประเทศของตน ในลักษณะที่เป็นไปเพื่อตัดรอนประเทศอื่น หรือสังคมอื่น เนื่องจากขณะนี้ลัทธินิยมตามคติแห่งการแข่งขันเพื่อเอาชนะในทางผลประโยชน์และอำนาจกำลังครอบงำโลกทั้งหมด ฉะนั้นทุกคน ทุกสังคม ทุกกลุ่ม ทุกหมู่ ตลอดจนทุกประเทศชาติต่างก็คิดอย่างเดียวเพื่อเอาชนะ และในการเอาชนะนั้นก็ต้องตัดรอนผู้อื่นลง ดังนั้นคำว่า “อนาคตของประเทศไทย” จะต้องถูกยกมาพิจารณาและมาตกลงกันให้ได้ เราอาจจะต้องแบ่งว่า อนาคตของประเทศไทยนั้น

1. เพื่อเอาชนะการแข่งขันในเวทีโลก เช่น เพื่อชนะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือในภาคเอเชียทั้งหมด ตลอดจนชนะในโลกทั้งหมด

2. เพื่ออนาคตของประเทศไทยที่จะช่วยนำโลกไป สู่ความดีงามและสันติสุข

เราจะเอาอย่างไรหรือจะเอาทั้งสองอย่าง เรื่องนี้อาจจะต้องแบ่งเป็นขั้นตอน คือเราอาจจะต้องมีอนาคตของประเทศไทยในระยะสั้น และระยะยาว เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงได้พูดแต่ต้นว่า คำว่า “ทำให้มันดี” กับ “ทำให้มันสำเร็จ” ไม่เหมือนกัน

เวลานี้โลกกำลังอยู่ใต้อิทธิพลความคิดในวัฒนธรรมแห่งความสำเร็จ ฝรั่งเศสใคร่หาตัวเองออกมา แล้วบอกว่าเขาอยู่ใน culture of success คือวัฒนธรรมแห่งความสำเร็จ คือทุกคนต่างก็มุ่งความสำเร็จทั้งนั้น เริ่มแต่ความสำเร็จของตัว ความสำเร็จของกลุ่ม ของหมู่ ของสังคม และของประเทศ ด้วยการเอาชนะผู้อื่น เมื่อจะชนะก็ต้องหาทางที่จะตีผู้อื่นลงให้ได้ นี่แหละคือกระแสความคิดที่ครอบงำโลกในปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแห่งความสำเร็จ เราจะต้องข้ามพ้นระบบแข่งขัน และวัฒนธรรมแห่งความสำเร็จนี้ไปโดยมุ่งสู่จุดหมายว่าทำอย่างไรจะให้ชีวิตดีงาม ให้สังคมดี และให้โลกนี้ดี ด้วยเหตุนี้จึงต้องวางจุดหมาย 2 ขั้นคือ

ขั้นให้สำเร็จ ได้แก่ ขั้นชนะการแข่งขันระหว่างประเทศหรือในเวทีโลก เป็นต้น

ขั้นให้ดี คือ ไม่ใช่เพียงให้สำเร็จ แต่ต้องให้เกิดความดีงามแก่ชีวิตและสร้างสรรค์โลกให้ดีงามมีสันติสุขด้วย

ที่พูดมานี้เป็นการทำ ความเข้าใจกว้างๆ พร้อมทั้งกำหนดจุดเน้นของการวิจัย ซึ่งในที่นี้จะขอทบทวนเพื่อเป็นจุดโยงไปสู่การที่จะพูดต่อไปอีกว่า การศึกษากับการวิจัย เพื่ออนาคตของประเทศไทยนั้น มีความหมายที่หนึ่งว่า เพื่อประเทศไทยที่ชนะ ผู้ประเทศอื่นได้ ตลอดจนชนะทั้งโลก และอีกอย่างหนึ่งว่า เพื่ออนาคตของประเทศไทยที่เป็นส่วนร่วมที่จะนำโลกนี้ไปสู่ความดีงามและสันติสุขอย่างแท้จริง เรื่องที่ว่ามานี้เราจะต้องเลือกหรือจัดวางเป็นขั้นตอน แต่จุดหมายที่วางไว้สูงจะทำให้จิตใจของคนมีแรงมากขึ้น

ถ้าเรามองว่าเราจะต้องสร้างความดีงาม ทำโลกนี้ให้มีสันติสุข และประเทศไทยจะต้องเป็นผู้นำโลกนี้ไปสู่สันติสุขให้ได้ อันนี้เป็นจุดหมายสูงสุดของเรา แต่ในขั้นต้นเราจะต้องผ่านการเป็นผู้ชนะก่อน เมื่อตกลงอย่างนี้เราก็คงอาจจะวางอนาคตเป็นสองขั้น แล้วก็จะมียุคระยะสั้น

และอนาคตระยะยาว เราบอกว่าจะเอาให้ได้ทั้งสองชั้น
ประเทศไทยเอาใหม่ เราต้องกระตุ้นปลุกเร้ากันว่าให้เอา
เราจะต้องมีจุดหมายสูง ถ้าจุดหมายไม่สูงก็ไปไม่ไกล

การที่จะวิจัยให้สำเร็จผลเพื่ออนาคตทั้งสองชั้นนี้
จะทำอย่างไร ก็แยกการวิจัยเป็นสองระดับ คือ

1. วิจัยเพื่อรู้จักตัวเอง เข้าถึงพื้นฐานของตัวเอง
และทำตัวเองให้ดีให้ได้ แก้ปัญหาของตัวเองให้
สำเร็จ ซึ่งจะต้องโยงไปหาข้อสองด้วย คือ
2. วิจัยเพื่อรู้เท่าทันโลกและผู้อื่น ไม่ว่าจะเพื่อเอา
บทเรียนมาใช้หรือเพื่อจะเอาชนะในการแข่งกับ
เขาได้

ทั้งสองกรณีนั้นจะต้องมีความรู้เท่าทัน ต้องทั้งรู้เขา
และรู้เรา การวิจัยในแง่ตัวเองจะขอพูดทีหลัง

ในแง่ของการวิจัยเพื่อรู้เท่าทันโลก รวมทั้งการรู้ทัน
ผู้อื่น และประเทศอื่น ก็แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. การวิจัยให้รู้เท่าทันประเทศที่นำการพัฒนาใน
ปัจจุบัน หรือประเทศที่เป็นผู้นำของโลก เช่น อเมริกา และ
ญี่ปุ่น อาตมาเคยพูดมานานแล้วว่าในการส่งนักศึกษาของ
เราไปศึกษาต่างประเทศ เราน่าจะมีจุดหมายในเรื่องนี้ด้วย

และหนูน้อยอย่างจริงจัง ไม่ใช่ปล่อยให้มาวิจัยแต่สังคมของเราเท่านั้น ทำไมเราไม่ถือโอกาสให้ไปวิจัยสังคมนั้นๆ ให้เรา

เรื่องกลายเป็นว่า นักศึกษาของเราโดยมากเวลาไปเมืองนอก พอทำปริญญาเอก ต้องทำงานวิจัย เราก็ชอบมาวิจัยเรื่องเมืองไทย ซึ่งก็ถูกในแง่หนึ่งเพราะเป็นประโยชน์ที่สังคมไทยเราต้องรู้จักตัวเอง แต่มันได้ข้างเดียวเอียงและแคบไป ทีนี้ฝรั่งก็ชอบ ฝรั่งหนุนเลย เพราะอะไร ฝรั่งต้องการรู้เราอยู่แล้ว เขาก็หนุน แล้วฝรั่งได้ประโยชน์หลายอย่าง หนึ่ง ตัวเราเป็นคนไทย เรารู้เรื่องของเราได้ดี (ในด้านหนึ่ง) และเขาจะได้รู้ว่าเรามองตัวเราเองอย่างไร สอง เขาไม่ต้องลงทุน ถ้าฝรั่งส่งคนของเขามาวิจัยจะต้องลงทุนมาก ซึ่งเขาก็ต้องทำอยู่แล้วเยอะเยอะ แต่นั่นคนของเราทำให้เขา เขาเลยสบาย เบาภาระลงไปเยอะ ฉะนั้นคนของเราที่ไปทำปริญญาเมืองฝรั่ง วิจัยเรื่องประเทศไทยให้ฝรั่งเยอะเยอะเหลือเกิน

ในเรื่องนี้เราน่าจะให้ได้ดุลยภาพ ทำไมเราไม่มีนโยบายนี้ คือนโยบายส่งนักศึกษาไปต่างประเทศโดยหนุนให้นักศึกษาส่วนหนึ่งวิจัยเรื่องของประเทศนั้นๆ ให้ได้อย่างเข้าถึงสังคมของเขา คนของเราบางทีมีแต่ภาพแห่งความหลงใหล นักศึกษาไทยไปโดยไม่รู้จักสังคมของตัวเอง

และกลับมาโดยไม่รู้จักสังคมฝรั่ง เลยไม่ได้ทั้งสองอย่างที่เป็นส่วนสำคัญด้านหนึ่งของการศึกษา ตอนไปก็ไม่รู้จักสังคมของตัวเอง ถึงเวลามากก็ไม่รู้จักสังคมฝรั่ง ถึงเวลานานแล้วที่เราจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องนี้

แนวทางนี้อาตมภาพคิดมานานว่าทำอย่างไรจะให้คนของเราไปไม่เสียเปล่า เป้าหมายการวิจัย ต้องให้ได้ทั้งสองอย่าง หนึ่ง หนุนพวกที่มาวิจัยเรื่องสังคมของเรา ให้ตรงกับเรื่องราวด้านที่เราต้องการ สอง หนุนคนของเราให้วิจัยสังคมประเทศนั้นๆ ที่เขาไปศึกษา

2. นอกจากประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นผู้นำ อีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องวิจัยมากคือประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศที่เราเกี่ยวข้อง พวกนี้ทิ้งไม่ได้ บางที่เราลี้มประเทศเหล่านี้ไปเอาแต่ประเทศพัฒนาแล้วที่ห่างไกลตัว ประเทศเพื่อนบ้านนั้นจำเป็นต้องรู้ให้ลึก

เป็นอันว่าสองกลุ่มนี้สำคัญมาก คือ กลุ่มประเทศใกล้เคียงที่เกี่ยวข้องก็ต้องเข้าใจ กลุ่มที่นำโลกก็ต้องรู้เท่าทัน อะไรที่มีอิทธิพลเราต้องพร้อมจะรับมือ ความคิดที่นำหน้าที่สุดของฝรั่งเราต้องทัน ฝรั่งมีความคิดอะไรใหม่เดิมนำไปเราต้องถึง ไม่ใช่ไปตามเขาแต่ๆ อยู่ เขาคิดไว้ 20

ปีก่อนแล้วเพิ่งไปตามเขา อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ เราต้องมีเป้าหมายมุ่งมั่นที่ชัดเจนว่าจะทำอะไร

การวิจัยของสังคมไทยต้องแบ่งอย่างที่พูดเมื่อกี้ว่า ระยะสั้นเฉพาะหน้าจะเอาชนะเขาแ่งไหน อย่างไร ในเขตไหน เป้าหมายต้องชัด ต้องแน่นอน ต้องมุ่งมั่น ต้องเอาให้สำเร็จ คนไทยขาดเรื่องนี้คือ การตั้งเป้าที่ชัดเจนและมุ่งมั่น จะทำให้สำเร็จให้จงได้ ถ้าไม่มีความจริงจังเด็ดเดี่ยวนี้ชีวิตส่วนตัวก็สำเร็จยาก สังคมก็สำเร็จยาก สังคมไทยเราคงก็เป็นอย่างนั้น สังคมก็เป็นอย่างนั้น คือไม่ค่อยมีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว พระโพธิสัตว์ถ้าไม่มีความเด็ดเดี่ยวนี้จะไม่สำเร็จ เป็นพระพุทธรเจ้าได้อย่างไร

บารมีของพระโพธิสัตว์อย่างหนึ่งท่านเรียกว่า อธิษฐานบารมี **อธิษฐาน** แปลว่า ความตั้งใจเด็ดเดี่ยว หมายความว่า มุ่งสู่จุดหมายแน่นอนเด็ดขาด ซึ่งจะทำให้ตัดเรื่องพะรุงพะรังไม่เข้าเรื่องออกไปได้ และทำให้มีพลังที่จะก้าวสู่จุดหมาย คนไทยเราเอาคำว่าอธิษฐานมาใช้แต่ทำให้ความหมายเพี้ยนไปกลายเป็นการปรารถนาว่าตนอยากจะได้อย่างไรขอให้ได้เช่นนั้น อธิษฐานเป็นศัพท์สำคัญ แปลว่า ตั้งใจเด็ดเดี่ยว มุ่งมั่นว่าจะต้องทำให้สำเร็จ ถ้าไม่สำเร็จจะไม่ยอมหยุด

การวิจัย 2 ระดับอีกอย่างหนึ่งคือ ระดับวงแคบ เฉพาะเรื่องเฉพาะกรณี เช่น เรื่องกิจการอุตสาหกรรมในปัจจุบัน เรื่องของการทำมาหากินอาชีพว่าในท้องถิ่นนี้เป็นอย่างไร การประมงทำอย่างไร พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างไร เรื่องเฉพาะวงแคบ เฉพาะเรื่องเฉพาะกรณีนี้ อย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่ง คือเรื่องระดับวงกว้างที่เป็นสภาพทั่วไป เรื่องของระบบความสัมพันธ์แห่งสิ่งทั้งหลาย เรื่องที่เป็นกระบวนการ การใหญ่ ซึ่งจะต้องชี้ชัดว่าการวิจัยของเราจะเอาอย่างไร ให้สัดส่วนของสองเรื่องนี้ได้อย่างไร

การวิจัย 2 ระดับอีกอย่างหนึ่งคือ ระดับปฏิบัติการ กับระดับภูมิธรรมภูมิปัญญา ระดับปฏิบัติการก็เป็นเรื่องใหญ่ เช่นในการพัฒนาแบบยั่งยืนปัจจุบันนี้ ทำอย่างไรจะแก้ปัญหามลภาวะได้ ทำอย่างไรจะปลูกป่าให้สำเร็จ ทำอย่างไรจะส่งเสริมระบบรีไซเคิลिंग ทำอย่างไรจะให้คนนิยมใช้ renewable resources คือ ทรัพยากรที่ฟื้นตัวได้ ฯลฯ นี้คืองานในระดับเชิงปฏิบัติการว่าจะทำอย่างไร ส่วนในระดับภูมิธรรมภูมิปัญญาก็ต้องวิเคราะห์ลงไปว่า พื้นฐานแนวความคิดอะไรอยู่เบื้องหลังที่จะทำให้การพัฒนาแบบยั่งยืนนี้สำเร็จได้ ถ้าไม่มีภูมิธรรมภูมิปัญญารองรับ การ

ปฏิบัติที่ขาดฐานที่ตั้ง ก็จะเลื่อนลอย ไม่สำเร็จหรือความสำเร็จจะไม่ยั่งยืน

เวลานี้การวิจัยของเรารู้สึกว่าจะไปเน้นในด้านปฏิบัติการมาก ส่วนระดับภูมิธรรมภูมิปัญญา ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งที่ก่อปัญหาและแก้ปัญหานี้เราค่อนข้างขาด ฉะนั้นในยุคนี้จะต้องเน้นการวิจัยระดับนี้ให้ได้ด้วย

การวิจัยนั้นทำให้เกิดปัญญา เมื่อได้ปัญญามาแล้วในแง่กิจการของสังคม ก็มีปัญหว่า

1. ทำอย่างไรจะให้ปัญญานั้นแผ่ขยายไปสู่คนจำนวนมาก การวิจัยเวลานี้เมื่อได้ปัญญามากก็จำกัดอยู่ในกลุ่มคนสองคน สามคน มันไม่ออกไปสู่ประชาชน ไม่ออกไปสู่สังคม เพราะฉะนั้นจึงมีปัญหว่าทำอย่างไรจะให้ปัญญาที่ได้มาแผ่ขยายไปถึงคนทั่วทั้งสังคม หรือคนส่วนใหญ่ ให้คนส่วนใหญ่มีปัญญาอย่างนี้ด้วย รู้อย่างนี้ด้วยแล้วก็คิดอย่างนี้ด้วย

2. ทำอย่างไรจะให้มีการนำไปใช้ประโยชน์จริง บางทีวิจัยอะไรกันมาเยอะแยะแล้วก็ทิ้ง ผลงานวิจัยนอนนิ่งจมอยู่เฉยๆ มันก็เลยไม่สัมพันธ์กับและไม่นำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่วงการวิจัยจะต้องคิด

วังวนแห่งกระแสโลก ที่รอรับ

การแหวกว่ายสู่ออนาคตของสังคมไทย

ต่อไปก็เข้าสู่หัวข้ออีกข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวข้อตัวจริงที่ต้องการ คือ “การวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย” เมื่อที่นี่พูดแล้วว่า เราจะต้องรู้เขารู้เรา คือรู้สภาพปัญหา และองค์ประกอบที่เป็นเหตุปัจจัยทั้งหลาย เริ่มด้วยเหตุปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรู้เขาอย่างหนึ่ง คือความเป็นไปในโลก ในประเทศอื่น โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาแล้วเป็นพิเศษ

เวลานี้โลกอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ เมื่อเกิดเหตุอะไรขึ้นก็มีอิทธิพลส่งถึงกัน ฉะนั้นการรู้สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปภายนอก ก็หมายถึงการรู้เหตุปัจจัยภายนอกต่อตัวเราและสังคมของเรา ฉะนั้นเราจึงต้องเรียนรู้โลก คือความเป็นไปในโลก ให้รู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น ที่แผ่ขยายล้อมเข้ามา ซึ่งอาจจะถึงกับครอบงำเราก็ได้

จะต้องยอมรับความจริงว่าเวลานี้เราอยู่ใต้อิทธิพลความเป็นไปของสังคมภายนอกมากเหลือเกิน ทั้งในแง่อิทธิพลด้านระบบสังคมและในทางความคิด โดยเฉพาะในทางความคิดนั้นเราอยู่ใต้อิทธิพลโดยแทบไม่รู้ตัว อย่าง

น้อยก็ค่านิยม และวัฒนธรรมที่เราชื่นชมนิยมตาม แต่ที่ลึกกว่านั้นก็คือฐานทางความคิดทฤษฎีต่างๆ และวิธีคิด แม้แต่ที่แฝงมาในถ้อยคำที่พูดจากัน ซึ่งมีอิทธิพลครอบงำเรา มาก เราจะต้องวิจัยให้รู้ทั้งหมดเลย เป็นอันว่าต้องวิจัยทุกระดับ ทั้งสภาพ ปัญหา ระบบ ความเป็นไป ความเคลื่อนไหว จนกระทั่งถึงแนวความคิด เรื่องวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ทั้งที่บีบเข้ามา และที่เราชื่นชมไปรับเข้ามาเอง

สิ่งที่แม่เข้ามานั้นมีสองแบบ แบบหนึ่งเข้ามาโดยมีอิทธิพลครอบงำบีบเรา แต่บางอย่างนั้นถ้าเราไม่รับ หรือเรามีหลักของตัวเอง เราก็ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพล แต่ปัญหาเกิดขึ้นเพราะเราไปชื่นชมรับเอาเข้ามาเอง ไม่ว่าจะแบบชื่นชมรับเข้ามาก็ตาม ถูกอิทธิพลเหล่านั้นบีบคั้นก็ตาม เราก็ไม่รู้เท่าทันสิ่งเหล่านั้น การไม่รู้เท่าทันนี้ทำให้เรามีแต่ความเสียเปรียบเต็มที่ได้โดยสมบูรณ์ อันนี้ด้านที่หนึ่งคือเหตุปัจจัยภายนอก

ทีนี้ข้อที่สอง เหตุปัจจัยจากภายใน เมื่อเรารู้จักตัวเองโดยรู้จักพื้นฐานของตัวเอง ก็คือการรู้จักเหตุปัจจัยของตัวเองเราในอดีต เมื่อรู้เหตุปัจจัยแล้วเราจะแก้ไขมันก็ได้ หรือนำเหตุปัจจัยนั้นมาใช้ประโยชน์ก็ได้ ขณะนี้คนไทยเราไม่สามารถเอาสิ่งที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ได้ เพราะเราไม่

เข้าใจตัวเราเอง เข้าไม่ถึงฐานของตัวเอง เพราะฉะนั้นเราจะต้องศึกษาวิจัยให้รู้พื้นฐานของสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ ตลอดจนถึงพื้นฐานของคนคือคุณภาพของคนที่เราถือว่าคุณภาพของคนไทยทำไมเป็นอย่างนี้ จะต้องศึกษาให้ได้ จะได้เกิดความรู้เข้าใจตัวเอง ถ้าเราไม่รู้เข้าใจอย่างนี้ ก็จะไม่สามารถจัดการอะไรได้ และจะพัฒนาไม่สำเร็จ หรือจะเอามาใช้ประโยชน์ก็ไม่ได้

มองกว้างออกไปก่อน คือมองที่สภาพของโลก ปัจจุบัน เวลานี้เรามีศัพท์ใหม่ๆ ที่เป็นยอดนิยมเกิดขึ้นนานๆ ทีหนึ่ง อาจจะมี 5-6 เดือน หรือปีหนึ่งก็มาคำหนึ่ง คำที่เรียกว่าค่อนข้างใหม่แต่ไม่ใหม่นักคือคำว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน หรือที่ยั่งยืน หรืออย่างยั่งยืน (sustainable development) ยังเอาลงตัวไม่ได้ คำนี้เข้ามาเมืองไทยไม่นานนี้เอง สัก 4-5 ปีนี้ แต่ที่จริงเกิดขึ้นเมื่อปี 2530 โดยมีหนังสือเล่มหนึ่งที่ว่า Our Common Future เป็นรายงานของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่ได้ประมวลรายงานพิมพ์เป็นเล่มขึ้นมา และเป็นจุดตั้งต้นของการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่เสนอต่อองค์การสหประชาชาติ คำว่า “การพัฒนาแบบยั่งยืน” นี้ เราก็นิยมกันมาพักหนึ่ง

ต่อมาสักปีสองปีก็มีคำศัพท์ใหม่มา คือ โลกาภิวัตน์ (globalization) ตอนแรกเราใช้ว่า โลกานุวัตร ต่อมาก็มีอีกคำ ที่นิยมมากคือ วิสัยทัศน์ (vision) และอีกคำหนึ่งซึ่งนิยมไม่แพ้กันคือคำว่า การปรับรื้อระบบ คำไทยสำหรับคำนี้ยังไม่ลงตัว แต่ภาษาอังกฤษว่า reengineering

คำทั้ง 4 นี้ ถ้ามองในแง่หนึ่ง มันแสดงถึงสภาพปัญหา ความเคลื่อนไหว และทิศทางของอารยธรรมมนุษย์ปัจจุบัน ตลอดจนภูมิธรรมภูมิปัญญาของคนยุคนี้ แต่ข้อที่น่าสังเกตก็คือ เมื่อเราเอา 4 คำนี้มาโยงกันดู จะเห็นสภาพปัญหาความขัดแย้งหรือไม่กลมกลืนกันอยู่ในตัว ถ้าอารยธรรมมนุษย์ดำเนินไปด้วยดี คำทั้ง 4 นี้จะต้องลงตัว

การพัฒนาแบบยั่งยืนนั้นได้บอกแล้วเมื่อถือว่าเป็นการพัฒนาที่ต้องให้ สิ่งแวดล้อมก็อยู่ได้ เศรษฐกิจก็ไปได้ คือต้องให้ ecology อยู่คู่กับ economy พร้อมกันนั้นเราก็มีคำคู่กันมาว่า การพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (cultural development) ที่เอาคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ด้วย ตามหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้น จะไม่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ และให้บทบาทของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้อยลง โดยจะต้องอยู่ในขอบเขตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แล้วก็เอาคนเข้ามาเป็นศูนย์กลาง

หันไปดูสภาพโลกาภิวัตน์ (globalization) บ้าง สิ่งที่เป็นโลกาภิวัตน์ (globalized) ปัจจุบันที่เด่นมากก็คือ ข่าวสารข้อมูล เด่นจนกระทั่งเราเรียกยุคปัจจุบันว่าเป็นยุค ข่าวสารข้อมูล พร้อมด้วยอุตสาหกรรมที่กำลังแพร่ขยาย กระจายไปทั่วโลก จนกระทั่งเสมือนว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรม ไกล่จะสำเร็จ แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วก็ผ่านพ้นยุค อุตสาหกรรมไปแล้ว พร้อมกันนั้นเทคโนโลยีก็เป็นโลกาภิวัตน์ที่สำคัญและเป็นปัจจัยแห่งโลกาภิวัตน์ด้วย พร้อมกับที่ประชาธิปไตยก็กำลังเป็นโลกาภิวัตน์ใหญ่ อันสืบเนื่องมาจากการล่มสลายของระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์

กระแสนิยมประชาธิปไตยก็แผ่ไปในโลกเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป แต่ประชาธิปไตยนี้ไม่ได้ไปเดี่ยวๆ ในเมื่ออเมริกาเป็นศูนย์กลางของประชาธิปไตยแบบปัจจุบัน ลัทธิเศรษฐกิจของเขาซึ่งผนวกอยู่ด้วยกันหรือครอบงำประชาธิปไตยแบบนั้นอยู่ก็แผ่ขยายไปด้วย ระบบเศรษฐกิจอันนี้ก็คือ ทุนนิยม ที่เรียกว่า free-market economy คือเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี

ผู้นำอเมริกันคนปัจจุบันนี้คือประธานาธิบดีคลินตัน (Bill Clinton) ได้พูดไว้ในคำปราศรัยเมื่อเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี ในวันที่ 20 มกราคม 2536 ว่า

เวลานี้ American idea คือภูมิปัญญาอเมริกันกำลังเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก ประธานาธิบดีคลินตันประกาศด้วยความภูมิใจ(หรือเพื่อปลอบใจคนอเมริกัน)

American idea ที่ว่านี่คืออะไร ท่านบอกว่าคือ democracy คือ ประชาธิปไตย และ free-market economy คือ เศรษฐกิจแบบตลาดเสรี อันได้แก่ลัทธิทุนนิยม สองอย่างนี้อเมริกา เชิดชู เขาถือว่าเป็น American idea ที่เขาภูมิใจมาก และเขาต้องการให้สองอย่างนี้แพร่ไปทั่วโลก จนกระทั่งต่อมาบางที่เขาผนวกกันเข้าเป็นคำเดียวว่า free-market democracy แปลว่า ประชาธิปไตยแบบตลาดเสรี ทำให้บางคนไม่รู้หลงนึกว่าสองอย่างนี้เป็นอันเดียวกัน คือ ถ้าเป็นประชาธิปไตยก็ต้องเป็นทุนนิยมด้วย ดีไม่ดีก็จะถูกครอบงำทางความคิด เป็นอันว่าทั้งสองอย่างนี้เป็นโลกาภิวัตน์

ที่นี้เศรษฐกิจแบบตลาดเสรี (free-market economy) คือ ทุนนิยมนั้นแพร่ไปพร้อมกับแนวความคิดตะวันตกของอเมริกัน คือแนวความคิดแบบ competition คือการแข่งขัน ซึ่งถือการแข่งขันเป็นหัวใจของความสำเร็จ จนทำให้วิถีชีวิตของสังคมเป็นวัฒนธรรมที่มุ่งความสำเร็จ ด้วยการเอาชนะในการแข่งขัน นี่คือองค์ประกอบสำคัญ

ของอารยธรรมตะวันตกที่จะโยงไปหารากฐานทางความคิด และภูมิปัญญา ตลอดจนวัฒนธรรมอเมริกันทั้งหมด

ข้อที่สำคัญยิ่งก็คือว่า เวลานี้โลกโดยมีประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นตัวแทนได้ก้าวไปสู่ภาวะที่ผ่านพ้นยุคอุตสาหกรรมมาเป็นยุคบริโภคนิยม และแนวความคิด วัฒนธรรม ตลอดจนค่านิยมแบบบริโภคนิยมก็แผ่ไปด้วยทั่วโลก เวลานี้โลกาภิวัตน์ใหญ่จึงกลายเป็นระบบแข่งขันหาผลประโยชน์ และบริโภคนิยม และเจ้าของตัวนี้คือระบบแข่งขันและบริโภคนิยม ได้มีอิทธิพลครอบงำโลกาภิวัตน์อย่างอื่น หมายความว่า ข่าวสารข้อมูลก็ถูกใช้เพื่อสนองระบบแข่งขันและบริโภคนิยม เช่น การโฆษณา และวิธีการที่เรียกว่าแบบหน้าม้าต่างๆ อุตสาหกรรมก็ถูกกำหนดโดยระบบการแข่งขันและสนองบริโภคนิยมนี้ เทคโนโลยีต่างๆ ตลอดจนประชาธิปไตยก็อยู่ใต้อำนาจครอบงำอันเดียวกันนี้

ทั้งนี้เวลานี้จะต้องรู้ทันว่าระบบแข่งขันกับบริโภคนิยมนี้เป็นโลกาภิวัตน์ใหญ่ ถ้ามว่าโลกาภิวัตน์นี้สอดคล้องกันใหม่กับการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) จะเห็นว่า มันไม่สอดคล้องกันเลย เพราะระบบแข่งขันหาผลประโยชน์ที่มุ่งเอาชนะ เช่น เพื่อความ เป็นเจ้าใหญ่ในทางเศรษฐกิจ ย่อมเป็นตัวหนุนบริโภคนิยม

เมื่อบริโภคนิยมมากก็ซ้ำเติมปัญหาสิ่งแวดล้อมให้หนักมาก ทั้งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ และก่อมลภาวะรวมทั้งเพิ่มขยะ มากขึ้น เพราะฉะนั้นกระแสโลกาภิวัตน์ปัจจุบันจึงขัดแย้งกับแนวทางของการพัฒนาแบบยั่งยืน มันไม่ไปด้วยกัน และไม่กลมกลืนกัน กลายเป็นโลกาภิวัตน์ที่ทำลาย sustainable development ทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

นอกจากนี้ ยังมีโลกาภิวัตน์อื่นอีก เช่น สิ่งเสพติดก็เป็นโลกาภิวัตน์หนึ่ง เอดส์ก็เป็นโลกาภิวัตน์หนึ่ง ความเครียดกำลังเป็นโลกาภิวัตน์ด้านจิตใจ และลัทธิแบ่งแยกเชื้อชาติเพศผิวพรรณลัทธิศาสนาก็แผ่ไปทั่ว เวลาโลกเป็นสากล แต่มนุษย์ยิ่งแบ่งแยกมากขึ้น สภาพเลวร้ายกำลังเป็นความจริงที่ยอมรับกัน ถึงกับบางคนเรียกว่าเป็น twilight of democracy คือเป็นสนธยาของประชาธิปไตย เพราะมนุษย์ไม่สามารถรวมกันได้ แต่กลายเป็นยิ่งแบ่งแยกมากขึ้น ทะเลาะกัน ทำสงครามกันยิ่งขึ้น รวมเข้ากับการที่แต่ละคนตกอยู่ใต้อิทธิพลแบบบริโภคนิยมทั้งหมดนี้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคนที่เป็ศูนย์กลางของการพัฒนาแบบยั่งยืน ฉะนั้นโลกาภิวัตน์ขณะนี้จึงขัดกันกับการพัฒนาแบบยั่งยืน

ที่นี้หันมาดูวิสัยทัศน์ต่างๆ (vision) ดังที่เรานิยาม ยกย่องคนที่มีวิสัยทัศน์ดี มองเห็นแนวทางอนาคตอย่าง เลิศหรู แต่วิสัยทัศน์เหล่านั้นที่ว่าดีๆ เก่งๆ ที่เราชื่นชมกัน อยู่โดยมากไม่รู้ตัวว่าตกอยู่ใต้การครอบงำของแนวความคิดที่เป็นพื้นฐานที่ผิดพลาด เวลาจะไม่ว่าจะมีวิสัยทัศน์ อะไรมองกันคิดกันไปเถอะ ก็ไปวนอยู่ในกรอบครอบงำอัน หนึ่ง ไม่พ้นขอบกั้นนั้นไปได้ เช่น ไม่ว่าจะมองอย่างไรก็ตามก็อยู่ใต้ความคิดที่จะเอาชนะการแข่งขันให้ได้ เพราะ ฉะนั้นวัฒนธรรมแห่งระบบการแข่งขันจึงครอบงำและเป็น สฐานรองรับอยู่ ไม่ไปไหนเลย คนนี้คิดเก่งในแง่จะเอาชนะ เขาได้ เราก็ชื่นชมกันไป แต่แล้วมันก็อยู่ใต้ครอบงำของความคิดอันแก่นั่นเอง

มองลึกลงไปอีก วิสัยทัศน์เหล่านี้ไม่พ้นจากราก สฐานความคิดของตะวันตกซึ่งเราจะพูดถึงต่อไป เวลาที่เรา มี นักอนาคตศาสตร์ (futurists) เช่น Alvin Toffler และ John Naisbitt ซึ่งในอเมริกาเขากำลังนิยมกันมากในเรื่องการ พยายามทำนายอนาคต เพราะมีปัญหามากมายในสังคม อเมริกาที่ทำให้คนอเมริกันต้องคิดมากและเป็นห่วงอนาคต ของบ้านเมืองของตน แต่แล้วแนวความคิดของเขาก็อยู่ใน แนวเดียวคือ มุ่งว่าอย่างไรจะให้เกิดความสำเร็จในการแข่ง

ชั้น ที่จะเอาชนะ แก่ความพ่ายแพ้ให้ได้ และวิสัยทัศน์ต่างๆ ที่ชื่นชมกันก็แค่จะสนองพื้นฐานความคิดอันนี้เท่านั้นเอง แทบไม่มีที่จะไกลเลยออกไป และเมื่อมุ่งชนะในการแข่งขัน มันก็มาทำลาย หรือไม่สามารถจะทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาแบบยั่งยืนสำเร็จได้ ก็ขัดกันในตัวอยู่แค่นี้

มีอีกศัพท์หนึ่งที่นิยมหรือตื่นกันมากคือ re-engineering แปลกันว่ารีอปรับระบบ ซึ่งเป็นวิธีการที่ดี แต่มันเกิดขึ้นมาจากแรงจูงใจอะไร ก็คือการทำแข่งขัน แล้วจะกู้สถานะเอาชัยชนะกลับคืนมา แน่นอนเลย อันนี้ไม่มีทางที่จะปฏิเสธเพราะหนังสือซึ่งเป็นที่มาของความคิดนี้คือ Reengineering the Corporation เกิดขึ้นมาจากแรงผลักดันของปัญหาที่ธุรกิจอุตสาหกรรมของอเมริกาประสบความตกต่ำ ย่ำแย่ มันแพ้ มันล้ม มันตกไปอยู่ข้างหลังประเทศอื่นเช่นญี่ปุ่น เขาจึงคิดหาทางฟื้นฟูฐานะจะให้อเมริกา ชูดึงธุรกิจอุตสาหกรรมของตัวเองขึ้นมา เพื่อเอาชนะชนะในการแข่งขันกลับคืนมาให้ได้ ก็เลยได้ความคิดที่จะปรับกระบวนการทำงานใหม่ จากระบบแบ่งงานทำแบบ Ford ในยุคของความคิดแบบ John Stuart Mill เปลี่ยนมาสู่ความคิดใหม่ โดยปรับกระบวนการทำงานให้เข้ากับยุคไอที ก็เลยเกิด reengineering ขึ้นมา แต่โดยพื้นฐาน re-

engineering นี้ก็สนองวิสัยทัศน์อันเดิม ไม่ไปไหนเลย มัน
เป็นเพียงวิธีการใหม่ แต่แนวความคิดก็ตกอยู่ใต้ครอบงำ
ของรากฐานความคิดเก่า ที่นำมาสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

เพราะฉะนั้นเมื่อวิเคราะห์ให้ชัด สภาพโลกาภิวัตน์
วิสัยทัศน์ ตลอดจนวีเอนจีเนียร์ริง ที่ตื่นกันในปัจจุบันทั้ง
หมดไม่ได้ไปไหนเลย และถ้าไม่แก้ไขให้ดีขึ้นจะเป็นปัจจัย
ตัวร้ายด้วย คือเป็นตัวการที่เป็นเหตุให้ไม่สามารถเกิดการ
พัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่จะต้องทำ
ความเข้าใจกันให้ทะลุปรุโปร่ง แม้แต่ศัพท์ที่เก่าลงไปอย่าง
ที่ว่าเมื่อก็ เช่นคำว่า ทรัพยากรมนุษย์ ก็ได้พูดไปแล้วว่า ที่
เราจะเอากการพัฒนาโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางนั้น เป็น
มนุษย์ในฐานะไหน คือ เป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์
หรือเป็นมนุษย์เพียงในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ เพื่อนำ
มาใช้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น ทั้งหมดนี้เป็นเรื่อง
ที่จะต้องทำความเข้าใจกันให้ชัดเจน และเป็นปัญหาของ
การวิจัยทั้งสิ้น

ได้พูดแล้วว่า เรื่องทั้งหมดที่ว่ามา โดยเฉพาะคำ
ต่างๆ ที่ยกมาวิจารณ์นั้นตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ลึกลงไป
ซึ่งทางพระเรียกว่า ทิสฺฐิ คือ แนวความคิด ความเชื่อ หลัก
การ และการยึดถือในหลักการต่างๆ ถ้ามองเห็นๆ ก็ตรง

ตามที่บอกเมื่อกี้ว่า ตั้งอยู่บนฐานของวัฒนธรรมที่มุ่งความสำเร็จ มิใช่มุ่งความดีงามและสันติสุข และเมื่อสืบสาวไปถึงความเชื่อที่ลึกกลงไป ก็ตั้งอยู่บนฐานความคิดนี้ทั้งหมด คือ ความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแบบแยกตัวต่างหาก ว่ามนุษย์เป็นต่างหากจากธรรมชาติ มนุษย์จะต้องพิชิตธรรมชาติ และจะต้องจัดการกับธรรมชาติตามความปรารถนาของตนให้ได้ อิสรภาพ (freedom) ของมนุษย์อยู่ที่นั่นคือ การพ้นจากการครอบงำของธรรมชาติ และกลับมีฐานะเป็นนายของธรรมชาติ เป้าหมายนี้จะต้องทำให้ได้

ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งที่ครอบงำสังคมอุตสาหกรรมมาโดยตลอดก็คือ ความเชื่อเกี่ยวกับจุดหมายของชีวิตมนุษย์ คือความเชื่อในความสุขที่เกิดจากการเสพวัตถุ ความสุขอยู่ที่การเสพวัตถุ ยิ่งเสพมากที่สุดก็สุขมากที่สุด ซึ่งนำมาสู่ลัทธิบริโภคนิยม

เวลานี้เราพูดกันว่าสังคมเป็นสังคมบริโภคนิยม บริโภคนิยม ตั้งอยู่บนฐานความคิดอะไร ก็อยู่ที่ความเชื่อในจุดหมายของชีวิตว่าความสุขอยู่ที่การเสพ มนุษย์จึงต้องพิชิตธรรมชาติ หรือเอาชนะธรรมชาติ เพราะว่าเมื่อชนะธรรมชาติแล้วก็จะจัดการกับธรรมชาติได้ตาม

ปรารถนา โดยเอาวัตถุดิบในธรรมชาติมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยเข้าโรงงานอุตสาหกรรม วัตถุดิบก็เปลี่ยนมาเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปแล้วเราก็ได้บริโภค เราก็มีความสุขจากการเสพจากการบริโภคนั้น นี่มนุษย์ถือว่าเป็นชัยชนะ

มนุษย์ค้นคว้าหาความรู้ความจริงของธรรมชาติ พัฒนาวิทยาศาสตร์ขึ้นมาแล้ว ก็จะทำให้เขาสามารถนำความรู้ขึ้นมาสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น แต่เมื่อถูกแนวคิดความเชื่อข้างต้นครอบงำ แนวทางของอารยธรรมก็เขวออกไป กลายเป็นการนำความรู้ขึ้นมาใช้จัดการเอาธรรมชาติมาปรนเปรอตัวเอง และแย่งชิงผลประโยชน์กัน

1. มนุษย์ต้องการชัยชนะที่จะจัดการกับธรรมชาติ
2. ในหมู่มนุษย์ด้วยกันเอง มนุษย์ก็ต้องการเอาชนะเหนือผู้อื่นในระบบแข่งขัน
3. ทั้งนี้มีจุดหมายสูงสุดคือฉันจะได้มีเสพมากที่สุด ตามคติของสังคมบริโภคนิยม

โดยนัยนี้ ความคิดมุ่งหมายต่อความสำเร็จด้วยการมีชัยชนะในระบบแข่งขันนี้ จึงครอบงำจิตใจของมนุษย์ทั้งในการที่จะชนะธรรมชาติและชนะมนุษย์ด้วยกัน เพื่อจะได้มีสุขสูงสุดด้วยการบริโภคให้เต็มที่ เมื่อมนุษย์ชนะแล้ว

จะเป็นอย่างไร ชัยชนะของมนุษย์ก็คือหายนะของโลก
เวลานี้ถ้ามนุษย์ชนะก็คือโลกหายนะ ถ้าโลกหายนะก็คือ
มนุษย์พินาศด้วย จึงเป็นอันว่ามนุษย์แก้ปัญหาไม่ตกทั้งๆ
ที่รู้ตัว

ถ้าจะคิดแข่งกันและเอาชนะกันจริงๆ ก็น่าจะมุ่ง
เอาชัยชนะทางปัญญา ซึ่งเป็นชัยชนะที่ดีที่สุด แต่ไม่ใช่เป็น
เพียงปัญญาสำหรับแสวงหาและแย่งชิงผลประโยชน์ แต่
หมายถึงปัญญาที่จะแก้ปัญหาของโลกและสร้างสรรค์สันติ
สุขแก่มนุษยชาติ

คนไทยควรจับจุดที่ชัยชนะทางปัญญานี้ ซึ่งจะเป็น
ชัยชนะที่แท้จริงในระยะยาว และจะเป็นชัยชนะร่วมกัน
ของมวลมนุษยชาติ อย่ามัวคิดเอาชนะธรรมชาติหรือคิดเอา
ชนะมนุษย์ด้วยกันจนกลายเป็นผู้แพ้ภัยตัวเอง แต่ควรคิด
เอาชนะปัญหาต่างๆ ที่รุมล้อมชีวิตและสังคมมนุษย์อยู่ จึง
จะเป็นชัยชนะที่มีคุณค่าและน่าภูมิใจอย่างแท้จริง และชัย
ชนะนี้จะสำเร็จได้ด้วยการศึกษาวิจัยในความหมายที่แท้จริง

ผู้นำกระแสอารยธรรม ก็ต้องหันกลับมาคลำหาทางใหม่

ในเมื่อคำไถ้หู เช่น โลกาวิวัฒน์ และวิสัยทัศน์ เหล่านี้มาจากประเทศพัฒนาแล้วในตะวันตก เราก็ย้อนรอยดูซิ ลองมองย้อนทางกลับไปดูสังคมตะวันตกนิดหน่อย ดูแหล่งกำเนิดของถ้อยคำเหล่านี้ที่ครอบงำอารยธรรมมนุษย์ในปัจจุบัน ดูศูนย์กลางของสิ่งที่ชาวโลกรวมทั้งชาวไทยตื่นตาตื่นใจ ดูสังคมตะวันตกที่มีอเมริกาเป็นศูนย์กลางว่าเป็นอย่างไร เราก็จะเห็นสังคมตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต โดยมีความเสื่อมโทรมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พุดรวมว่าอารยธรรมทั้งหมดกำลังเสื่อมลง ชาวตะวันตกกำลังผิดหวัง และกำลังขาดความมั่นใจ

เรื่องนี้เป็นอย่างไร อาตมาไม่ต้องพูดเอง แต่จะขอยกตัวอย่างคำกล่าวของคนอเมริกันเองมาจากหนังสือสัก 3 เล่ม หนังสือประเภทนี้ตอนนี้มีมากเหลือเกิน แต่ขอยกมาดูเพียง 3 เล่มนี้คือ

เล่มที่หนึ่ง กำลังเขียนขยายอยู่ โดยที่เขาได้ทำเป็นบทความก่อน ถึงตอนนี้อาจจะเสร็จแล้วก็ได้คือเรื่อง Is

America on the Way Down? (อเมริกากำลังเสื่อมหรือ?) เล่มที่สองคือหนังสือชื่อว่า The End of the American Century (สิ้นศตวรรษอเมริกา) และเล่มที่สาม ชื่อ Taking Back America (เอาอเมริกาคืนมา หมายความว่าตอนนี้คนเขียนถือว่าเขาสูญเสียอเมริกาไปแล้ว) ขอนำข้อความจาก 3 เล่มมาอ่านให้ฟังนิดหน่อย เพื่อดูว่าฝรั่งอเมริกันเวลานี้เขามองสังคมของเขาอย่างไร

เล่มที่ 1 ว่า “สหรัฐจะกลายเป็นประเทศในกลุ่มโลกที่ 3 เมื่อใด?” เขาตั้งคำถามขึ้นมา แล้วเขาก็ตอบเองว่า

“คำตอบหนึ่งคาดไว้ใกล้แค่ ค.ศ. 2020 (คืออีก 25 ปี) ส่วนการคาดหมายที่มองในแง่ดีกว่านั้นเพิ่มให้อีก 10 หรือ 15 ปี แต่ไม่ว่าจะเอาแบบไหนก็ตาม ถ้าแนวโน้มปัจจุบันยังดำเนินต่อไป คนอเมริกันทั้งหมด ยกเว้นจำนวนน้อยนิด จะจมนลงอย่างรวดเร็ว จนเหลืออยู่แต่ความหวนละห้อยอย่างสิ้นหวัง ถึงยุคทองแห่งความรุ่งเรืองของอเมริกาที่หมดสิ้นไปแล้ว”¹

---

¹ Edward N. Luttwak, “Is America on the Way Down?” Commentary, March, 1992, p.15.

เล่มที่ 2 ว่า

“บัดนี้ปัญหาภายในของอเมริกามาถึงจุดหนักหนาที่สุดแล้ว มันจะเลวร้ายมากไปกว่านี้ไม่ได้ อเมริกากำลังอยู่ท่ามกลางการปฏิวัติทางสังคมความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปฏิวัติครั้งนี้จะเป็นเครื่องตัดสิน ไม่เฉพาะแต่วิถีแห่งอนาคตของอเมริกาเท่านั้น แต่จะตัดสินด้วยว่า อเมริกาอย่างที่เรารู้จักนี้จะมีอยู่ในศตวรรษที่ 21 หรือไม่”¹

เล่มที่ 3 ว่า

“ทุกหนทุกแห่งที่คุณมองไป จะเห็นแต่สภาพที่ไม่น่าดู เรื่องอัปยศทั้งหลาย และความแหลกเหลวละเหวต่าง ๆ โดยมีเสียงของโปโตแม็ก (Potomac หมายถึง รัฐบาลอเมริกัน) เปล่งไปรยปรายจากมหานครแห่งความสำคัญฟอนเฟะ ออกมาปลุกปลอบให้ความมั่นใจ แต่เป็นเสียงที่เห็บเครือกลงในว่าทุกอย่างเรียบร้อยเป็นไป

---

¹ Steven Schlossstein, *The End of the American Century* (New York: W.W. Norton & Company, 1992) pp.479-480

ด้วยดี ทั้งที่คนอเมริกันส่วนใหญ่ตระหนักรู้ โดยสัญชาตญาณว่า ในอเมริกานี้ทุกอย่างแย่มากดีเลย แต่คนส่วนมากก็ไม่เข้าใจว่าทำไมประเทศของเราจึงตกอยู่ในภาวะสับสนระส่ำระสาย ที่เกิดขึ้นอเมริกา จงตื่นขึ้นมา ก่อนที่จะสายเกินไปและอเมริกาได้กลายเป็นรัสเซียแห่งต่อไปเสียแล้ว¹

ตื่นเถิดชาวไทยด้วย ไม่ใช่ตื่นเฉพาะอเมริกา บางทีอเมริกาอาจยังดีกว่าเราก็ได้ แต่ตอนนี้อเมริกากำลังหัวนกลงเป็นอย่างยิ่ง หนังสืออย่างนี้เวลานี้มีเยอะแยะไปหมด นี่เป็นสภาพวิกฤตในทางสังคม แต่ที่น่ากลัวกว่านั้นก็คือ วิกฤตการณ์ทางภูมิธรรมภูมิปัญญา อันนี้ร้ายยิ่งกว่า เพราะมันเป็นฐานอยู่ได้วิกฤตการณ์ทางสังคม

จะยกตัวอย่างกรณีวิกฤตการณ์ทางภูมิธรรมภูมิปัญญาของอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2526 ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดซึ่งมีชื่อว่าเป็น Harvard of the West (ฮาร์วาร์ดแห่งปัจจุสมิต) นักศึกษาได้เรียกร้องให้เอาวิชาพื้นฐานสำคัญของมหาวิทยาลัยวิชาหนึ่งออกไปเสีย คือวิชา

---

¹ Michael William Haga, *Taking Back America* (USA: Acclaim Publishing Co., Inc., 1995) pp.225, 296.

Western Culture (วิชาวัฒนธรรมตะวันตก) เพราะว่าเป็นวัฒนธรรม

ตะวันตกเป็นวัฒนธรรมแห่งการกดขี่ เป็นวัฒนธรรมจักรวรรดินิยม เป็นวัฒนธรรมเหยียดเชื้อชาติ แบ่งผิว เป็นวัฒนธรรมเห็นแก่ชาติพันธุ์ของตัวเอง นี่คือเหตุผลของนักศึกษา ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในกิจการวิชาการของมหาวิทยาลัยอยู่ 2 ปี ต่อมาสภาคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยก็ตกลงมีมติยกเลิกวิชานี้และเปลี่ยนเอาวิชาใหม่เข้ามา นี่เป็นตัวอย่างของวิกฤตการณ์ทางภูมิธรรมภูมิปัญญา

เวลานี้มีแนวความคิดแบบ postmodernism (แนวความคิดหลังสมัยใหม่) ซึ่งปฏิเสธค่านิยมวัฒนธรรมและภูมิธรรมภูมิปัญญาเดิม ที่อเมริกาภาคภูมิใจกันมาแทบทั้งหมด และฝ่ายเก่าที่ไม่เห็นด้วยก็กำลังสู้กันอยู่ หนังสือเล่มหนึ่งบอกว่าขณะนี้อเมริกากำลังเข้าสู่สงคราม แต่ไม่ใช่สงครามภายนอก เป็นสงครามภายในประเทศ และเป็นสงครามทางวัฒนธรรม จะยอมรับหรือไม่ว่า คตินิยมและแนวความคิดต่างๆ ที่เคยภูมิใจมาเป็นสิ่งเลวร้ายทั้งหมดแล้ว

รากฐานความคิดของตะวันตกที่ลึกที่สุด ซึ่งครองความยิ่งใหญ่มา 2000 ปีกว่าปี คือแนวคิดพิชิตธรรมชาติ

แม้แต่ *Encyclopaedia Britannica* ในหัวข้อที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ เขาได้พูดไว้ได้ความว่า แต่ก่อนนี้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสังคมตะวันตกล่าหลังตะวันออก (คือจีนและอินเดีย) แต่ด้วยแนวความคิดพิชิตธรรมชาติจึงทำให้ตะวันตกก้าวหน้าในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีล้ำหน้าเลยประเทศตะวันออกไป แนวความคิดพิชิตธรรมชาตินี้ถือว่าเป็นแนวความคิดเอกของตะวันตก ซึ่งเป็นที่มาของอารยธรรมปัจจุบัน แต่เวลานี้ฝรั่งเลิกภูมิใจแล้ว ส่วนมากกลับบอกว่าแนวความคิดนี้ใช้ไม่ได้ และเป็นที่มาของปัญหาการทำลายธรรมชาติแวดล้อม

เวลานี้ฝรั่งจะย้าให้มองธรรมชาติด้วยท่าทีใหม่ คือไม่ให้มองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ แต่ให้มองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เขาย้ากันเหลือเกินว่าให้มองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ขอให้สังเกตในหนังสือเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม ฝรั่งจะย้าตรงนี้ ในเมื่อมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของชาติอยู่แล้ว ถ้าใครไม่สังเกตก็ไม่รู้ว่าทำไมฝรั่งต้องมาย้าด้วย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะฝรั่งเขาไม่เคยมองอย่างนั้น นี่ก็ตัวอย่างหนึ่ง

ทิวรอลงมาก็เช่นคติแห่งความก้าวหน้า (idea of progress) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นประมาณ ศตวรรษ

ที่ 19 โดยเริ่มก่อหวอดเมื่อประมาณ ศตวรรษที่ 17 จากกระแสความตื่นตัวที่มากับทฤษฎีของชาร์ลส์ ดาร์วิน คือแนวความคิดตามหลักวิวัฒนาการ ซึ่งทำให้บางคนสร้างความคิดในเชิงสังคมขึ้นมาตามหลักของธรรมชาตินี้ด้วย ตามหลักการนี้มนุษย์จะต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ใครที่เก่งก็อยู่รอด และมนุษย์นี้จะต้องก้าวหน้าต่อไปโดยมีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาเกื้อหนุน ตามแนวความคิดนี้มนุษย์จะต้องก้าวหน้าไปสู่ความรุ่งเรือง และความมั่งมีศรีสุข เมื่อไม่นานนี้แนวความคิดแห่งความก้าวหน้าที่ฝรั่งภูมิใจนัก แต่เวลานี้เขาบอกเลิกแล้ว กลายเป็นว่าแนวความคิดนี้ล้าสมัย ใช้ไม่ได้

แนวคิดอีกอย่างหนึ่งที่อเมริกันถือว่าเป็นฐานแห่งความเจริญของเขา คือ frontier mentality (สภาพจิตบุกผาพรหมแดน) คำว่า frontier นี้ให้สังเกตว่าฝรั่งจะพูดมากที่สุด โดยเฉพาะอเมริกัน อะไรๆ ก็ต้อง frontier คือ แนวคิดบุกผาพรหมแดน ที่นำสืบมาจากแผ่นดินใหญ่ยุโรป พอมาถึงอเมริกาแล้วแนวความคิดนี้ก็พัฒนาอย่างยิ่ง และได้กลายเป็นฐานความเจริญของอเมริกัน มาในถ้อยคำเช่นว่า “Go west young man, and grow up with the country” แปลว่า “เจ้าหนุ่มจงมุ่งหน้าตะวันตก และจงทำบ้านนอกชอก

นาให้เจริญขึ้นมากับตัวเจ้า” นี่คือนิยามของตะวันตก ยุค
 ความบอยก็เจริญมาอย่างนี้ คือเขามุ่งหน้าขยายดินแดน
 ออกไป ไปหาทรัพยากรใหม่ ไปทำบ้านป่าเมืองเถื่อนให้
 เจริญขึ้นมา นี่คือนิยาม frontier ซึ่งช่วยให้ฝรั่งแผ่ขยายออก
 ตะวันตกจนกระทั่งทั่วแผ่นดินอเมริกา แล้วออกอวกาศต่อ
 ไปอีก ล้วนเป็นแนวความคิดฟรอนเทียร์ทั้งนั้น

การที่ฝรั่งออกหาล่าเมืองขึ้นก็สืบเนื่องมาจากแนวคิด
 frontier นี้ ฉะนั้นแนวคิดนี้จึงสำคัญมาก เป็นเบื้องหลังของ
 การสร้างสรรค์ความเจริญของอเมริกา แต่ขณะนี้ frontier
 mentality กำลังถูกประณามโดยคนสมัยใหม่ ว่าเป็นสิ่งที่
 ผิดและใช้ไม่ได้แล้ว นี่คือนิยามจิตแบบบุกป่าพรหมแดน

อีกอย่างหนึ่งที่อเมริกันต้องการและเป็นจุดหมายที่
 พ่วงอยู่ด้วยกันกับสภาพจิตบุกป่าพรหมแดนนั้น คือ
 American dream คือฝันอเมริกัน ซึ่งยังพยายามกันอยู่
 แต่มันเป็นแนวคิดแบบวัตถุนิยม ซึ่งตั้งอยู่บนฐานความคิด
 ที่เชื่อว่า ความสุขอยู่ที่การมีวัตถุเสพ เข้าแนวที่ว่า “เสพ
 มากที่สุด สุขมากที่สุด”

อีกประการหนึ่ง melting pot (คติเข้าหลอม) ขณะ
 นี้ก็แตกแล้ว สังคมอเมริกันขณะนี้กลายเป็น mosaic ถ้าโม
 เสคอธิบายไม่ได้ก็งานสลัด อันนี้ก็พอจะทราบกัน แล้วก็

ลัทธิ individualism (ปัจเจกนิยม) ซึ่งเป็นที่มาของระบบแข่งขันด้วย ทั้งหมดนี้ก็เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าอย่างน้อยฝรั่งก็เคลงใจและหันมาตีเตียนกัน และผิดหวัง มีการมองว่าวัฒนธรรมของตัวเอง(วัฒนธรรมตะวันตก)เป็นตัวการทำลายโลก เป็นตัวกดขี่ และเป็นลัทธิแผ่อำนาจ เป็นอันว่าเวลานี้ ตะวันตกกำลังหันมาด่าว่าตีเตียนบรรพบุรุษของตัวเองกันมากมาย

แม้กระทั่งประชาธิปไตยก็มีปัญหา อย่างหนังสือเล่มหนึ่งบอกว่าเวลานี้ประชาธิปไตยอเมริกันมีการเมืองที่เปลี่ยนจากการเมืองแบบ civic politics มาเป็น claimant politics หมายความว่า ในประชาธิปไตยแบบทำหน้าที่พลเมืองนั้น ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อสังคม ช่วยกันเป็นส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น ทุกคนมีจิตสำนึกในการที่ว่าทำอะไรเราจะเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อช่วยกันสร้างสรรค์สังคม เรียกว่าทำหน้าที่พลเมือง แต่เวลานี้การเมืองนั้นย้ายมาเป็น claimant politics คือเป็นการเมืองแบบเรียกร้องผลประโยชน์ ทุกคนคิดถึงแต่ผลประโยชน์ของตัวเองและจะเอาเพื่อตัวเอง ซึ่งจะเป็นจุดสลายอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยอเมริกัน เขาบอกว่าประชาธิปไตยของเขา

ขณะนี้เคลื่อนย้ายจาก civic politics มาเป็น claimant politics

วัฒนธรรมอเมริกันที่กำลังรุ่งเรืองมีอิทธิพลแผ่ขยายไปทั่วโลก คือวัฒนธรรมการบันเทิง ซึ่งได้ขึ้นมามีฐานะเป็นสินค้าออกที่เด่นที่สุดของสหรัฐฯ นักแสดงอเมริกันและซอพต์แควรี่ต่างๆ ของอเมริกา อาศัยความเจริญของข่าวสารข้อมูลแผ่ความนิยมออกไป จนกระทั่งสินค้าออกด้านการบันเทิงนี้กลายเป็นสินค้าออกอันดับสองของอเมริกา (อันดับหนึ่งก็ด้านการบินอวกาศ) สิ่งบันเทิงของอเมริกากำลังแผ่อิทธิพลครอบงำไปทั่วโลก แต่บางคนวิเคราะห์ว่านี่คือเครื่องหมายแห่งความล่มสลายของอารยธรรมอเมริกัน ดังที่เขาเทียบให้ดูจากกรีก

เมื่อกรีกล่มสลายนั้นวัฒนธรรมบันเทิงของกรีกได้ครอบงำโลกตะวันตกต่อมาอีก 300 ปี เวลานี้วัฒนธรรมอเมริกันที่กำลังแพร่หลายที่สุดคือ วัฒนธรรมบันเทิง สภาพนี้จะเป็นอย่างไรเกี่ยวกับกรีกหรือไม่ คือเมื่ออเมริกาล่มสลายแล้วก็เหลือทิ้งไว้ซึ่งรอยคือวัฒนธรรมบันเทิงที่แผ่ไปทั่วโลก แต่จะเป็นวัฒนธรรมที่ดีหรือเปล่านั้นไม่รู้ มันอาจจะกลายเป็นพิษเป็นภัยที่อเมริกาเหลือหลงไว้ให้แก่โลกก็เป็นได้

เป็นอันว่า จะต้องคิดให้ดีกว่าเวลานี้เราสัมพันธ์กับ
 สิ่งเข้ามามากมายด้วยความรู้เท่าทันดีแค่ไหน มันจะก่อ
 ปัญหาหรือไม่ แต่ในอเมริกาเองขณะนี้แน่นอนมันเป็น
 ปัญหาแล้ว เขากำลังต่อสู้กันอยู่ในทางวัฒนธรรม เขา
 กำลังมีปัญหาหนักในสังคม เขากำลังมีวิกฤตการณ์ทาง
 ภูมิธรรมภูมิปัญญา คนไทยเราจะตามเขา หรือว่าจะรู้ทัน
 และได้บทเรียนแล้วตั้งตัวให้ดี หรือแม้แต่ไปช่วยเขาแก้
 ปัญหา เมื่ออเมริกาเป็นปัญหา ทั้งโลกก็เป็นปัญหาด้วย
 เพราะอารยธรรมของเขากำลังครอบงำโลกอยู่

เป็นไปได้ไหมว่าคนไทยเราจะตั้งตัวได้ในโลกนี้ที่
 กำลังมีปัญหาหนัก ถ้าหากว่าเราจะสำนึกและคิดด้วย
 ปัญญา เราจะมีความเป็นตัวของตัวเองบ้างไม่ได้หรือ จำ
 เป็นที่เราจะต้องมีจุดหมายอันสูงที่มุ่งจะแก้ปัญหาของโลก
 และคิดสร้างสรรค์ ไม่ใช่คอยแต่ตามเขา แต่ทั้งนี้ ก็ไม่ใช่จะ
 ไปต่อต้าน แต่เป็นการช่วยกันร่วมมือกันแก้ปัญหา เราอาจ
 จะช่วยอเมริกาแก้ปัญหาได้ด้วยซ้ำไป แต่เรามีไหมภูมิ
 ธรรมภูมิปัญญาที่จะช่วยเขา ถ้าเราจะทำการในทางสร้าง
 สรรค์อย่างนี้ แน่แน่นอนว่าเราจะต้องมีการวิจัยเพื่อให้ได้ภูมิ
 ธรรมภูมิปัญญาที่ถูกต้องมา

ขณะที่โลกติดตัน คนไทยรู้ไม่ทัน เราก็เดินหน้าไปไม่ได้ แถมยังหลงตามเขาไปในทางที่ผิด โดยไม่รู้ว่าเป็นทางไปสู่หายนะ แทนที่จะช่วยโลกยามนี้ให้ดีกลับไปร่วมซ้ำเติมความวิบัติ เพราะฉะนั้นควรจะถอนตัวออกมา และช่วยนำโลกออกจากหายนะไปสู่ความดีงามให้ได้ อันนี้แหละคือเรื่อง que การวิจัยจะช่วยให้ ทั้งที่จะให้รู้เท่าทันโลก และรู้จักตัวเอง ซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญ

พื้นฐานของสังคมไทย ที่จะต้องให้ชัดเจน ก่อนจะก้าวต่อไปได้ในการวิจัย

ในเวลาที่เหลือน้อยจะต้องขอพูดเรื่องนี้นิดหน่อย คือการหันกลับมาข้อนรอยดูตัวเอง เมื่อกี้เราข้อนทางความเจริญที่มาถึงเรากลับไปดูสังคมตะวันตก ที่นี้ข้อนกลับมาดูตัวเองของเราบ้าง และข้อนถอยไปดูภูมิหลังจนถึงรากเหง้าของตัวเอง ว่าเราเป็นอะไรมาอย่างไร ขอย้ำว่าต้องค้นกันให้ถึงที่สุดจนเข้าถึงความจริงให้ได้ ถ้าไม่ถึงความจริงจะต้องไม่ยอมหยุด และหาทางทำให้มันดีให้ได้ ถ้าทำให้ดียังไม่ได้ก็ไม่ยอมหยุด อันนี้คือคติของพระพุทธเจ้ารวมทั้งชาวพุทธและนักวิจัยทุกคน

ต้องขอประทานอภัยที่จะวิจารณ์ว่า งานวิจัยของเรายังไม่ค่อยมีจิตใจของนักวิจัย ในวงวิชาการทั่วไปอย่างที่เราได้เห็น เช่นสังคมวิทยา ยังไม่ค่อยเห็นคุณสมบัตินี้ สังคมไทยของเรามีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีปัจจัยอะไรบ้างที่หล่อหลอมสังคมนี้ทั้งในทางลบและทางบวก

เราบอกว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันสังคมหนึ่ง และไม่ใช้เป็นสถาบันทางสังคมเท่านั้น แต่เป็นแหล่งแห่งภูมิธรรมภูมิปัญญาด้วย เมื่อมองพระพุทธศาสนาเราไม่จำเป็นต้องมองในแง่ศาสนาเท่านั้น แต่เราต้องมองในแง่ที่เป็นปัจจัยทางสังคมด้วย โดยเฉพาะในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมจิตใจนิสัยของคน ถ้าเราจะจัดการกับสังคมไทยให้มีการพัฒนาเป็นต้นให้ดี เราจะต้องเข้าใจเรื่องนี้ การที่จะต้องเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนาในแง่ที่เราปฏิเสธไม่ได้ แต่แท้ที่จริงนั้นเราเข้าใจแค่ไหน

ทั้งๆ ที่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สืบรู้ได้ มีหลักการที่ชัดเจนเพราะเป็นคำสอนที่มีหลักการแน่นอน มีคัมภีร์เป็นแหล่งความรู้ที่จะบอก ตรวจสอบ ค้นคว้า พิสูจน์ได้ แต่เราก็ไม่ค่อยค้นกันไปถึงเลย เวลาพูดถึงพระพุทธศาสนาในแง่ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย มีข้อสังเกตว่า แม้แต่นักวิชาการมักเรียนพุทธศาสนาจากความรู้และความเชื่อของชาว

บ้าน เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาที่พูดถึงในตำราจึงกลายเป็น พุทธศาสนาตามความเชื่อของชาวบ้านที่เอามาอ้างอิง อย่างสับสนให้เข้าใจผิดไปได้ว่าเป็นตัวพุทธศาสนาเอง

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ที่ไม่บังคับ ศรัทธา เป็นศาสนาที่ไม่มี dogma ฉะนั้นความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติพระพุทธรศาสนาจึงขึ้นกับการศึกษา ถ้าประชาชนหย่อนการศึกษา สิ่งที่บ้านเอามาเชื่อ เอามา นับถือ เอามาปฏิบัติ ก็จะได้มาจากการเล่าต่อๆ กันมา จากความรู้ความเข้าใจที่เลื่อนกลางลงไป สิ่งๆ ที่เรียกว่าพระ พุทธศาสนาก็เพี้ยนและคลาดเคลื่อนไป ฉะนั้น การแยกให้ ชัดระหว่างหลักการของพระพุทธรศาสนา กับพระพุทธร ศาสนาตามความเชื่อถือปฏิบัติของชาวบ้านหรือของยุค สมัย จึงเป็นความจำเป็นต่อการที่จะได้ความรู้ที่ถูกต้อง เราจึงจะต้องแยกระหว่างพระพุทธรศาสนาที่ชาวบ้านเชื่อกับพระพุทธรศาสนาที่เป็นหลักการเดิมแท้ แต่เรื่องนี้นักวิชาการทั่วไปแยกไม่ออก และเขาก็แยกไม่ได้ระหว่างพุทธร ศาสนาที่ชาวไทยเชื่อ กับพุทธรศาสนาที่เป็นหลักการของ พุทธรศาสนาเอง ถ้าแยกสองอย่างนี้ไม่ได้

1. ความรู้ทางวิชาการก็บงกชพร่อง ไม่ถูกต้อง ไม่เข้าถึงความจริง และไม่แสดงถึงความจริง

2. ผู้ศึกษาเล่าเรียนไม่ได้ความรู้ที่ชัดเจน หรืออาจถึงกับหลงผิด
3. เสียประโยชน์แก่สังคม แทนที่สังคมจะได้อะไรมาใช้ประโยชน์ ก็ไม่ได้

จึงจะต้องเน้นย้ำไว้ว่า ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาด้านสังคมของไทยเรื่องใด ไม่สามารถทำให้เกิดความชัดเจนในการแยกต่างระหว่างหลักการของพระพุทธศาสนา กับพระพุทธศาสนาในความเชื่อถือของชาวบ้าน ผลงานนั้นต้องถือว่าขาดคุณค่าพื้นฐานทั้งในแง่ความจริงและคุณประโยชน์ จัดว่าเป็นผลงานที่ขาดการวิจัย ฉะนั้น พระพุทธศาสนาที่ปรากฏแก่เรานี้ มองได้ทั้งในแง่ที่เป็นปัจจัยช่วยหล่อหลอมสังคมนี้ และพร้อมกันนั้น พุทธศาสนาอย่างที่คุณไทยเชื่อนี้ก็ถูกคนไทยปรุงแต่งด้วยหมายความว่า พุทธศาสนานั้นถูกอิทธิพลความต้องการเป็นต้นของคนไทย ตลอดจนถึงอิทธิพลความเชื่อถือที่มีอยู่ในสังคมไทยหล่อหลอมให้เกิดเป็นพระพุทธศาสนาแบบของไทยขึ้น ซึ่งต่างกับพระพุทธศาสนาเดิมแท้

ถ้าเราแยกเรื่องนี้ไม่ชัดเราก็จะเข้าใจสังคมไทยไม่ชัดด้วย เมื่อเข้าใจไม่ชัด ก็ไม่เห็นแง่มุมของปัญหาที่จะต้องแก้ไขและการที่จะนำพระพุทธศาสนามาใช้ประโยชน์ใน

การแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์สังคมไทย ตลอดจนเสียประโยชน์ทุกชั้นตอนจนถึงขั้นที่ว่า ถ้าเราจะช่วยแก้ปัญหาความติดตันแห่งอารยธรรมของโลก เราก็หมดโอกาสที่จะนำสิ่งที่ดีที่เรามีไปนำเสนอต่อโลกด้วย

เมื่อครั้งนี้ได้พูดถึงเรื่องอุบาสก อุบาสิกา ว่าคุณสมบัติที่ถูกต้อง คือเป็นผู้ที่ไม่ถือมงคลตื่นข่าว ไม่หวังผลจากโชคกลาง แต่หวังผลจากการกระทำ จะเห็นว่าเพียงคุณสมบัติของอุบาสก อุบาสิกา ง่ายๆ แค่นี้ เมืองไทยเรานับถือพุทธศาสนามาก็ร้อยปีทำได้ไหม แค่นี้ก็แย่แล้ว เราอาจจะถามว่า ที่เป็นเช่นนี้ เพราะพระพุทธรูปศาสนาทำงานไม่สำเร็จผล หรือเป็นเพราะคนไทยใช้พระพุทธรูปศาสนาไม่เป็น

ประวัติของพระพุทธรูปศาสนาในเมืองไทยนั้นเป็นประวัติแห่งการพยายามเข้าสู่และเข้าถึงพุทธศาสนา ในบางยุคบางสมัยเราก็ขึ้นมาสู่พุทธศาสนาได้ บางครั้งเราถอยหลังลง ขึ้นมาถอยลง ขึ้นมาถอยลง คุณภาพสังคมไทยในรัชกาลที่ 1 และที่ 5 เป็นตัวอย่าง ในหลวงรัชกาลที่ 1 ก็ทรงยกเอาคติพุทธศาสนาขึ้นมาเหนี่ยวรั้งไม่ให้ประชาชนไปหลงไสยศาสตร์ (ดูตัวอย่างในประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1166, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เล่ม 3, น. 417) แม้ในรัชกาลที่ 5 ก็เช่นเดียวกัน ทรงเอาพระทัยใส่ให้มีการสอนหลักการที่แท้

ของพุทธศาสนา ไม่ให้หลงมกมาย ให้เชื่อเหตุเชื่อผล ไม่เชื่อไสยศาสตร์ แสดงว่าเมืองไทยเรามีประวัติการต่อสู้ทางปัญญาอย่างนี้กันมาเรื่อย และบางครั้งเราก็เปลี่ยงปล้ำถอยลงไป

ฉะนั้นมองในแง่หนึ่งเราอาจวางโมเดลของสังคมไทยว่าเป็นสังคมที่พยายามเข้าถึงพระพุทธศาสนา คือไม่ใช่เป็นประเทศพุทธศาสนาแล้ว แต่เป็นประเทศที่พยายามเข้าถึงพุทธศาสนา แล้วเราก็เดินกันไป แต่เดินไปได้แค่นั้นก็ไม่รู้ ถ้าเราไม่ตื่นตัวตระหนักในเรื่องนี้และไม่ตรวจสอบตัวเองเราจะพลาดมาก

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้ ถ้าเพ่งมองที่พระพุทธศาสนาอย่างเดียว อาจจับแง่มุมของปัญหาพลาด ได้ จึงขอให้ดูด้านความเจริญแบบสมัยใหม่บ้าง วิทยาศาสตร์ถือกันว่าตรงข้ามกับไสยศาสตร์ หรือเป็นตัวแค้นของไสยศาสตร์

วิทยาศาสตร์เข้ามาเมืองไทย 100 กว่าปีแล้ว ในยุคแรกกระแสดความเชื่อวิทยาศาสตร์ไหลแรงมาก แต่สภาพปัจจุบันของสังคมไทย ก็คือ ความกลาดเกลื่อนแพร่หลายของไสยศาสตร์ น่าจะถามเช่นเดียวกันว่า วิทยา

ศาสตร์ทำงานไม่สำเร็จในสังคมไทย หรือว่าคนไทยไม่สามารถเข้าถึงวิทยาศาสตร์เอง

โดยทั่วไปถือกันว่า วิทยาศาสตร์คู่กับเทคโนโลยี แต่น่าสังเกตว่าเวลานี้คนไทยไม่ค่อยรู้จักและไม่สนใจวิทยาศาสตร์ แต่ชอบใช้เทคโนโลยี (เชิงเสพเชิงบริโภค) และรู้จักวิทยาศาสตร์ในความหมายของเทคโนโลยี ยิ่งกว่านั้นยังจับคู่ใหม่เอาเทคโนโลยีมาเข้าคู่กับไสยศาสตร์ โดยเชื่อไสยศาสตร์ และใช้เทคโนโลยี กลายเป็นว่าไสยศาสตร์กับเทคโนโลยีเกื้อหนุนกันไปได้ดีในสังคมไทย

ยิ่งเวลานี้สังคมไทยมีปัญหาเรื่องคุณภาพคนอย่างหนัก คนไทยมีลักษณะอย่างไรบ้าง อาจจะต้องมองในแง่ร้ายให้มากเพื่อการช่วยกันแก้ไขปรับปรุง คนไทยปัจจุบันนี้มีลักษณะ

1. เป็นคนประมาท คือเป็นคนที่หลงละเลิง เพลิดเพลิน ปล่อยตัว ไม่รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ไม่เร่งรัดจัดทำเรื่องที่ควรทำ เฉื่อยชา ชอบผัดเพี้ยน
2. เป็นคนขาดความใฝ่รู้
3. เป็นคนอ่อนแอ อาจจะเรียกว่าไม่สู้สิ่งยากก็ได้

ความอ่อนแอแสดงออกมา เช่น ในการหวังผลจาก ลาภลอย การหวังพึ่งอำนาจดลบันดาลจากภายนอก การ โอนภาระความรับผิดชอบให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การยกปัญหา ให้เทวดาแก้ สภาพเหล่านี้แสดงถึงความอ่อนแอทั้งสิ้น ซึ่ง ครอบคลุมไปถึงการไม่ชอบใช้วิธีการแห่งปัญญา การขาด วิญญาณของนักวิจัย การคร่ำครึ ไม่สู้ปัญหา ไม่ใช่ ปัญญาเป็นเวทีพัฒนาปัญญา ไม่เปลี่ยนปัญหาให้เป็น ปัญญา เป็นต้น อย่างที่ว่ามาแล้ว ก็เลยหาประโยชน์จาก ปัญหาไม่ได้

เรื่องง่าย ๆ ที่ทำลาย และพิสูจน์ศักยภาพ ในการวิจัยเพื่ออนาคตของสังคมไทย

ลองพิจารณาว่าคุณภาพของคนที่เป็นอย่างนี้ เป็นเพราะอะไร สิ่งที่เป็นปัจจัยหล่อหลอมก็รวมทั้งความ เชื่อเกี่ยวกับหลักธรรมในพุทธศาสนาด้วย ซึ่งเราจะต้อง วิจัยหาความจริง เริ่มด้วยความเชื่อนั้นเป็นความเชื่อที่ถูก หรือผิด ถ้ามันผิดหรือเพี้ยนไปเราจะได้แก้แล้วไปเอาหลัก การที่ถูกมา นี่เป็นเรื่องที่สำคัญในการวิจัยสังคม

ในเวลาที่น่า้อยนี้จะขอยกตัวอย่างถ้อยคำบางอย่างที่แสดงถึงอิทธิพลในนามของพุทธศาสนาที่เกิดจากความเชื่อที่เพี้ยนผิดไปแล้ว อันเป็นผลจากการที่คนไทย (โดยอาจไม่รู้ตัว หรือค่อยๆ คลาดเคลื่อนไป) ได้เปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงพระพุทธานามมาเป็นพุทธศาสนาของเรา แล้วกลายเป็นความเชื่อที่ยังพูดว่าเป็นพุทธศาสนาต่างๆ ที่ไม่ใช่พุทธศาสนาเลย เช่น

1. คำว่า “แข่งอะไรแข่งได้ แข่งบุญแข่งวาสนาแข่งไม่ได้” คำว่าวาสนาอย่างที่เราเข้าใจเรานี้กว่าเป็นคำในพระพุทธานาม แต่ที่จริงขอรับรองว่าไม่ใช่เลย ถ้ามีเวลาจึงค่อยพูดกัน

2. คำว่า “จงมานะพากเพียรเรียนไปเถิด ต่อไปจะได้เป็นใหญ่เป็นโต เป็นเจ้าคนนายคน” สมัยหนึ่งเรามีคตินี้แต่เดี๋ยวนี้ค่อยลงไปแล้ว เพราะปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเรียนไปเพื่อจะได้เงินได้ผลประโยชน์ให้มาก มานะในภาษาบาลีเป็นกิเลส แต่ในภาษาไทยเราใช้จนเพี้ยนกลายเป็นว่าพากเพียรสำเร็จสำเร็จเต็มทีทั้งชีวิต

3. ขอยกตัวอย่างในตอนที่เราเริ่มยุคพัฒนาใหม่ๆ (ช่วง พ.ศ. 2503) ท่านผู้นำรัฐบาลตอนนั้น ต้องขอประทานอภัยออกนามท่าน คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้

มีสารไปถึงคณะสงฆ์ที่มาประชุมกันจากทั่วประเทศ ขอ
ร้องพระสงฆ์ไม่ให้สอนเรื่องสันโดษ เพราะจะเป็นเหตุขัด
ถ่วงการพัฒนาประเทศ ในขณะที่ประเทศกำลังเข้าสู่ยุค
การพัฒนา

ต่อไป ตำราสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาหลาย
เล่มพูดว่า คนไทยเชื่อในเรื่องบุญวาสนา กฎแห่งกรรม
อย่างเหนียวแน่น คนโดยยากจนลำบากแสนเข็ญก็จะถือว่าเป็น
ผลกรรมแต่ชาติปางก่อน ยิ่งกว่านั้นตำราบางเล่มเขียน
ไว้ว่า พุทธศาสนาและฮินดูอธิบายความต่างสถานภาพ
ของคนในสังคมด้วยเรื่องบุญกรรม

อีกอย่างหนึ่งคือ ระบบอุปถัมภ์ที่โยงมาถึงหลัก
เมตตากฎุณา

ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่ต้องวิเคราะห์สืบค้นทั้งสิ้น และ
จะสำเร็จได้ด้วยการวิจัย แต่บอกไว้ก่อนได้เลยว่าไม่ใช่พุทธ
ศาสนา

ยกตัวอย่าง “วาสนา” ในพุทธศาสนาหมายถึงอะไร
ในเมืองไทยเราเข้าใจว่า วาสนา หมายถึงอำนาจวิเศษที่
เหมือนดั่งบันดาลให้เราได้ประสบความสำเร็จก้าวหน้า
ความสุข และความสำเร็จ โชคลาภความรุ่งเรืองที่เหมือน
ลอยมาจากฟ้าผ่า แต่วาสนาในภาษาพระหมายถึง พฤติ

กรรมหรือแม้แต่สภาพจิตใจที่บุคคลนั้นได้สะสมอบรมมาจนเป็นลักษณะประจำตัว เช่น ท่วงท่าทางหรือท่วงท่าอาการในการยืน การเดิน การพูด และการแสดงออกต่างๆ คนนี้พูดเร็ว คนนี้พูดช้า คนนี้พูดก้าวร้าว คนนี้พูดอ่อนหวาน คนนี้พูดหวานผ่าซาก ฯลฯ ลักษณะประจำตัวที่แต่ละคนได้สะสมมาเหล่านี้ เรียกว่า วาสนา

วาสนานั้นทางพระท่านบอกว่าต้องแก้ไข ถ้าเป็นพระอรหันต์จะละวาสนาได้แทบทั้งหมด ถ้าเป็นพระพุทธเจ้าก็ละวาสนาได้ทั้งหมด ทางพระท่านให้ละวาสนา แต่คนไทยกลับอยากมีวาสนากันนัก พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา เมื่อเป็นศาสนาแห่งการศึกษาก็ต้องมีการแก้ไขปรับปรุงตลอดเวลา

คนเราจะมีชีวิตที่ดีงามได้ต้องเรียนรู้ เพราะคนเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก ฉะนั้นหัวใจของพุทธศาสนาในทางปฏิบัติจึงเรียกว่า สิกขา คือการศึกษา ซึ่งมี 3 ด้าน คือ พุทธิกรรม จิตใจ และปัญญา จึงเรียกว่า ไตรสิกขา (การศึกษา 3 ด้าน) ชีวิตมนุษย์ต้องเป็นอยู่ด้วยการศึกษา จึงจะเป็นชีวิตที่ดีได้ ศึกษาไปจนกระทั่งเก่งดีมีสุขจริง ก็ได้เป็นอารยบุคคล (อริยบุคคล) คือเป็นโสดาบัน สกทาคามี และอนาคามี ซึ่งรวมเรียกว่าเป็นเสขะ แปลว่า นักศึกษา เมื่อใด

เป็นพระอรหันต์จึงเป็นอิสระ แปลว่า ผู้ไม่ต้องศึกษา คือ จบการศึกษา จึงมีเพียงผู้เดียวคือพระอรหันต์ที่ไม่ต้องศึกษา นอกนั้นแม้ว่าจะบวชอยู่จนแก่ จนเป็นพระเถระ อายุมากเท่าไรก็ไม่พ้นการศึกษา ต้องศึกษาทั้งสิ้น

ชีวิตของทุกคนโดยเฉพาะชีวิตพระคือชีวิตแห่งการฝึกฝน ปรับปรุง พัฒนาตน วาสนาที่ลอมมาเอง และแข่งขันไม่ได้ จะเป็นพุทธศาสนาได้อย่างไร พระพุทธศาสนาสอนให้ฝึกฝนพัฒนาแก้ไขปรับปรุงตัวเอง เรามีคำว่า วาสนา แต่วาสนานั้นไม่ใช่เรื่องสำหรับมาแข่งกัน วาสนามีไว้สำหรับแก้ไข ไม่ใช่มีไว้สำหรับแข่งขัน เพราะฉะนั้น วาสนาที่เข้าใจแบบไทย จึงเป็นคติที่เพี้ยน

คำว่า “มานะ” ก็เช่นกัน คนไทยปัจจุบันเข้าใจว่า หมายถึงความเพียรพยายามอย่างที่บอกเด็กว่า “จงมานะ พากเพียร เรียนไปนะ” แต่ที่จริง มานะ แปลว่า ความอยากใหญ่ ความอยากเป็นใหญ่เป็นโต หรืออยากเด่น คนไทยเราเอามานะมาเป็นตัวยุให้คนพากเพียรเล่าเรียนทำการต่างๆ จนกระทั่งคำว่ามานะนั้นกลายความหมายเป็นความเพียรไปเลย ที่จริงมันเป็นตัวกระตุ้นให้เพียร คือเป็นแรงจูงใจที่อยากใหญ่อยากโตแล้วก็ทำให้เพียรที่จะเรียนไปๆ มาๆ มานะก็เลยกลายเป็นเพียรไป

ตัวคู่กับมานะก็คือ ตัณหา ตัณหาเป็นแรงจูงใจให้คนอยากได้ออยากเสพอะไรต่างๆ แต่ก่อนนี่ เป็นยุคของระบบราชการก็ยุด้วยมานะ ให้ออยากใหญ่อยากโตแล้วร่ำเรียนด้วยมานะ แต่มาถึงยุคปัจจุบันนี้เปลี่ยนแล้ว คนไม่ยอมเข้าระบบราชการ ก็ใช้ตัณหาหนุนให้ออยากได้ผลประโยชน์ ออยากได้เงินได้ทอง เอาตัณหามายุจะได้พยายามเล่าเรียน เพื่อต่อไปจะได้มีเงินมีรายได้มากๆ ตกหลงใช้กิเลสทั้งคู่ คือตัณหา (อยากได้ออยากเสพ) มานะ (อยากใหญ่โต) แล้วนี่เราบอกว่าเป็นการที่จะพัฒนา

พุทธศาสนาไม่เอาทั้งตัณหาและมานะ แต่ท่านสอนให้ใช้ฉันทะ ฉันทะ คือ ออยากรู้ความจริง และออยากทำให้มันดี เรามีจิตใจใฝ่รู้ รักความรู้ รักความจริง เราเกี่ยวข้องกับอะไรก็ออยากให้มันดี ถ้ายังไม่ดีก็ออยากทำให้มันดีทุกอย่าง นั่นคือฉันทะ ทำไมเราไม่ใช้แรงจูงใจฉันทะนี้มายุคนให้เรียนหนังสือ ทำไมเรามองข้ามมันไป แล้วมาใช้ตัณหาบ้างมานะบ้างได้กันอยู่แค่นี้ แล้วเราจะวิจัยสำเร็จและจะมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาได้อย่างไร มันผิดหลักธรรมชาติกันมาเต็มที่ สังคมไทยถ้าวิจิตรชาญในแง่นี้ก็พูดได้ว่าเข้าไม่ถึงพุทธศาสนาเลย

ถึงเวลานี้ ควรจะรื้อฟื้นแก้ไขกันเสียทีโดยเอาฉันทะ มาแทน ไม่ใช่เฉพาะในการวิจัยเท่านั้น การศึกษาเล่าเรียน และกิจกรรมทางสังคมทั้งหมดจะต้องตั้งอยู่บนฐานของ ฉันทะ คือแรงจูงใจใฝ่รู้และใฝ่ดีนี่ คือ ต้องเล่าเรียนและ ทำงานเป็นต้นด้วยความอยากรู้ความจริง พยายามเข้าถึง ความจริงให้ได้ ถ้าไม่ถึงจะไม่หยุด และต้องทำให้มันดีให้ ได้ ถ้ายังไม่ดีจะไม่ยอมหยุด ชีวิตและสังคมที่เราเกี่ยวข้อง เราต้องทำให้มันดี ถ้าอยู่ด้วยฉันทะแล้วรับรองว่าการ พัฒนาสำเร็จ และไม่ผิดด้วย ไม่ต้องอาศัยระบบแข่งขันเอา ชนะกันในการแย่งชิงผลประโยชน์มาบีบคนไปสู่การพัฒนา ที่ไม่ยั่งยืน

เรื่องบุญ เรื่องวาสนา ก็อยู่ในชุดเดียวกับเรื่องกรรม คนไทยปัจจุบันไม่น้อยเวลาพูดถึงเรื่องกรรม ก็บอกว่าเรา จะเป็นอย่างไร ก็เพราะกรรมเก่า นี่ก็คลาดเคลื่อนไปไกล อาตมาจะยกหลักการในเรื่องนี้มาพูดสักคดีเดียว แต่อย่า เพิ่งสับสน ลองฟังดูก่อน เรื่องกรรมในพุทธศาสนาพระ พุทธเจ้าตรัสไว้ไม่ให้เอาไปปนเปกับลัทธิที่ผิดหลักพุทธ ศาสนา ไม่ใช่หลักกรรม 3 อย่าง คือ

1. การถือว่า มนุษย์จะได้ดีมีสุข หรือประสบความสำเร็จ ทุกข์อย่างใดก็ตาม ทุกอย่างเป็นไปเพราะกรรมที่ทำไว้ใน

ปางก่อน นี่เป็นลัทธิที่ผิดพวกที่หนึ่ง เรียกว่า บุญเพกตวาท (ลัทธิกรรมเก่า)

2. ความเชื่อว่า สิ่งที่มีมนุษย์ได้ประสบ ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ก็ตาม เป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้ยิ่งใหญ่ เรียกว่าลัทธิอิศวรรนิรมิตวาท (ลัทธิดลบันดาล)

3. ลัทธิที่ถือว่า อะไรจะเป็นอย่างไรก็เป็นไปเองโดยไม่มีเหตุปัจจัย เรียกว่าอเหตุวาท (ลัทธิแล้วแต่โชค)

สามลัทธินี้ไม่ใช่พุทธศาสนา ที่นี้หันมาดูว่าคนไทยเราถืออย่างไร คนไทยไม่น้อยบอกว่าอะไรจะเป็นอย่างไรก็เป็นเพราะกรรมเก่า ให้กัมน้ำรับกรรมไป การถืออย่างนี้เข้ากับหลักสิกขาใหม่ ทำให้มีการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาตนหรือไม่ เข้ากับหลักกรรมที่ยึดหลักการกระทำใหม่ ไม่เข้าเลย ทำไมคนไทยถืออย่างนี้

การปลงใจกับกรรมเก่า พอเกิดอะไรขึ้น ก็บอกว่า เป็นเพราะกรรมเก่า แล้วก็ปล่อยให้เป็นไปแล้วแต่กรรมเก่านั้น ชาวพุทธที่คิดอย่างนี้ไม่รู้ตัวว่าที่จริงตนเองกำลังทำกรรมใหม่ที่ร้ายแรง ในขณะที่บอกว่าแล้วแต่กรรมเก่าแล้วไม่ทำอะไรนั้น การไม่ทำอะไรก็คือการทำกรรมร้ายอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการทำกรรมใหม่ กรรมนั้นคือ ความประมาท

ความประมาทเป็นกรรมร้ายที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นเหลือเกินให้เราระวังมนุษย์ที่ประสบความสุข ความสำเร็จ ความดี มักจะมาตกหลุมนี้คือความประมาท พอได้ดีมีสุข ประสบความสำเร็จก็หลงระเรีง เพลิดเพลิน มัวเมา อย่างน้อยก็ปล่อยตัวละเลยมองข้ามสิ่งต่างๆ ที่ควรจะทำ ความประมาทเป็นหลุมร้าย เป็นอกุศลกรรมสำคัญที่พุทธศาสนา เน้นว่าเป็นสิ่งที่จะต้องเว้นให้ได้ และความไม่ประมาทก็มาหนุนการศึกษา ทำให้เราเอาจริงเอาจังในการแก้ไขปรับปรุง พัฒนาเดินหน้ากันเรื่อยไป เพราะฉะนั้นในยุคปัจจุบัน จะต้องเน้นหลักความไม่ประมาทกันให้มาก

อีกตัวอย่างหนึ่ง เมื่อไม่นานนี้นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ท่านหนึ่ง จะทำการวิจัยได้ผลออกมาหรือจะเสนอความคิดเห็น ได้เขียนว่า คนไทยภาคอีสานเชื่อหลัก อนิจจังตามคติพุทธศาสนา จึงมีชีวิตแบบอยู่ไปวันๆ นี่นักวิชาการไทยท่านหนึ่งว่าไว้ แต่เราอย่าเพิ่งไปโทษท่าน ท่านก็ถูกในแง่หนึ่ง แต่ท่านแยกไม่ออก คืออนิจจังตามคติของคนไทยอาจจะทำให้เป็นอย่างนั้น แต่มันไม่ใช่อนิจจังตามคำสอนของพระพุทธศาสนา

อนิจจังตามหลักพุทธศาสนาที่สอนเรื่องความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่นั่น พระพุทธเจ้าสอนไว้

ควบคู่กับความไม่ประมาท โดยให้เป็นตัวหนุนความไม่ประมาท เพราะว่าสิ่งทั้งหลายไม่แน่นอนมันเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราจะวิรอกซึกซึ้งวางใจนอนใจเฉื่อยชาผัดเพี้ยนอยู่ไม่ได้ เราจะต้องกระตือรือร้นเร่งรัดแข่งกับเวลา อะไรที่ควรทำก็ต้องรีบทำ อนิจจังจึงกระตุ้นความไม่ประมาท

ข้อสำคัญที่ยิ่งกว่านั้นก็คือ หลักอนิจจังที่ว่าสิ่งทั้งหลายไม่คงที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น มันไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเลื่อนลอย พุทธศาสนาแสดงหลักความจริงที่รองรับเบื้องหลังอนิจจัง คือคติแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย หมายความว่า สิ่งทั้งหลายที่เปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเลื่อนลอย แต่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย เมื่อสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยเราจะทำอย่างไร เราก็ต้องศึกษาให้รู้เหตุปัจจัยด้วยการวิจัยแล้วจะได้ทำให้ตรงตามเหตุปัจจัย

พูดง่ายๆ ว่า คติเหตุปัจจัยทำให้ต้องวิจัย เราวิจัยเพื่อให้ได้ปัญญาที่รู้เหตุปัจจัย เมื่อรู้เหตุปัจจัยของความเสื่อมแล้วเราจะได้แก้ไข ป้องกัน กำจัด และเมื่อรู้เหตุปัจจัยของความเจริญแล้วเราจะได้ทำเหตุปัจจัยนั้น ฉะนั้น คติอนิจจังจึงนำไปสู่ความไม่ประมาทในการใช้ปัญญา

ศึกษาเหตุปัจจัย และทำให้ตรงตามเหตุปัจจัยเพื่อให้ผลที่ต้องการเกิดขึ้น

เป็นอันว่าหลักอนิจจัง ในพุทธศาสนาท่านสอนไว้ เพื่อให้ไม่ประมาท และเพื่อสร้างสรรค์ แต่เราเอามาใช้ในการปลงและปล่อย เราบอกว่า อนิจจัง ไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น เมื่อเกิดแล้วก็ต้องดับไป เจริญแล้วก็ต้องเสื่อม จะทำอย่างไรได้ ก็เลยปล่อยเรื่อยเปื่อย ปลงเสร็จแล้วก็ปล่อย ปัญหาที่ไม่ได้แก้ ก็สบายใจดีเหมือนกัน นี่ก็ถูกในแง่หนึ่ง แต่เป็นการปฏิบัติธรรมที่เฉียงสุด เพราะไม่ได้สิ่งที่ต้องการแท้ คือความไม่ประมาท

ในการปฏิบัติที่ถูกต้อง จะต้องได้ทั้งสองอย่าง คือ ด้านที่หนึ่ง ด้วยความมีปัญญารู้เท่าทัน ความจริงของกฎธรรมชาติคืออนิจจังนั้นก็ทำให้เราไม่ตกอยู่ใต้อำนาจตัณหา คือความปรารถนาที่จะเอาอย่างใจ และไม่ได้อย่างใจก็เกิดความทุกข์ แต่ด้วยการรู้ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามคติธรรมดา ที่เป็นอนิจจัง เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย ก็จะทำให้เราวางใจเป็นอิสระจากความเป็นไปของธรรมชาติ โดยไม่เอามากระทบตัวเอง ทำให้เราไม่ทุกข์ ในแง่นี้เรียกว่าปลง แต่พร้อมกันนั้นในเชิงปฏิบัติจะต้องไม่ประมาท เพื่อจะได้ประโยชน์จากปัญญาที่รู้เหตุปัจจัย เป็นอันว่า

ต้องได้ทั้งสองอย่างคือ ใจก็สบาย งานก็ได้ผลด้วย หรืองานก็ได้ ใจก็สุข ต้องได้ทั้งสองอย่าง ถ้าอย่างนี้จึงจะไปรอด เวลานี้มีปัญหาว่าคนไทยเอาแค่ว่าใจสุขแต่งานไม่ได้ ถ้าอย่างนี้ก็จะไปไม่รอด

อีกเรื่องหนึ่งที่น่าสังเกตมากคือ ระบบอุปถัมภ์ จะขอโอกาสพูดสักนิด เพราะเรื่องระบบอุปถัมภ์โยงมาหาเมตตากฎหมาย นับว่าเป็นเรื่องใหญ่ทีเดียว ระบบอุปถัมภ์นี้ถ้าใช้ไม่ดีก็เกิดโทษ หนึ่ง ทำให้คนช่วยเหลือกัน จนไม่เอากฎเกณฑ์กติกา เสียความเป็นธรรม และ สอง ทำให้คนอ่อนแอ หวังพึ่งคนอื่น ไม่เพียรพยายาม ไม่หวังพึ่งตนเอง

คนไทยเรามักพูดแค่เมตตากฎหมาย ใหม่ๆ ที่หลักธรรมชุดนี้มี 4 ข้อ แต่เราพูดไม่ครบ เอาแค่ เมตตากฎหมาย แล้วยังแถมบอกว่าเป็นธรรมของผู้ใหญ่ มีที่ไหนในพระไตรปิฎกที่บอกว่า เมตตากฎหมายเป็นธรรมของผู้ใหญ่ คั้นมาเท่าไรไม่เคยเจอ แท้จริงนั้น เมตตากฎหมายเป็นธรรมระหว่างเพื่อนมนุษย์ ที่ทุกคนจะต้องมีต่อกัน คือเป็นท่าที่ต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคน พระต้องมีต่อโยม โยมก็ต้องมีต่อพระ ตามหลักปฏิบัติในทศ 6 ว่า ให้คฤหัสถ์มีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรมต่อพระสงฆ์ ท่านให้โยมเมตตาพระ ผู้ใหญ่เมตตาเด็ก เด็กก็ต้องเมตตาผู้ใหญ่

เมตตาเป็นคุณธรรมระหว่างกันของมนุษย์ทุกคน เมตตาก็คือความเป็นมิตรเท่านั้นเอง เพราะเมตตากับมิตรจะเป็นคำที่มาจากรากศัพท์เดียวกัน มิตรตะ แปลง อี เป็น เอ ก็เป็น เมตตะ แล้วตามไวยากรณ์เป็นภาวนาม อะก็กลายเป็นอา เมตตาก็คือนำใจมิตรนั่นเอง ท่านให้ทุกคนมีความเป็นมิตรต่อกัน

หลักธรรมชุดนี้ที่สำคัญก็คือมันเป็นระบบของศีรรม เป็นธรรมที่บูรณาการ โดยมีดุลยภาพ จึงต้องมาครบทั้ง 4 ข้อ คือ 1. เมตตา 2. กรุณา 3. มุทิตา 4. อุเบกขา ที่นี้ลองให้ความหมายกันย่อๆ นิดหน่อย ธรรม 4 ข้อนี้ใช้ต่อผู้อื่น เพราะฉะนั้นจะต้องดูสถานการณ์ที่เขาประสบ การมองความหมายของธรรม 4 ข้อนี้ดูจากสถานการณ์ที่ผู้อื่นประสบ

สถานการณ์ที่หนึ่ง เมื่อเขาอยู่เป็นปกติ เราก็มีเมตตา มีความเป็นมิตร ประรณาดี

สอง สถานการณ์เปลี่ยนไป เขาเดือดร้อน เปลี่ยนจากปกติเป็นตกต่ำ เกิดความทุกข์ เราก็มีกรุณา มีใจพลอยห่วงใย ประรณาคะจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์

เมตตากับกรุณา นี่ต่างกันชัดเจน แต่คนไทยแยกไม่ค่อยออก ที่จริงแยกง่ายนิดเดียว คือใช้กับสถานการณ์ที่ต่างกัน

สถานการณ์ที่สาม คือเขาขึ้นสูง ประสบความสำเร็จ ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เราก็มุทิตา พลอยยินดีส่งเสริมสนับสนุน

นี่สามสถานการณ์แล้ว เหลืออีกสถานการณ์เดียวที่ยากที่สุด ที่จริงสามสถานการณ์นี้ตามปกติก็ครบ มนุษย์เราโดยทั่วไปก็อยู่ในสามสถานการณ์นี้ คือ ปกติ ตกต่ำ ขึ้นสูง เราก็มีเมตตา กรุณา มุทิตา ให้ถูกต้องตามสถานการณ์นั้น อย่างไรก็ตาม คนไทยเรามักได้แค่สองอย่างแรก คือเมตตา และกรุณา เรามักพูดกันอยู่แค่นี้ แต่มุทิตาไม่ค่อยเอา มุทิตาหมายความว่า ต้องส่งเสริมคนดี

ต่อไป ข้อที่สี่ยิ่งหนักเข้าไปอีก คนไทยเราไม่รู้เรื่องและถึงกับเข้าใจผิดเลย ข้อที่สี่คือ อุเบกขา อุเบกขาคืออะไร สถานการณ์อะไรอีกที่มนุษย์จะประสบ สถานการณ์สามอย่างที่ผ่านมามาก่อนจะครบแล้ว

ก่อนที่จะเข้าสู่สถานการณ์ที่สี่ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทั่วไปกันก่อนว่า ในด้านหนึ่ง มนุษย์เราอยู่กับมนุษย์ด้วยกัน ประกอบกันเข้าเป็นสังคมมนุษย์ เมื่อ

เราพยายามอยู่กันด้วยดีโดยมีธรรมสามข้อที่พูดมานั้น ก็หาได้เพียงพอที่จะให้สังคมมนุษย์ดำรงอยู่อย่างมั่นคงด้วยดีได้ไม่ เพราะโลกมนุษย์หรือสังคมมนุษย์นั้นจะอยู่ลำพังด้วยตัวมันเองไม่ได้ เบื้องหลังหรือภายใต้สังคมมนุษย์นั้นยังมีความจริงของกฎธรรมชาติรองรับอยู่ ซึ่งเป็นความเป็นจริงของธรรมชาติที่ไม่เข้าใครออกใคร

มนุษย์จะอยู่ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเท่านั้นไม่พอ แม้มนุษย์จะอยู่ร่วมกันด้วยดีแต่ถ้าเขาปฏิบัติผิดต่อหลักความจริงของกฎธรรมชาติคือหลักการแห่งความจริง ความถูกต้อง ดีงาม ที่เรียกว่าธรรม สังคมมนุษย์ก็ดำรงอยู่ไม่ได้ จะต้องสลาย เพราะฉะนั้นจึงมาถึงข้อที่สี่คือ สถานการณ์ที่จะต้องรักษาหลักการแห่งความจริง ความถูกต้องที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติไว้

เป็นอันว่า สถานการณ์ที่สี่ คือ ถ้าเมื่อใดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ไปกระทบส่งผลเสียหายต่อหลักการแห่งความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ที่เรียกว่าธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในทุกข้อข้างต้นจะต้องหยุดหมด นี่คือข้อที่สี่ อุเบกขา ที่แปลกันว่า เฉย คือเฉยต่อคนนั้นๆ เฉยต่อคนนั้นเพื่ออะไร ก็เพื่อเปิดโอกาสให้ธรรมออกมาแสดงบทบาท คือจะต้องปฏิบัติไปตามธรรม อันได้แก่

หลักการแห่งความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ความ
เป็นธรรม ความชอบธรรม ตลอดจนหลักการแห่งความจริง
ความถูกต้อง ดีงาม ความชอบธรรมนั้นที่ออกมาสู่รูปแบบ
ในสังคมมนุษย์ คือกฎเกณฑ์ กติกา และกฎหมาย เป็นต้น

เป็นอันว่าสังคมมาถึงสถานการณ์ที่สี่คือ การที่จะ
ต้องถือหลักการ กฎเกณฑ์ กติกา เป็นใหญ่ เมื่อใดความ
สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ใน 3 ข้อต้น ไปกระทบหรือละเมิด
ต่อตัวหลักการ ตัวธรรม ตัวกฎเกณฑ์นี้เข้า จะต้องหยุด
หมด เมตตาไม่ได้ กรุณาไม่ได้ มุทิตาไม่ได้ เช่น เด็กไปลัก
ของเขา ประสบความสำเร็จได้เงินมา เราจะมุทิตาไม่ได้ ส่ง
เสริมไม่ได้ เพราะว่ามันไปกระทบต่อตัวธรรม นี่คือต้อง
อุเบกขา ได้แก่วางใจเป็นกลางแล้วจัดการไปตามธรรม
โดยเอาหลักการเป็นใหญ่ กฎต้องเป็นกฎ

ไม่ค่อยมีใครเข้าใจอุเบกขา เพราะเป็นเรื่องที่ต้อง
ใช้ปัญญาจึงยากที่จะเข้าใจ คนทั่วไปมักนึกถึงอุเบกขา ว่า
เป็นความเฉย ถ้าแปลอย่างนี้ต้องระวัง เพราะถ้าเฉยไม่รู้
เรื่อง ก็กลายเป็นเฉยโง่ ท่านเรียกว่าอัญญาอุเบกขา เฉย
โง่นี้ใช้ไม่ได้ เป็นอกุศล แต่อุเบกขาที่แท้ เป็นท่าทีของจิตใจ
ที่เกิดจากความรู้ ต่างจากสามข้อแรกที่ใช้ในความสัมพันธ์
ระหว่างมนุษย์โดยให้มีความรู้ลึกที่ดี   หนักไปในด้าน

ความรู้สึก ส่วนข้อสี่คืออุเบกขานี้ต้องใช้ปัญญา เพราะต้องรู้ว่า อะไรคือความจริง ความถูกต้องดีงาม หรือว่าหลักการเป็นอย่างไร มีเหตุผลอย่างไร แล้วเอาความรู้นั้นมาปรับความรู้สึกให้พอดี คือความรู้นั้นมาปรับความรู้สึก ทำให้จิตใจของเราลงตัว วางใจเป็นกลางได้ จิตจะเรียบสงบ เข้าสู่ดุลยภาพ แล้วปฏิบัติไปตามธรรม คือตามหลักการ กฎเกณฑ์ กติกา หรือตามเหตุผลที่ควรจะเป็น

สังคัมมักจะเอียงเสียดุลเพราะจิตใจของคนขาดอุเบกขา ไม่สามารถรักษาดุลยภาพ สังคัมที่ดีจะต้องมีดุลยภาพด้วยการที่คนมีความรู้มาดุลกับความรู้สึก คือมีอุเบกขามาคุมเมตตา กรุณา และมูทิตา สามข้อแรกทำให้คนช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนกัน ในขณะที่ข้อสี่คืออุเบกขามาดูแลให้ทุกอย่างดำเนินไปตามเหตุผลที่ควรจะเป็น เพราะฉะนั้น จึงต้องมีธรรมครบทั้ง 4 ข้อ จึงเรียกว่าพรหมวิหาร แปลว่า ธรรมประจำใจของพรหม คือ สภาพจิตใจของมนุษย์ที่จะสร้างสรรค์และอภิบาลสังคัมได้

ศาสนาพราหมณ์ถือว่าพระพรหมเป็นเทพเจ้าผู้สร้างโลก แล้วก็รักษาอภิบาล บำรุงเลี้ยงโลกไว้ แต่พุทธศาสนาบอกว่าอย่ามัวทำลายโลกแล้วรอพระพรหมมาสร้างโลก มนุษย์ทุกคนต้องเป็นพรหม ให้ทุกคนเป็นพรหม

โดยทำหน้าที่เป็นส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และดำรงรักษาสังคมด้วยการปฏิบัติตามหลักการ 4 ข้อนี้ แล้วก็จะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้

สังคมดีต้องมีคุณภาพ ด้วยการที่มนุษย์แต่ละคนปฏิบัติให้ถูกต้องในสถานการณ์ทั้งสิ้น ซึ่งจัดรวมได้เป็นสองด้าน คือ หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในสามข้อต้น และสอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติคือความเป็นจริงของโลกและชีวิตตามกฎธรรมชาติ ถ้ามีคุณภาพนี้สังคมก็อยู่ได้ แต่สังคมมักจะเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง

สังคมบางสังคมหนักไปในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ก็เอาแต่รักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่นช่วยกันจนกระทั่งมองข้ามกฎเกณฑ์ กติกา ถ้าจะช่วยเหลือกัน แม้แต่เสียหลักการ ทำลายกฎเกณฑ์หรือละเมิดกฎหมายก็เอา ในสังคมอย่างนี้ความเป็นธรรมก็เสียไป นอกจากนั้นก็จะทำให้คนอ่อนแอ คนจำนวนมากจะหวังความช่วยเหลือจากผู้อื่น ไม่คิดพึ่งตัวเอง คิดว่าเดี๋ยวเราตกต่ำลำบากเดือดร้อนก็จะไปพึ่งผู้ใหญ่คนนั้นคนนี้ จะไปหาญาติมิตรคนโน้นให้ช่วยได้ ก็เลยไม่ขวนขวายดิ้นรน ทำให้เฉื่อยชา

ส่วนในอีกสังคมหนึ่งก็ขาดดุลยภาพ คนเอาแต่ความสัมพันธ์กับตัวธรรม คือความเป็นจริง เหตุผล และหลักการ คิดแต่จะรักษากฎเกณฑ์กติกา เอากฎหมายเป็นหลัก ไม่เอาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ช่วยเหลือกัน ไม่มีน้ำใจ สังคมแบบนี้ก็รักษาความเป็นธรรมได้ดี และทำให้คนเข้มแข็งเพราะตัวใครตัวมัน ไม่ช่วยเหลือกัน ถ้าใครไม่ช่วยตัวเอง ไม่ดิ้นรนชวนชวาย ก็ตายเอง อยู่ไม่รอด เมื่อคนหวังพึ่งกันไม่ได้ ทุกคนก็ต้องดิ้นรนชวนชวายช่วยตัวเอง ก็เข้มแข็งก้าวหน้า ก็ดีไปอย่างหนึ่ง แต่แห้งแล้งน้ำใจ ขาดความอบอุ่น ไม่มีความร่มเย็น คนจะเครียดเป็นโรคจิตมาก เพราะฉะนั้นก็เสียดุล

สังคมตะวันตกนั้นเป็นสังคมที่หนักไปทางอุเบกขา ถือกฎเกณฑ์กติกาเป็นใหญ่ ส่วนสังคมไทยก็หนักไปในทางรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะฉะนั้นก็เสียดุลทั้งสองสังคม ถ้าจะให้พอดีก็ต้องใช้ธรรมให้ครบ ทุกคนต้องเป็นพระพรหม ตอนนี้ไม่มีพระพรหม พระพรหมในตัวคนหายไป เพราะคนมัวแต่ไปอ่อนน้อมพระพรหมข้างนอกกันหมด ไม่ยอมเป็นพรหมเอง สังคมก็จะไปไม่รอด มัวแต่หวังพึ่งให้พระพรหมข้างนอกมาช่วย ไม่ได้เรื่อง เพราะฉะนั้นจะต้องเอาพระพรหมที่แท้กลับมา

นี่เป็นเรื่องที่การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา และเป็นไปเพื่ออนาคตของสังคมไทย เราจะต้องมาตกลงกันให้ได้ โดยมีความชัดเจนในเชิงปัญญา การวิจัยเวลานี้จะต้องวิจัยซ้อนวิจัย คือวิจัยอิทธิพลที่เป็นเหตุปัจจัยอยู่เบื้องหลังการวิจัยนั้นอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้การวิจัยนี้ช่วยนำเราไปสู่อนาคตที่ใฝ่ฝันของประเทศไทย ที่ไม่ใช่เป็นไปเพื่ออนาคตของประเทศของตนเท่านั้น ไม่ใช่เพียงเพื่อเอาชนะการแข่งขันในเวทีโลกเท่านั้น แต่เพื่อนำมนุษยชาติทั้งหมดไปสู่ความดีงาม และความมีสันติสุข ฉะนั้นอาตมภาพจึงได้นำเอาเรื่องนี้มาเสนอเพื่อเป็นส่วนช่วยในการที่จะวิจัยกันให้ถูกต้อง และวิจัยกันให้ถึงขั้นที่จะแก้ปัญหาอารยธรรมของมนุษย์ ซึ่งกำลังเป็นเรื่องติดตันของโลก

เราจะต้องเชื่อว่าคนไทยเรามีศักยภาพที่จะช่วยแก้ปัญหาของโลกได้ แล้วพัฒนาจิตใจของนักวิจัยขึ้นมา และมีชีวิตแห่งการวิจัย ถ้าอย่างนี้ ไม่ว่าจะจับงานวิจัยเรื่องใดก็จะนำงานวิจัยนั้นไปสู่จุดหมายแห่งการเข้าถึงความจริง และหาทางทำให้มันดีจนสำเร็จได้